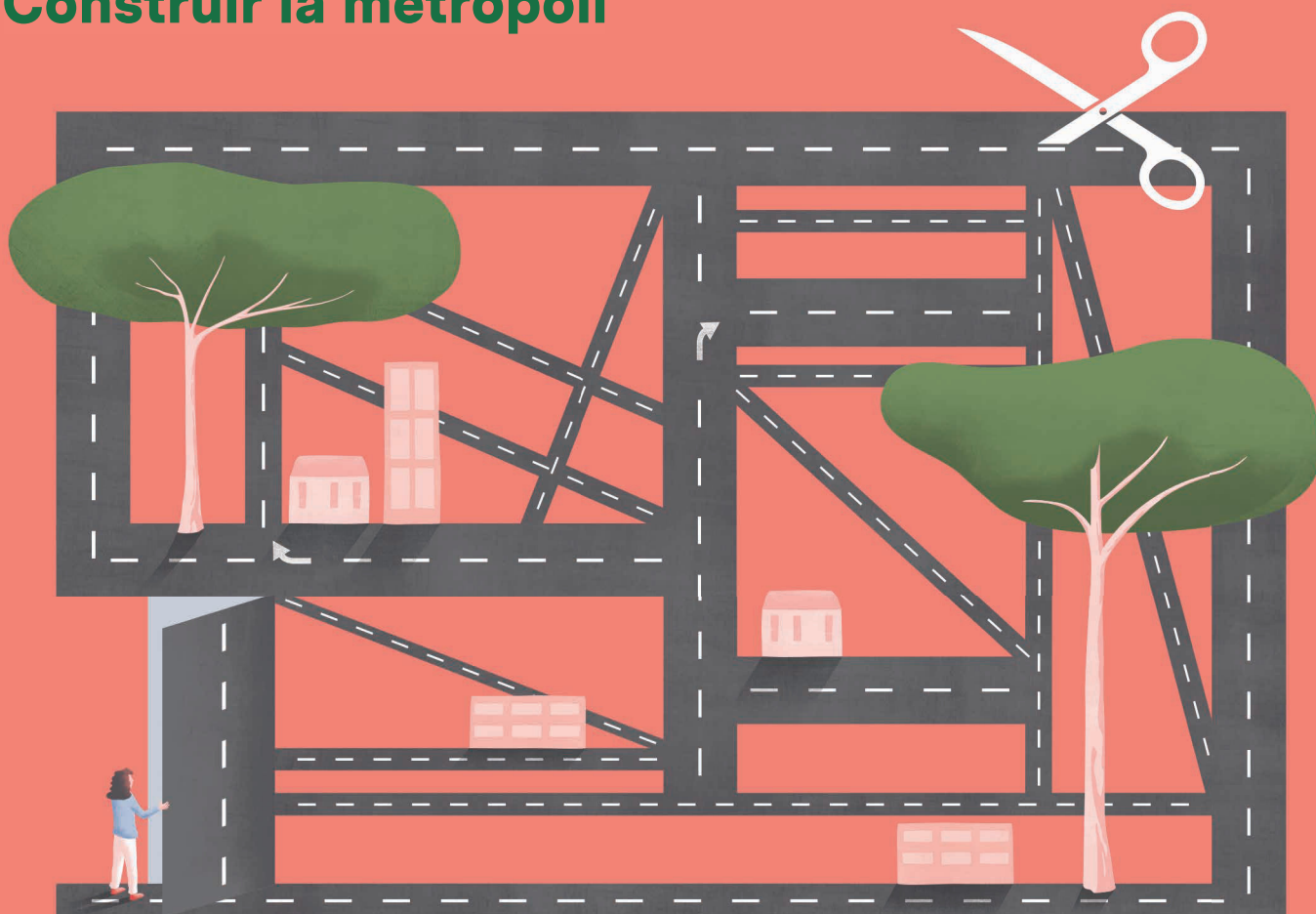

M
E
T
B A R C E L O N A
O
P
O
L
I
S

L'àrea metropolitana de Barcelona ocupa un lloc destacat en el món globalitzat. L'èxit econòmic no garanteix, però, la cohesió interna. Si els problemes ambientals, els processos de segregació

urbana o les desigualtats socials s'expressen en l'àmbit metropolità, no s'hauria d'avançar cap a una nova governança metropolitana?

Construir la metròpoli

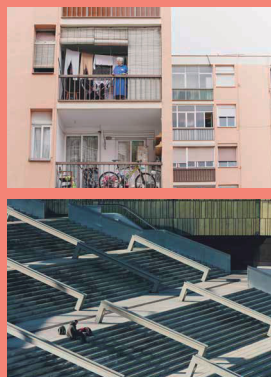
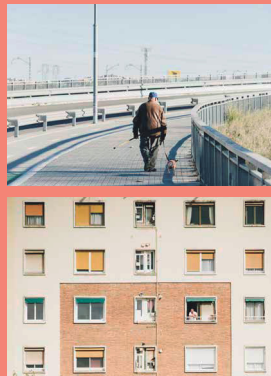
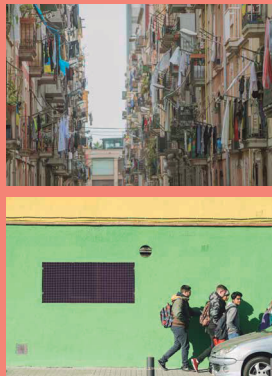

Leo García Méndez

Caracas, Veneçuela, 1987. Periodista de formació, amb un mestratge de direcció cinematogràfica a l'Escola Superior de Cinema de Catalunya (ESCAC), ha cursat estudis de fotografia artística, documental i publicitària a l'IDEP. Resideix actualment a Barcelona, on té ubicat el seu estudi. Compagina la feina amb agències i estudis creatius i de publicitat amb el desenvolupament de projectes personals.

Mil i un racons descoberts a peu. Així va reseguir Leo García tots els barris de la ciutat per construir la nova imatge de Betevé. Buscant una mirada diferent, fugint de monuments i d'imatges conegudes, Leo García ens allunya de Barcelona com a marca i ens

apropa a l'estat d'ànim de la ciutat a través de les seves instantànies. Aquesta selecció d'imatges és una mostra de *La mirada imperfecta*, un reportatge pels setanta-tres barris de la ciutat. Per reivindicar l'autenticitat, la bellesa d'allò quotidià, l'apropament al ciutadà real, mostra de forma premeditada allò imperfecte, com ho som una mica tots.

Una nova governança metropolitana

La realitat no s'atura perquè hi posem barreres administratives. Es governa pitjor, però no s'atura. La supressió de la Corporació Metropolitana de Barcelona el 1987 va interrompre un procés d'enfortiment dels vincles territorials que hauria pogut donar consistència

i cohesió a la metròpoli. La substitució d'aquest ens per agències sectorials va permetre coordinar esforços en l'àmbit de la planificació urbanística, la mobilitat o el medi ambient, però aviat es va veure que aquest model no permetia abordar la complexitat de les noves realitats urbanes. L'aprovació, el 2010, de l'Àrea Metropolitana de Barcelona com a administració local supramunicipal ha estat un pas endavant, però insuficient.

Com les ciutats emmurallades del món antic, les grans metròpolis estan cridades a ser el nucli vertebrador del món globalitzat. La conurbació de Barcelona figura avui en posicions destacades en molts indicadors internacionals. Aquest èxit econòmic s'ha de traduir, però, en una garantia de benestar i progrés per a tots els seus habitants. El seu futur depèn de la seva cohesió interna.

La ciutat metropolitana és avui un continu urbà trossejat i segmentat, amb grans desigualtats internes, no només entre barris, sinó també entre municipis. Les noves problemàtiques econòmiques, socials i ambientals, els processos de gentrificació, les carències en matèria d'habitatge o l'enquistament de les desigualtats només es podran combatre amb polítiques de redistribució a escala metropolitana.

L'evolució política dels darrers anys permet superar antigues reticències sobre la preeminència de Barcelona i la imposició d'una jerarquia territorial. Els diferents municipis s'han enfortit i formen avui una malla multicèntrica amb personalitat diferenciada i objectius compartits. És hora de plantejar un nou model d'integració institucional que permeti l'aprofundiment democràtic del govern de la metròpoli. — Milagros Pérez Oliva

Leo García Méndez

Dossier

Construir la metròpoli

4-7

Ricard Gomà

Del dret a la ciutat
al dret a la metròpoli

8-13

Mariona Tomàs Fornés

Governança metropolitana:
models i elements clau

14-18

Oriol Estela Barnet

L'hora de les polítiques
econòmiques reequilibradores
i amb projecció global

20-24

Sergio Porcel

Per una societat
més cohesionada

26-31

Josep Bohigas

Les rondes, ahir i avui

32-36

Ismael Blanco

Oriol Nel·lo

Polítiques públiques contra
la segregació urbana

38-41

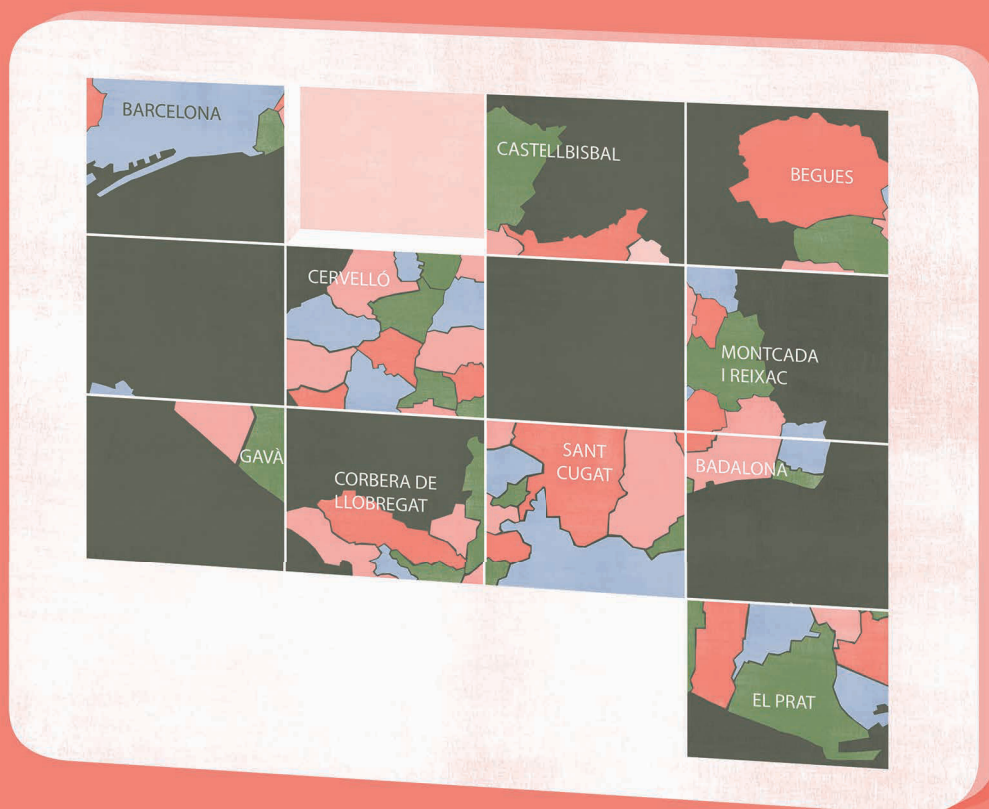
Eva García Chueca

A la recerca d'un 'demos'
metropolità

42-45

Mayte Pérez

Mobilitat,
un entramat complex

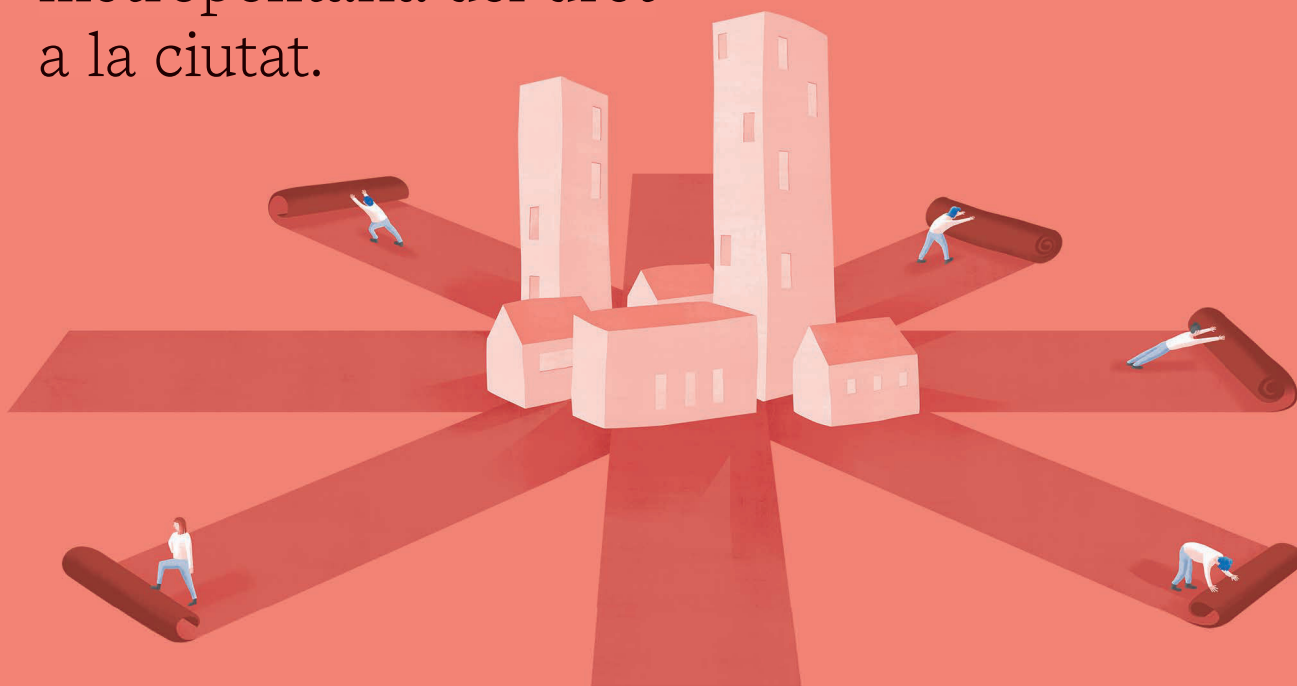

Del dret a la ciutat al dret a la metròpoli

Ricard Gomà

La majoria de la
població mundial
és urbana,
i és a les ciutats

on s'expressen avui totes les tensions i els reptes del segle XXI. Des d'un nou municipalisme podem reclamar el dret a la ciutat i redibuixar la geografia de la governança mundial: ciutats i governs locals com a alternatives polítiques als mercats globals. S'ha d'avançar amb determinació política i col·lectiva cap a un escenari on sigui possible a Barcelona la construcció metropolitana del dret a la ciutat.

Del dret a la ciutat...

Sota les llambordes de la primavera de París no hi havia arena de platja, però arrelaven llavors de llibertat. I de dret a la ciutat. Era 1968, i Henri Lefebvre publicava *Le Droit à la ville*, en què plantejava retornar les claus d'un futur millor als temps de la quotidianitat i als espais de la proximitat. La proposta implicava cartografiar la transformació sobre carrers i places des de les relacions urbanes. Anys després, al tombant del mil·lenni, es desplegaven nous mapes de revolta: els moviments socials polititzaven la globalització i les ciutats emergien com a espais de fraternitat. David Harvey publicava *Spaces of Hope*, una crida a traçar geografies urbanes d'esperança, a construir somnis a peu de barri. Avui, el dret a la ciutat retorna amb força, i ho fa de la mà de tres coordenades globals molt potents: l'era urbana, la rellevància de l'espai en els processos de canvi d'època i el nou municipalisme.

La societat industrial va cristal·litzar en l'àmbit dels estats; *el temps nou que vivim és urbà*. Després de la gran recessió, les ciutats es van consolidar com a espais clau en la configuració de la societat líquida i l'economia digital. A la cimera Habitat III de Nacions Unides (Quito, 2016) es va constatar que la majoria de la població mundial és urbana. Les ciutats del 2019 expressen totes les tensions i els reptes del segle XXI: són tan vulnerables a l'especulació com innovadores i cooperatives, carregades de tantes debilitats socials com energies comunitàries, responsables del canvi climàtic i referents alhora de les transicions ecològiques més avançades. Avui es fa tangible l'hegemonia del fenomen urbà: les ciutats esdevenen l'epicentre de la quotidianitat, el lloc on s'organitza la disputa entre la por i l'esperança.

En el marc d'aquesta era urbana, *el canvi d'època desplega una nítida dimensió espacial*. Les lògiques del canvi sociocultural perfilen un escenari de complexitats i incerteses vitals —en les esferes familiar, laboral, afectiva, residencial...— que impulsen l'enfortiment de la dimensió de proximitat de l'estat de benestar (acollida, organització de les cures, cicles de vida...). Les lògiques del canvi socioeconòmic, d'altra banda, situen la financiarització de l'habitatge en el nucli de l'acumulació i dibuixen un escenari de bombolla immobiliària, risc d'exclusió en l'àmbit de l'habitatge, gentrificació i segregació residencial que criden a l'enfortiment de l'agenda urbana de l'estat de benestar (habitatge social i control de lloguers, regulació d'usos turístics, millora de barris amb eines de defensa del veïnat...). El dret a la ciutat, com a dimensió quotidiana i comunitària de tots els drets bàsics, guanya força com a espai de reconstrucció d'una ciutadania per al segle XXI.

El canvi d'època genera les condicions per a un model social menys jeràrquic en les seves polítiques. I també més *municipalista* en la seva arquitectura: el municipalisme com la dimensió institucional de la nova espacialitat. Vivim un temps en què la política té problemes per processar els canvis; apareixen lògiques d'involució i escenaris estatals de replegament autoritari. Però avança també, en el camp

Ricard Gomà és professor titular al Departament de Ciència Política i Dret Públic de la UAB i director de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona. Ha estat president de la Comissió d'Inclusió Social i membre del Consell Executiu de la xarxa mundial Ciutats i Governos Locals Units (CGLU) i regidor de l'Ajuntament de Barcelona (2003-2011). És autor dels llibres *Desobeir l'octubre* (Pagès Editors, 2017) i *El municipalisme del bé comú* (Icaria, 2016), entre d'altres.

progressista, l'alternativa municipalista: governs de proximitat —en interacció amb pràctiques d'innovació social i moviments urbans— com a àmbits d'apoderament col·lectiu, ampliació democràtica i recuperació de les institucions. Prenen relleu xarxes globals (CGLU, Eurocities, C-40, Sharing Cities, Cities for Housing...) on les ciutats van teixint aprenentatges i agendes municipalistes que aborden qüestions estructurals (desigualtats, migració i drets humans, canvi climàtic...). El municipalisme redibuixa la geografia de la governança mundial: ciutats i governs locals comencen a esdevenir subjectes polítics que vehiculen alternatives als mercats globals i a les fronteres estatals. Les ciutats del segle XXI com a projectes de cohesió on poder articular vincles amb diferències; el nou municipalisme com a projecte humanitari, on poder generar alhora comunitat i acollida, i els territoris possibles de trobada entre obertura i protecció, on poder construir equitat i reconèixer identitats.

... al dret a la metròpoli

La majoria de la població del planeta viu a les ciutats, i la majoria de la població urbana ho fa a les metròpolis, en assentaments humans policèntrics per sobre del milió d'habitants i en ràpida expansió. Construir el dret a la ciutat, per tant, no pot deixar d'implicar processos a escala metropolitana. I en aquest àmbit es produeix avui el combat entre habitabilitat i especulació, entre justícia socioespacial i gentrificació. Es desplega la disputa entre exclusió econòmica i formes cooperatives de producció i consum, entre el canvi climàtic i el respecte als límits ambientals del planeta (mobilitat sostenible, emissions zero, agroecologia urbana...). Al segle XXI, *el dret a la ciutat és també el dret a la metròpoli*.

Hi ha en marxa, com hem vist, un procés d'enfortiment del govern local, de construcció municipalista del dret a la ciutat. Els àmbits metropolitans, tanmateix (i a diferència dels municipis), mostren encara mancances clau en les seves capacitats de govern, així

A la metròpolis es produeix el combat entre habitabilitat i especulació, entre justícia social i gentrificació, entre por i esperança.

com grans fragilitats en la seva arquitectura institucional. Estem davant d'una paradoxa: vivim l'era de les metròpolis, però aquestes arrossegueu febleses d'agenda i democràtiques difícilment explicables. Si bona part dels reptes

de futur s'expressen avui en l'escala metropolitana, semblaria coherent definir una agenda àmplia de polítiques de resposta. A més, resulta clar que aquesta agenda no és ni serà un ventall de serveis proveïts en clau tecnocràtica. És un marc de valors en conflicte, de construcció de models. És una realitat de naturalesa política, per la qual cosa no hauria de quedar al marge de la lògica democràtica. Es perfila així el repte: *caldria transitar cap a una esfera de democràcia metropolitana amb capacitat política per construir el dret a la metròpoli*.

Creix l'acord sobre la necessitat d'un salt endavant que impliqui elaborar noves polítiques metropolitanes de redistribució social, justícia urbana i canvi ecològic.

A Barcelona es desplega una realitat metropolitana vibrant. En el terreny institucional, la trajectòria ha estat complexa. Després de l'abolició de la Corporació l'any 1987 es va instaurar un model d'agències (mobilitat i medi ambient) i una mancomunitat de municipis,

fins que el 2010 el Parlament va restaurar la plena institucionalitat. L'actual Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB) és un ens territorial amb un conjunt de competències, on els òrgans i les majories de govern es configuren a partir de les eleccions municipals (sense mecanismes propis d'elecció directa). En el terreny substantiu, la metròpoli ha travessat un cicle de crisi dur i afronta ara nous reptes. Tenim una xarxa de barris i ciutats dinàmiques, però amb fractures urbanes persistents i nous eixos de vulnerabilitat social lligats a l'habitatge i a la precarietat laboral. I tenim un espai metropolità amb processos de transició ambiental i econòmica en marxa, però amb esquemes persistents de mobilitat insostenible, gestió privada dels béns comuns (aigua i energia) i fragilitat en les dinàmiques d'innovació tecnològica i cooperativa. La metròpoli del 2020 és un territori que ha superat l'esquema de jerarquia espacial entre Barcelona i una corona creixent amb lògica de perifèria. L'AMB és avui una comunitat de municipis interdependents que han forjat els seus propis projectes de ciutat i que han dotat l'àrea d'una estructura policèntrica. És un dens entramat d'identitats i relacions que cal reconèixer i governar.

Creix avui l'acord sobre la necessitat d'un salt endavant que impliqui elaborar noves polítiques metropolitanes de redistribució social, justícia urbana i canvi ecològic. Fer-ho possible, tanmateix, fa ineludible plantejar una qüestió clau: la necessitat també d'un nou esquema de governança que faci possible construir el dret a la metròpoli. Des de l'actual AMB, es podria avançar cap a un model amb *capacitat política, cooperatiu, obert a la participació i d'elecció directa*. Un model articulat, d'una banda, per la hibridació de components supramunicipals (àmplies competències metropolitanes) i intermunicipals (relacions horitzontals i coproducció de polítiques entre municipis). I basat, d'altra banda, en un fort vincle democràtic: elecció metropolitana directa i instruments de participació. La dimensió democràtica, a més, pot esdevenir palanca per enfortir el *demos* metropolità —un subjecte col·lectiu que s'autogoverna i genera actors metropolitans— sobre la base d'identitats de barri i de ciutat que cal també preservar i projectar cap al futur.

Es tracta, en síntesi, d'avançar amb determinació política i col·lectiva cap a un escenari on sigui possible a Barcelona la construcció metropolitana del dret a la ciutat. O, dit d'una altra forma, la construcció democràtica, cooperativa i comunitària del dret a la metròpoli. No és fàcil. Però no hi ha cap raó per a l'immobilisme. A Barcelona, més d'hora que tard, s'haurà d'activar i organitzar l'esperança metropolitana.

Desobeir l'octubre
Pagès Editors, 2017

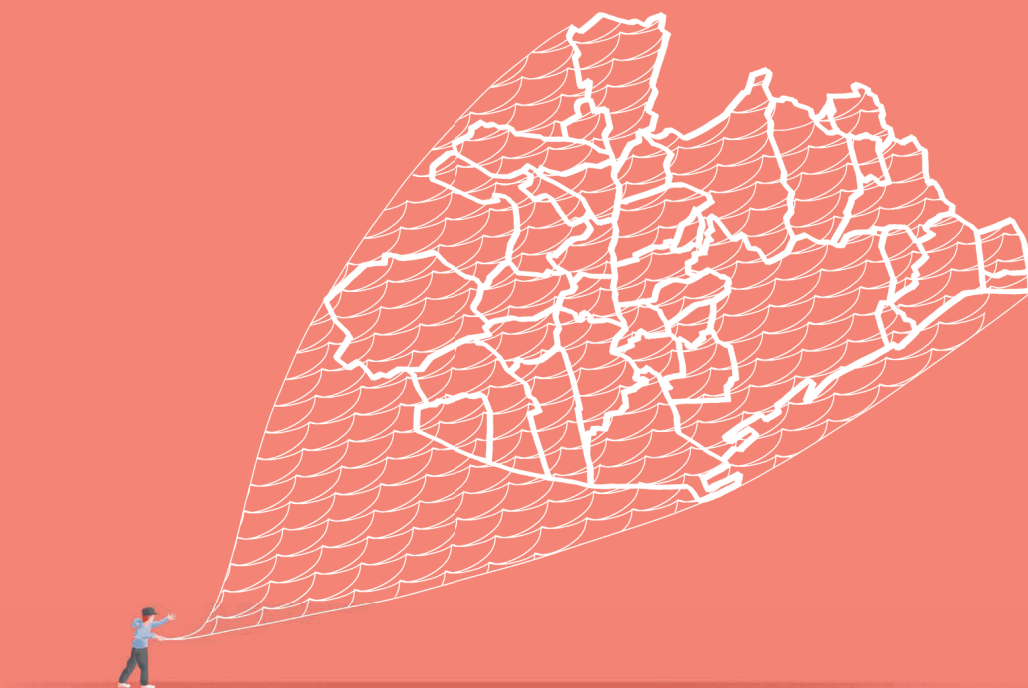
El municipalisme del bé comú
Icaria, 2016

**Governança
metropolitana:
models
i elements clau**
**Mariona Tomàs
Fornés**

El govern de les àrees metropolitanes és una qüestió recurrent en l'agenda política. No existeix una fórmula única atès

que cada metròpoli té, per raons històriques i polítiques, les seves particularitats.

El debat sobre quin model cal aplicar és sovint polèmic perquè entren en conflicte ideologies, interessos i maneres diverses de concebre l'espai metropolità. Per abordar la governança metropolitana cal una visió compartida de tots els actors implicats.

Segons el darrer informe de Nacions Unides, el 55 % de la població mundial viu actualment en àrees urbanes, i es preveu que aquest percentatge arribi al 68 % l'any 2050. A Europa, la població urbana representa el 75 % de la població total. Així doncs, assumptes tan importants com ara la cohesió social o la lluita contra el canvi climàtic esdevenen reptes a escala urbana i metropolitana. L'aprovació de l'Agenda 2030 i dels Objectius de Desenvolupament Sostenible (2015), com també de l'Agenda Urbana mundial i europea (2016), posen de manifest la rellevància de la qüestió urbana. El govern de les àrees i regions metropolitanas és un tema recurrent en l'agenda política. Com apunten nombrosos documents i treballs acadèmics, com els de Heinelt i Kübler (2005) i el de Ciutats i Governs Locals Units (CGLU, 2016), hi ha múltiples models de governança metropolitana i no hi ha una fórmula adequada per a tots (cap *one-size-fits-all*).

En efecte, cada metròpoli té, per raons històriques i polítiques, les seves particularitats i forma de governança. No obstant això, podem diferenciar quatre models principals de governança metropolitana en funció del seu grau d'institucionalització (OCDE, 2015; i Tomàs, 2017), és a dir, segons el tipus d'arranjaments institucionals realitzats:

1. En un extrem, hi ha governs metropolitans o estructures creades expressament per afrontar els reptes metropolitans: a un nivell —després de la fusió de municipis o amb una designació de “ciutat metropolitana” (Toronto, Tòquio)— o a dos nivells —mantenint els municipis però amb un grau de coordinació metropolitana (Lió, Mont-real, Portland).

2. En l'altre extrem, models poc institucionalitzats basats en la cooperació voluntària de municipis, ja sigui a través d'una mancomunitat o associació de municipis o mitjançant la planificació estratègica (Poznan, Amsterdam).

3. Amb un grau mitjà d'institucionalització, hi ha agències metropolitanas sectorials —per gestionar o planificar un sol servei com el transport públic, el medi ambient, la policia, etc. (València, Bilbao, Nova York).

4. I, finalment, el model de coordinació vertical, en el qual les polítiques metropolitanas no es realitzen per un ens específicament metropolità sinó *de facto* per altres àmbits de govern que ja existeixen —una regió, una província, un comtat, etc. (Madrid, Copenhaguen, Berlín).

A la pràctica, els models de governança metropolitana varien segons la tradició de cooperació, les aliances polítiques, les relacions entre àmbits de govern i la configuració local dels actors públics i privats. Aquests equilibris modulen el tipus de governança, que evoluciona amb el temps. Hi ha molts exemples d'aglomeracions que tenen un model de governança metropolitana més o menys institucionalitzat segons les etapes: de govern metropolità es passa a agències sectorials, d'un pla estratègic a la cooperació entre municipis, etc. Un bon exemple d'aquesta evolució és Barcelona: l'abolició de la

Mariona Tomàs Fornés,

professora de ciència política i membre del Grup de Recerca d'Estudis Locals (GREL) de la Universitat de Barcelona, és experta en governança metropolitana i polítiques urbanes. Doctora en Estudis Urbans per l'Institut National de la Recherche Scientifique du Québec, va obtenir el Premi Extraordinari i la Medalla Acadèmica d'Or de la Governadora General del Canadà. El seu llibre *Penser métropolitain? La bataille politique du Grand Montréal* va guanyar el primer premi del llibre polític de la Presidència del Parlament de Quebec el 2013.

Corporació Metropolitana de Barcelona va donar lloc a la creació de diverses agències sectorials, convivint en el tram final amb un exercici de planificació estratègica a escala metropolitana i culminant l'any 2010 amb la creació de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

A partir del cas europeu, es constata que en la majoria d'àrees metropolitanes hi ha fragmentació institucional i que prevalen els models amb un grau mitjà d'institucionalització; els governs metropolitans forts i l'associació voluntària de municipis són minoritaris.

Tots els models de governança han de tractar quatre qüestions clau: les competències, el finançament, la representació democràtica i la participació ciutadana, i les relacions multinivell (horitzontals i verticals).

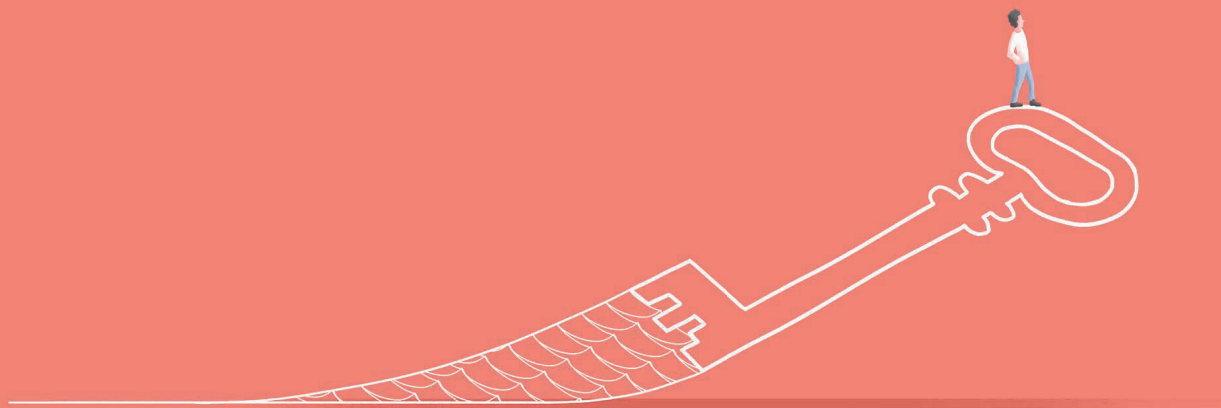
Aquesta tendència es pot extrapolar als països de l'OCDE, on el 51 % de les àrees metropolitanes compta amb algun tipus d'ens metropolità però sense capacitat de regulació, i només el 18 % té autoritats metropolitanes amb poders (OCDE, 2015). Malgrat tot, a Europa en els darrers cinc anys s'han creat, a iniciativa estatal, nous governs metropolitans amb poders limitats —per exemple a França,

Itàlia, Anglaterra, Portugal o Polònia. Aquest no és el cas espanyol, on la capacitat de crear institucions metropolitanes és competència de les comunitats autònomes. En aquest context, Barcelona és l'única àrea metropolitana que existeix formalment.

Quatre qüestions clau

En qualsevol cas, tots els models de governança han de tractar quatre qüestions clau: les competències, el finançament, la representació democràtica i la participació ciutadana, i les relacions multinivell (horitzontals i verticals). A continuació analitzem breument cadascun d'aquests punts.

En primer lloc, com subratlla la Declaració de Mont-real sobre les àrees metropolitanes —aprovada l'octubre de 2015 en el marc dels treballs preparatoris d'Habitat III—, no hi ha un reconeixement polític de les àrees metropolitanes: aquestes no tenen les competències necessàries per poder donar resposta als reptes urbans. En efecte, en la majoria de casos les seves competències són relatives a les *hard policies* (urbanisme, transport públic, infraestructures, medi ambient), mentre que les relacionades amb les *soft policies* (educació, sanitat, serveis socials, desenvolupament econòmic) són menys freqüents. A més a més, es tracta en la majoria de casos de competències compartides amb altres nivells de govern (local, regional o estatal). Un altre element clau de la governança metropolitana és el caràcter vinculant o no de les decisions preses; per exemple, el fet que les accions fixades per un pla d'urbanisme metropolità siguin obligatòries per als municipis o no. Sense aquest caràcter exclusiu i vinculant és molt difícil poder aportar solucions a una escala metropolitana.

En segon lloc, el finançament determina en gran mesura el marge d'autonomia. No només en relació amb els recursos materials (la quantitat), sinó respecte a la font d'aquest finançament (propri o per altres vies). Un dels problemes de les àrees metropolitanes és la insuficiència de recursos financers per poder afrontar els reptes urbans. Així, hi ha poca autonomia fiscal, ja que la major part de recursos són transferències d'altres àmbits administratius i sovint amb caràcter finalista (per prestar un servei en concret). A més, poques àrees metropolitanes compten amb instruments fiscals per poder desenvolupar polítiques inclusives i basades en la sostenibilitat i la solidaritat (com el *tax-base sharing* o redistribució fiscal en el territori metropolità) (Slack, 2017).

En tercer lloc, hi ha la qüestió de la representació democràtica i la participació ciutadana. Les ciutats tenen tres dimensions: *urbs* (el medi físic), *polis* (les institucions polítiques) i *civitas* (la ciutadania) (Capel, 2007). Aquestes es troben en decalatge, ja que en la majoria de casos no existeixen institucions representatives en un territori més ampli que el municipi de residència, en un espai metropolità on la gent desenvolupa la seva vida quotidiana. En alguns (pocs) casos, les àrees metropolitanes disposen de governs metropolitans, d'elecció directa i indirecta. En general, predominen els models d'elecció indirecta, en què els alcaldes i regidors formen part de l'estructura metropolitana com a representants del municipi on han estat elegits (com a Barcelona, i també a les estructures metropolitanes italianes, portugueses i franceses). A Europa els exemples d'elecció directa a escala metropolitana són escassos i tenen característiques diferents: en alguns casos es fa l'elecció directa de l'alcaldia (Manchester i Liverpool), en altres de l'assemblea (Stuttgart) o d'ambdues (Londres i Hannover). L'àmbit metropolità no destaca per una major participació electoral sinó que se situa en la línia de la participació a escala municipal, que, segons el context (en especial a Anglaterra), és molt baixa (Tomàs, 2018).

Finalment, el darrer element clau fa referència a com se situen les àrees metropolitans en un entorn de governança multinivell, on hi ha relacions horitzontals i verticals. En efecte, les aglomeracions urbanes s'han erigit com a actor polític que teixeix les seves pròpies xarxes internacionals, com Metropolis (Associació Mundial de les Grans Metròpolis), CGLU (Ciutats i Governos Locals Units), Medcities (Xarxa de Ciutats de la Mediterrània) o EMA (Autoritats Metropolitanes Europees). Aquest intercanvi d'experiències i de bones pràctiques pot servir per estimular polítiques en altres àrees urbanes, i també percebre la problemàtica metropolitana a escala mundial. En les relacions horitzontals cal tenir en compte també de quina forma es relacionen les autoritats locals i metropolitanes amb el sector privat. Per exemple, el desenvolupament de sectors com el turisme o les *smart cities* posa a prova la capacitat de governança metropolitana. En aquest sentit, i relacionat amb el punt anterior, hi ha dues interpretacions de les oportunitats de l'àmbit metropolità per millorar la democràcia. Segons

La raó principal per la qual no es creen governs metropolitans poderosos és la resistència política que genera aquest tipus d'intervenció.

una visió pessimista, la major implicació del sector privat en les polítiques metropolitanes comporta una menor transparència i rendiment de comptes. Segons una lectura optimista, l'obertura de la presa de decisions a altres actors (públics i privats) i la introducció de

mecanismes participatius representen una oportunitat per implicar la ciutadania i millorar la qualitat de la democràcia.

A part de les relacions horitzontals (amb altres metròpolis o actors), la governança de les àrees metropolitanes es veu afectada per les relacions verticals, és a dir, per les relacions amb altres nivells de govern (regional, estatal). En aquest sentit, és important la consideració política i jurídica del municipi o de l'àmbit metropolità: si és un àmbit de govern important (amb competències i finançament), si té un paper destacat en la política del país (participació elevada en les eleccions), etc. Per entendre les relacions verticals, també és clau el pes de l'aglomeració en el conjunt de la regió o país (segons la seva estructura política, més o menys descentralitzada). En efecte, la creació d'institucions metropolitanes amb forts poders (autonomia jurídica i fiscal) i legitimitat democràtica (elecció directa dels seus representants) no es realitza en el no-res, sinó en una estructura política ja existent. La raó principal per la qual no es creen governs metropolitans poderosos és la resistència política que genera aquest tipus d'intervenció, tant per part dels municipis com per altres àmbits de govern ja existents, com les províncies, les regions o el mateix govern central. Pocs governs s'atreveixen a crear autoritats metropolitanes que agrupin la major part de la població del país i/o que siguin la seva capital. En els casos en què s'ha fet, se les ha dotat de poders limitats (de gestió, execució

L'èxit de les diverses fórmules de governança passa per la voluntat de cooperar i de trobar un mínim comú denominador a favor de l'interès general.

i planificació) en camps molt concrets (sobretot el transport, el medi ambient, l'ordenament del territori i el desenvolupament econòmic). Per aquesta raó, les estratègies cooperatives i en forma de xarxa apareixen sovint com una opció més factible políticament.

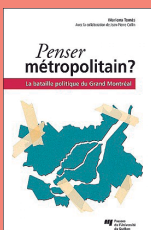
Una visió compartida

En resum, la governança metropolitana comprèn aspectes molt diversos: l'encaix de l'àmbit metropolità en l'estructura politicoadministrativa de la regió o del país; el paper dels municipis i dels seus líders polítics, o la cooperació entre els diversos actors de l'àrea metropolitana (administracions, empreses, universitats, ciutadania, associacions, etc.). El debat i l'aplicació de models de governança són sovint polèmics, ja que entren en conflicte ideologies, interessos i maneres diverses de concebre l'espai metropolità. La governança metropolitana passa per saber crear una visió compartida de tots els actors implicats. Sovint, el fracàs o l'èxit de les diverses fórmules de governança s'entén per les actituds dels representants metropolitans i passa per la voluntat de cooperar i de trobar un mínim comú denominador a favor de l'interès general. En definitiva, per poder encarar els reptes urbans del segle XXI són elements clau tant la cooperació a escala metropolitana com la dotació de les eines institucionals, polítiques i financeres necessàries.

Gobernar la Barcelona real: Pasqual Maragall i el dret a la ciutat metropolitana

Fundació Catalunya Europa,
2017

Penser métropolitain? La bataille politique du Grand Montréal

Presses de l'Université
du Québec, 2012

Referències bibliogràfiques

Capel, H. (2007). "El debate sobre la construcción de la ciudad y el llamado 'Modelo Barcelona'", *Scripta Nova* XI (233), 15 de febrer de 2007.

CGLU (2016). *GOLD IV Report: Co-creating the urban future. Edition 2016*.

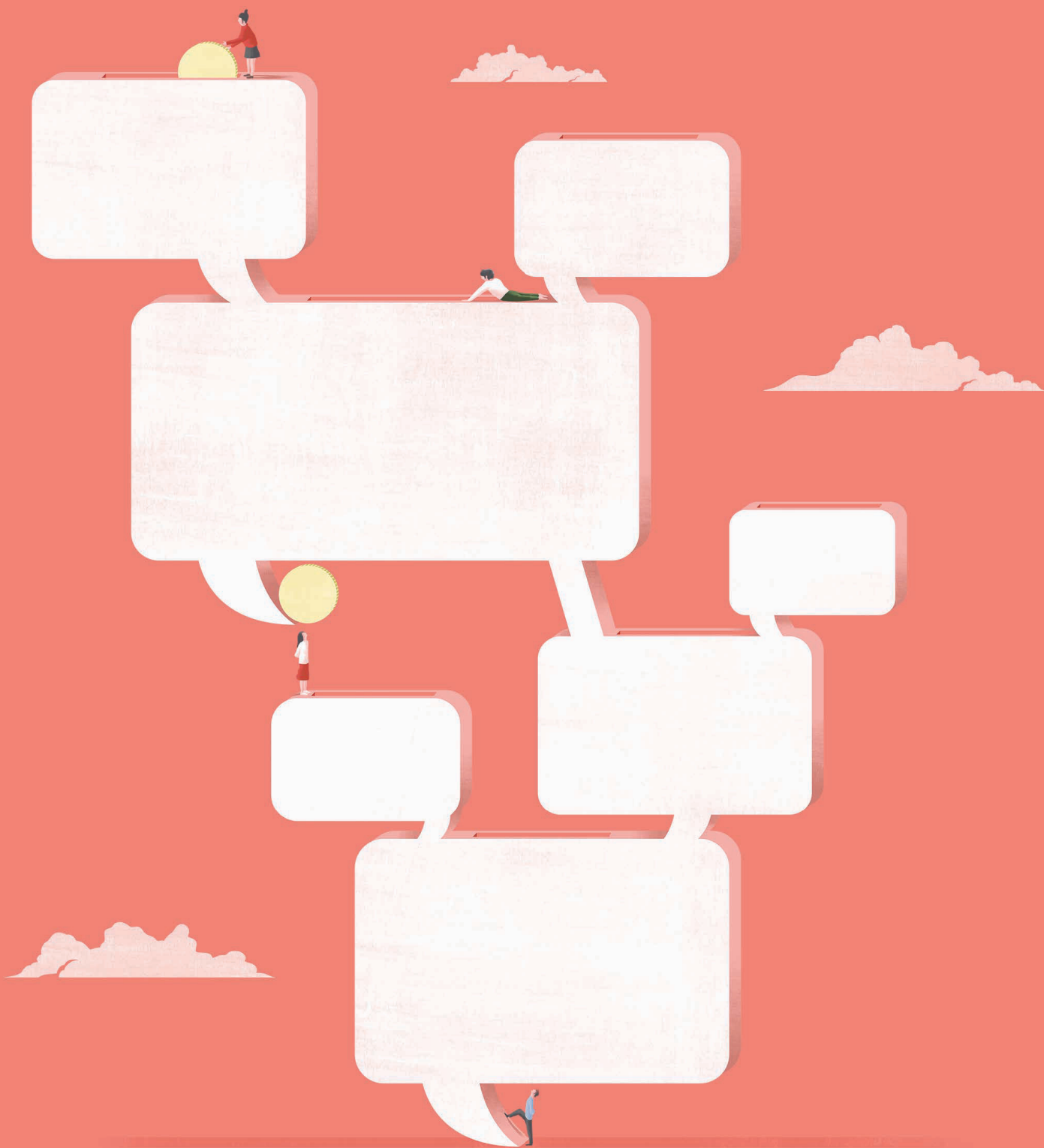
Heinelt, H.; Kübler, D. [dir.] (2005). *Metropolitan Governance: Capacity, democracy and the dynamics of place*. Londres, Routledge.

OCDE (2015). *Governing the City*. París, OECD Publishing.

Slack, E. (2017). "How Much Local Fiscal Autonomy Do Cities Have? A Comparison of Eight Cities Around the World". *IMFG Perspectives Paper*, 19. Toronto, Universitat de Toronto.

Tomàs, M. (2018). "Els governs metropolitans d'elecció directa. Reflexions per a l'Àrea Metropolitana de Barcelona", *Revista Papers*, 61: 52-59.

Tomàs, M. (2017). "Explaining Metropolitan Governance. The Case of Spain", *Raumforschung und Raumordnung*, 75 (3): 243-252.

Una de les preguntes essencials que ciutats com Barcelona es formulen és com conjugar l'èxit econòmic en termes globals amb la prosperitat i el progrés social a escala local. L'existència d'unes polítiques econòmiques

**L'hora de les polítiques
econòmiques
reequilibradores
i amb projecció global
Oriol Estela Barnet**

metropolitanes
degudament
articulades
podria ser
la resposta.

Les estratègies i polítiques de suport a l'activitat econòmica i l'ocupació a l'entorn metropolità de Barcelona han estat tradicionalment en mans dels ajuntaments i consells comarcals, amb el notable suport econòmic de la Generalitat i de la Diputació. La dimensió metropolitana va entrar en joc amb el reconeixement de competències en aquest àmbit a la Llei de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i ha portat a la recent creació d'una agència de desenvolupament econòmic (Metròpolis Barcelona). Tenim, doncs, un dispositiu més en la governança de les polítiques econòmiques en el territori metropolità. Però, això és equivalent a dir que disposem d'una estratègia econòmica metropolitana? O continuarem amb la superposició d'estructures que, en lloc d'adoptar noves i més efectives mirades sobre l'economia en el territori, es limiten a transferir recursos als ens locals perquè tothom pugui fer la seva?

D'entrada, limitar l'economia metropolitana als 36 municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB) s'allunya força de la realitat, ja que deixa fora, per exemple, el gruix del teixit industrial —començant per la SEAT i el seu entorn— i no té en consideració els nombrosos desplaçaments per motius laborals existents entre vallesos o Maresme i la conurbació de Barcelona. No obstant això, no disposem de cap instrument d'execució de polítiques econòmiques metropolitanes fora de l'AMB, i per aquest motiu caldrà buscar fórmules de col·laboració entre

Notes

1. *Global Metro Monitor*:
<http://ow.ly/UFlk30nTbTl>
2. *Barcelona in the Rankings*:
<http://ow.ly/kvoq30nTbP2>
3. Sarasa, S. (2014): *Desigualtat, pobresa i cohesió social*. Paper de treball Pla 2025
<http://ow.ly/hPaJ30nTbV6>, actualitzat per l'IERMB amb dades ECV 2016 (Idescat)

Oriol Estela Barnet.

Economista i geògraf. Professional del desenvolupament econòmic local des de 1995, primer a la consultoria privada i posteriorment a la Diputació de Barcelona. En l'actualitat és coordinador general del Pla Estratègic Metropolità de Barcelona i coordinador tècnic de la Càtedra Barcelona-UPF de Política Econòmica Local.

l'Agència de Desenvolupament Econòmic i els territoris metropolitans que hi ha més enllà, com ara el Pacte Industrial de la Regió Metropolitana de Barcelona o el Pla Estratègic Metropolità de Barcelona.

A continuació es plantegen alguns elements per al debat en el pressupòsit que, per motius diversos, la inclusió d'una agència metropolitana de desenvolupament econòmic, sense un canvi important en la governança de les polítiques econòmiques, no aportí més eficàcia al conjunt.

L'economia metropolitana representa el 51 % del PIB català i el 80 % del comerç exterior, amb una força laboral de prop d'1,7 milions de persones treballadores a gairebé 120.000 empreses. L'any 2014 era la 12a ciutat europea i 72a del món en termes de PIB i, entre 2014 i 2016, va ser la 5a d'Europa i 65a del món en millor comportament de l'ocupació i del PIB per càpita, segons *Global Metro Monitor*.¹ Barcelona apareix, a més, en posicions molt rellevants en la majoria de classificacions globals que mesuren aspectes econòmics de ciutats, com es desprèn de l'estudi *Barcelona in the Rankings*.² En algunes ocasions es troba competint fins i tot amb metròpolis d'una dimensió molt més gran, com ara Londres o Nova York.

No obstant això, l'AMB va experimentar un retrocés notable en termes de desigualtats de renda a causa de l'impacte de la crisi de 2008. L'índex de Gini, que mesura de manera sintètica les desigualtats (en què 0 és el mínim i 1 el màxim) i que havia passat de 0,397 el 1985 a 0,293 el 2006, va pujar fins al 0,327 el 2011. En només cinc anys s'havien malbaratat 20 anys de reducció de les desigualtats. I encara el 2016, el decalatge era de 10 anys.³

En conseqüència, ens trobem davant de la pregunta essencial que metròpolis com Barcelona es formulen avui dia: com conjugar l'èxit econòmic en termes globals amb la prosperitat i el progrés social a escala local? La resposta és que unes polítiques econòmiques metropolitanes degudament articulades hi podrien contribuir notablement.

Tres dimensions de l'estratègia, tres escales

L'estratègia econòmica metropolitana té sentit en tant que aporta una mirada territorial específica a l'activitat econòmica i a l'ocupació, cosa que vol dir que el seu focus ha d'estar posat en la reducció de les desigualtats i la segregació en aquest territori. Des d'aquesta perspectiva, l'economia hauria de ser articulada en tres dimensions.

En primer lloc, caldria abordar la dimensió de participació en el desenvolupament econòmic global, cosa que significa entendre el territori metropolità i els seus recursos com una plataforma al servei de l'activitat econòmica globalitzada. Aquesta dimensió sol adquirir protagonisme en moments de crisi, ja que busca millorar la capacitat d'atracció d'inversions i de talent. En aquest cas, l'escala metropolitana és clau per portar a terme la planificació, l'ordenació i el desplegament de polítiques d'oferta de sòl, avançar cap a l'harmonització fiscal, i la

projecció i promoció del conjunt de la metròpoli real. En cas contrari, s'entra en el cercle viciós de la subhasta al millor postor entre municipis i la competència a la baixa, empobridora per a tots i especialment per als qui parteixen en pitjor situació.

En segon lloc, entrem en la dimensió del desenvolupament econòmic local amb projecció global. Es tracta de la dimensió predominant en els últims vint anys, en els quals s'han mobilitzat els recursos locals

per posar-los en valor mitjançant una aposta general per al foment de l'emprenedoria, l'articulació de sistemes productius locals i clústers, i la innovació com a palanques d'accés als mercats globals. En el territori metropolità trobem diverses polaritats i eixos que configuren conglomerats d'activitat econòmica potents. Entre les polaritats podem

citar l'Eixample de Barcelona (força menyspreat en termes econòmics), el 22@, el delta del Llobregat o l'entorn de la SEAT. Com a eixos, hi ha la B-30, la riera de Caldes o l'incipient eix del Besòs, als quals es pot sumar el front litoral metropolità. L'estratègia i les polítiques metropolitanes passen, en aquest cas, per fomentar la cooperació dins de cada polaritat o eix, incentivant l'articulació de les relacions de l'anomenada "quàdruple hèlix" (espais de col·laboració entre Administració, empreses, centres de coneixement i recerca i plataformes ciutadanes), de cada territori i connectant-los entre ells.

Hem d'evitar entrar en el cercle viciós de la subhasta al millor postor entre municipis i la competència a la baixa, empobridora per a tots i especialment per als qui parteixen en pitjor situació.

I en darrer lloc, tenim el desenvolupament local comunitari, que té relació amb la satisfacció de les necessitats quotidianes, que es mou fonamentalment dins de l'àmbit de la proximitat (comerç, petita indústria, reparacions, serveis personals i cures) i que està obert a les pràctiques econòmiques alternatives. En aquesta dimensió, que es correspon territorialment a la de barri o de vila, l'estratègia i les polítiques metropolitanes han d'intervenir en els territoris més desfavorits i vulnerables, per tal de reduir les desigualtats i la segregació que adquireixen la seva màxima expressió a escala metropolitana. Els programes econòmics vinculats als plans de barris ofereixen pistes per actuar en aquesta direcció.

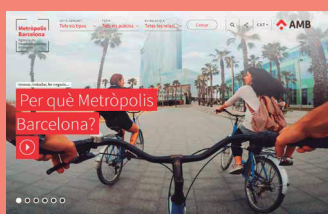
La conclusió de tot plegat és que una estratègia i unes polítiques econòmiques metropolitanes haurien de deixar de tenir com a referència essencial el municipi i adoptar les tres escales funcionals rellevants per a l'economia: metròpoli, polaritats/eixos i barris.

La transició cap a un nou *mainstream* econòmic

Una altra de les missions importants de la intervenció sobre l'economia metropolitana té a veure amb la transformació del model productiu. La proposta és abandonar la perspectiva tradicional dels sectors (deixant-la, si de cas, per a les polítiques de la Generalitat i de l'Estat) i adoptar una perspectiva transversal que catalitzi el canvi a totes les empreses metropolitanes (de manera que cap d'elles quedi enrere), envers una economia més social i democràtica, més verda i circular, més col·laborativa i inevitablement digital. Vegem aquests quatre aspectes.

Una economia més social en els objectius i més democràtica en les formes, independentment del tipus d'organització empresarial que la desenvolupi, significa aprofundir en les pràctiques de responsabilitat social corporativa, fomentar la participació de les persones treballadores en la presa de decisions i en els resultats de les empreses i fer créixer les iniciatives d'economia social i solidària. Una economia més verda i circular consumeix menys energia (i de caràcter renovable) i contamina menys, sobre la base del tancament dels cicles d'energia i matèria en totes les activitats econòmiques i en totes les formes de consum. Una economia més col·laborativa, que posi l'accent en la cooperació entre actors econòmics i amb el conjunt de la societat metropolitana i, en particular, del barri o vila on s'ubiqui, promou l'associacionisme i les aliances de base territorial en esquemes de quàdruple hèlix. Una economia inevitablement digital passa per la integració de les tecnologies i la generació, el tractament i la utilització de les dades tot preservant els drets de la ciutadania i procurant causar el mínim impacte sobre l'ocupació i, en tot cas, prèvia preparació adequada dels processos de transició.

Així doncs, una estratègia i una política pública metropolitana de transició econòmica hauria de dirigir els seus recursos a afavorir les activitats i les empreses i organitzacions que encaixin en aquest nou *mainstream* i a acompanyar les que encara no ho facin en la seva transició. Cap recurs públic, doncs, per a qui no se sumi al canvi.

Agència de Desenvolupament Econòmic - Metròpolis Barcelona
agenciaeconomica.amb.cat/

Pacte Industrial de la Regió Metropolitana de Barcelona
www.pacteindustrial.org/

Pla Estratègic Metropolità de Barcelona
pemb.cat/

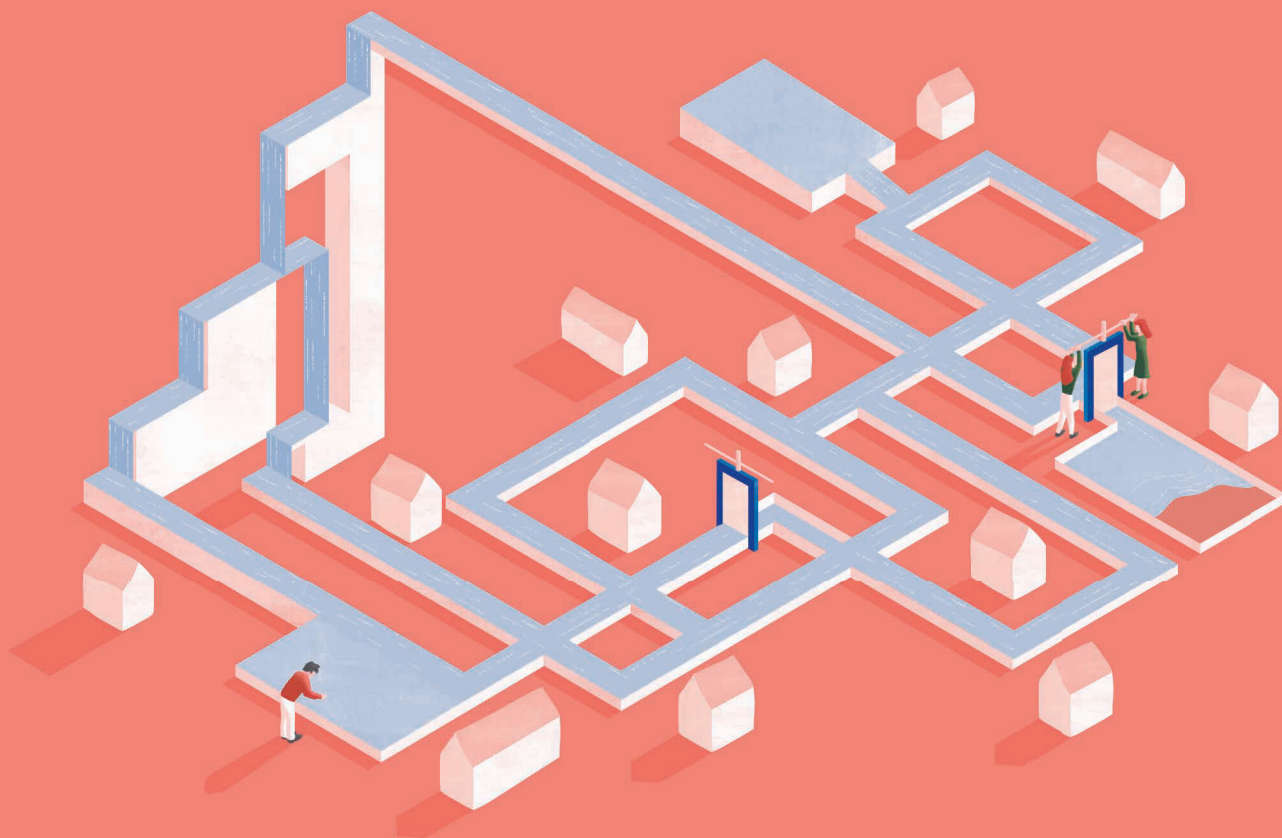
Leo García Méndez

Per una societat més cohesionada

Sergio Porcel

La darrera crisi
econòmica va
ocasionar greus
efectes en termes

de cohesió social, i Barcelona fa més d'una dècada que intenta superar les pitjors seqüeles d'aquell dalta baix econòmic: la pobresa més severa —sobretot la infantil—, la precarietat laboral i el preu de l'habitatge. El model de cohesió social que va viure la metròpoli després de la reinstauració democràtica ens pot servir de referència.

A Barcelona, la societat metropolitana fa més d'una dècada que intenta sobreposar-se als greus efectes que va desencadenar la darrera crisi econòmica en termes de cohesió social. En els darrers anys, la recuperació de l'ocupació ha ajudat a reduir lleugerament la desigualtat social i la pobresa, però encara no s'ha tornat als nivells previs a la crisi. Tanmateix, el que resulta actualment més preocupant són algunes de les seqüeles que han quedat després del canvi de cicle econòmic, així com els nous problemes que estan emergint en l'escenari postcrisi.

La principal seqüela que ha deixat la crisi econòmica en la Barcelona metropolitana és potser la persistència de la pobresa més severa, que es manté pràcticament als mateixos nivells que en el context de crisi. Afecta, en gran part, aquella població que no ha aconseguit pujar al tren de la reactivació econòmica, que porta anys a l'atur amb una protecció social mínima en forma de subsidis i ajuts d'urgència social, sovint complementats amb suports més informals provinents del Tercer Sector, d'algunes pràctiques d'innovació social o de les mateixes xarxes familiars.

Una altra qüestió rellevant és la pobresa infantil. Actualment, un de cada quatre infants de l'Àrea Metropolitana de Barcelona viu en risc de pobresa. Aquesta proporció, moralment inacceptable, també és preocupant per la seva contribució dramàtica en la cronificació de la desigualtat. Aquest no és un problema estrictament metropolità ni està vinculat directament a la crisi econòmica, però és evident que la recessió va contribuir al fet que es produís a la ciutat un repunt molt important d'aquest fenomen. La destrucció d'ocupació va afectar extensament llars amb presència d'infants, i ara la manca de suports econòmics específics, sumada a la precarietat que caracteritza una bona part de la nova ocupació creada, no permet reduir l'índex de pobresa infantil.

La precarietat laboral és precisament un altre dels principals reptes als quals ha de fer front actualment la metròpoli de Barcelona per guanyar en cohesió social. L'increment dels contractes temporals, dels falsos autònoms, del treball parcial involuntari i dels baixos salaris han fet augmentar durant els darrers anys la taxa de treballadors en situació de risc de pobresa, que ha passat del 13,3 % l'any 2011 al 17,0 % el 2017. S'ha de tenir present, també, que la precarietat dificulta la consolidació de drets de protecció social davant la desocupació, un aspecte cabdal per garantir ingressos en un moment en què les fronteres entre l'ocupació i l'atur són cada cop més difuses per un segment creixent de la població.

I, finalment, l'habitatge. La metròpoli de Barcelona pateix actualment una crisi residencial important, marcada per un increment dels preus fins a màxims històrics. Aquesta escalada de preus, que es va iniciar tot just en la sortida de la crisi econòmica, no s'ha vist acompanyada d'una recuperació generalitzada de les economies de les llars, la qual cosa està dificultant greument tant l'accés com el manteniment de l'habitatge d'àmplies capes de la població. Un altre

Sergio Porcel, sociòleg, doctor en Sociologia i màster en Tècniques d'Investigació Social Aplicada, és cap de l'Àrea de Cohesió Social i Urbana de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona.

L'impacte de la crisi va desbordar el sistema de protecció a l'atur i aquest inconvenient s'ha reflectit en un enquistament de la pobresa severa.

efecte de la crisi residencial és que l'augment de la despesa per a l'habitatge —amb una intensitat més gran entre els llogaters de la ciutat central— comporta una disminució de la capacitat de consum i, en ocasions, situacions de privació material.

Lliçons del darrer procés de cohesió social a Barcelona

És evident que els reptes per millorar les condicions de vida del conjunt de la població metropolitana són majúsculs i complexos, però no es parteix de zero. En el període que va de la reinstauració democràtica a l'inici de la darrera crisi econòmica, Barcelona va viure un llarg procés de cohesió social. La desigualtat d'ingressos es va reduir i, al mateix moment, es va avançar cap a una certa convergència entre els nivells de pobresa registrats al centre i a la perifèria metropolitana. Què es pot aprendre d'aquest procés? Quins van ser els principals factors que el van fer possible? Són encara operatius o en calen uns de nous? Aquestes haurien de ser, sens dubte, les qüestions inicials sobre les quals s'ha de reflexionar per encarar la (re)construcció d'una metròpoli més cohesionada.

Durant aquell procés de cohesió social, el desenvolupament de l'estat del benestar va tenir un paper molt destacat. Durant els anys vuitanta es va produir un important desplegament i enfortiment de prestacions monetàries, principalment les orientades a la protecció de la desocupació, de les baixes per malaltia i de la jubilació. Allò va ser fonamental per reduir la desigualtat social, i ara ha de continuar sent-ho. Es fa necessari trobar les fórmules per fer front als dèficits del règim de benestar actual, els quals busquen sobretot millorar la capacitat redistributiva del sistema i ampliar la protecció social de la infància a partir de suports econòmics. Cal avançar urgentment en aquest sentit, tant a escala estatal com autonòmica.

També cal introduir un model més sòlid de garantia de rendes. L'impacte de la crisi va acabar desbordant el sistema de protecció a l'atur, especialment per la durada de la recessió, i aquest inconvenient s'ha reflectit avui en un enquistament de la pobresa severa. La posada en marxa per part de la Generalitat de Catalunya de la renda garantida de ciutadania suposa un pas endavant en aquest sentit, tot i que els seus efectes no seran visibles fins al seu desplegament total, previst per a l'abril del 2020. Però en el seu disseny encara hi ha marge per augmentar la protecció social: redefinint els criteris de condicionalitat, ampliant la seva complementarietat amb els ingressos del treball i prenent en consideració les despeses d'habitatge.

Un altre dels factors que va contribuir clarament a la cohesió social en la conurbació de Barcelona durant el període assenyalat va ser l'espectacular creixement de l'ocupació. Entre el 1985 i el 2006 es

va generar un milió de llocs de treball. A més, fins a mitjan dècada dels noranta, aquest increment va afavorir sobretot les ocupacions intermèdies amb salaris mitjans, la qual cosa explicaria també aquella reducció de la desigualtat d'ingressos. Però, des de llavors, l'avenç de la terciarització econòmica ha estat implacable i, amb aquest, la degradació d'una part del mercat de treball. En els darrers anys, l'estructura ocupacional de la Barcelona metropolitana tendeix a polaritzar-se entre treballadors de serveis qualificats i no qualificats, tots dos amb condicions laborals molt desiguals. No obstant això, encara es pot desaccelerar aquesta polarització social. La clau la trobem en la formació i la retenció de talent, i aquí, a més de l'educació universitària, la formació professional ha de tenir-hi també un paper central. Al mateix

temps, s'ha de vetllar per l'ocupació de qualitat i per mantenir unes condicions laborals dignes per a tothom.

I, per acabar, però no menys important, un altre dels factors decisius d'aquell procés de cohesió social va ser la incorporació de la dona al mercat de treball.

L'increment de llars de dobles

ingressos va afavorir també la reducció de les desigualtats, i encara hi ha marge en aquest sentit. Cal, doncs, continuar facilitant l'activitat laboral femenina amb polítiques de conciliació familiar, d'igualtat d'oportunitats i de condicions laborals, tot fent pedagogia per afavorir el repartiment del treball domèstic. La lluita feminista ha de continuar tenint un paper clau en aquest sentit.

En els darrers anys, l'estructura ocupacional de la Barcelona metropolitana tendeix a polaritzar-se entre treballadors de serveis qualificats i no qualificats, tots dos amb condicions laborals molt desiguals.

Per què cal impulsar una resposta metropolitana?

La desigualtat social adquireix una rellevància particular a les grans aglomeracions urbanes, ja que és on es manifesta amb més intensitat. És per això que aquesta qüestió requereix una atenció especial per part dels governs urbans. D'altra banda, a Barcelona la distribució territorial de la població rica i pobra fa molt de temps que segueix una lògica metropolitana. Els eixos Besòs i Llobregat com a àrees transmunicipals d'elevada concentració de pobresa a la perifèria en són una evidència. Per tant, si els problemes socials adquireixen una escala metropolitana, no és lògic dissenyar una resposta metropolitana?

L'existència des de 2010 de l'Àrea Metropolitana de Barcelona com a administració local supramunicipal és una gran oportunitat per retocar les polítiques socials municipals en l'àmbit metropolità.

Hauria de ser possible establir un sistema homogeni de protecció social primària al conjunt de l'àrea de Barcelona que superi la fragmentació i l'heterogeneïtat de l'actual model municipal.

Té competències en matèria de cohesió social i territorial, i cal desenvolupar-les perquè la realitat així ho exigeix.

Hauria de ser possible, per exemple, establir un sistema homogeni de protecció social primària al conjunt de la metròpoli que superi la fragmentació i l'heterogeneïtat de l'actual model

municipal. Caldria plantejar-se, fins i tot, si tindria sentit implementar una prestació de garantia de rendes metropolitana complementària a la renda garantida de ciutadania per tal d'adaptar-la millor als costos de vida de la metròpoli. S'han de desplegar polítiques com el Fons 0-16 de l'Ajuntament de Barcelona —basat en suports econòmics destinats a famílies vulnerables amb fills menors de setze anys—, que han donat en els darrers anys resultats positius en l'alleugeriment de les situacions de pobresa més severa dels infants. I també s'han d'harmonitzar altres polítiques locals d'atenció a la infància, com la de les escoles bressol.

Es podria apostar també per propostes com el salari mínim metropolità, més enllà de les estratègies de reindustrialització que ja s'estan portant a terme i que també van en bona línia. O aprofundir en una visió metropolitana de les polítiques d'habitatge per tal d'ampliar el parc d'habitatge social de lloguer i l'oferta d'habitatge assequible, com ja s'ha fet amb l'operador públicoprivat Habitatge Metròpolis Barcelona. Això ajudaria a descarregar la pressió de demanda que pesa sobre la ciutat central, alhora que es faria possible un control efectiu dels preus del lloguer, una mesura també necessària.

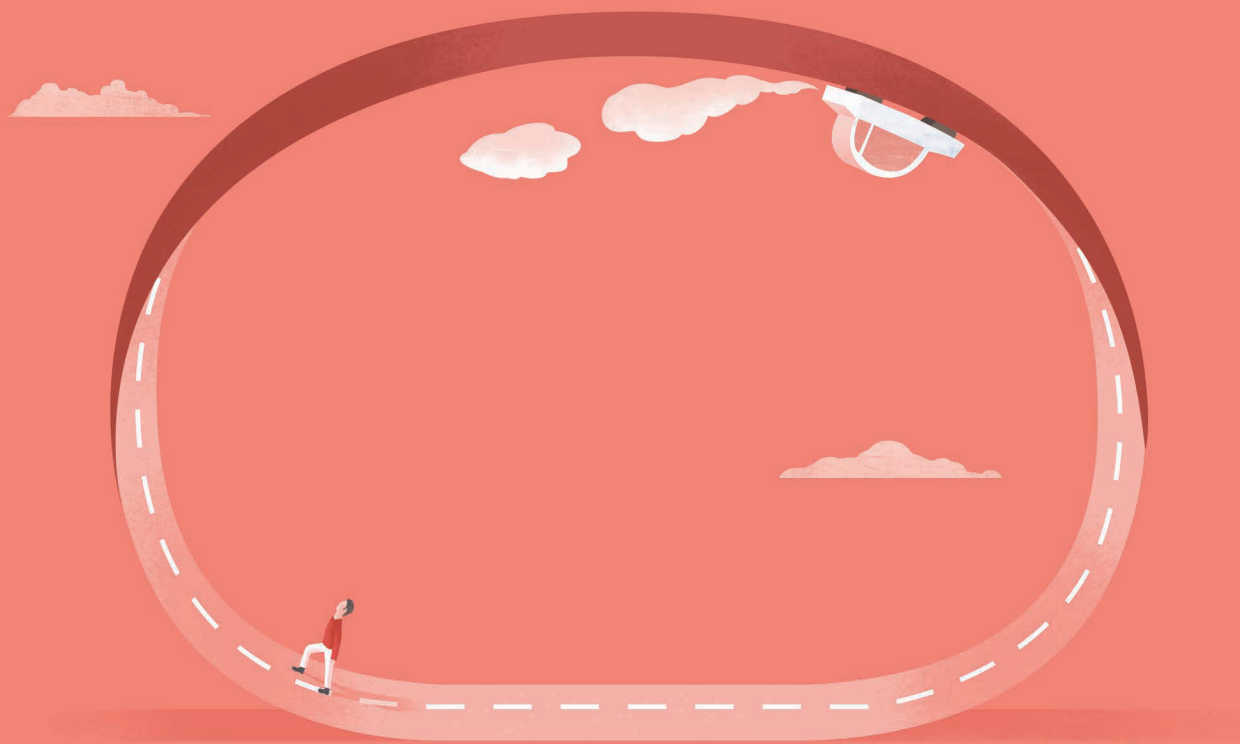
En definitiva, cal progressar cap a un model avançat de política social metropolitana basat en la potenciació (més recursos), la redistribució (territorial) i la complementarietat d'altres polítiques estatals i autonòmiques. Només així serà possible fer de Barcelona una metròpoli més cohesionada.

**Les rondes,
ahir i avui**
Josep Bohigas

Les rondes van definir
des del principi una
nova realitat urbana
que confirmava el canvi
d'escala de Barcelona:

de *ciutat* passava a convertir-se en *metròpolis*.
En aquell moment semblava que eren
la solució a tots els problemes, però els nous
temps reclamen una nova configuració
de la relació que tenim amb el vehicle privat
i exigeixen un nou equilibri pel que fa
als espais lliures dels quals disposa la ciutat.

Diuen que quan Pasqual Maragall va fer la primera volta inaugural a les rondes de Barcelona el 24 d'abril de 1992, va preguntar la mida d'un gir complet, i li van contestar que eren aproximadament quaranta quilòmetres. "Quaranta quilòmetres —va repetir, murri—. Doncs la podríem fer servir per córrer la maratón!" Aquell primer tomb amb cotxe de l'alcalde representava el principi del final del més destacat i veloç procés de transformació que mai ha viscut la ciutat i, com a la maratón a les Olimpíades, la finalització de les rondes representava la més gran gesta heroica. Hauria estat un acte de justícia poètica haver fet coincidir els dos grans esdeveniments (les Olimpíades i la transformació de la ciutat) en una síntesi simbòlica com la maratón olímpica, però imagino que ja era massa tard per canviar els plans, i que córrer per una autopista —per molt urbana que fos— no era prou atractiu ni per als corredors ni per a la imatge panoràmica i monumental de la ciutat.

En qualsevol cas, l'heroïcitat d'haver acabat les rondes era evident. S'havia aconseguit construir-les amb només quatre anys, tot i que la idea original (i també el traçat i les múltiples expropiacions) s'havia planificat amb anterioritat pel Ministerio de Obras Públicas amb el nom de Red Arterial (1966), i ratificat deu anys més tard pel Pla General Metropolità (1976).

Quatre anys, doncs, d'autèntica bogeria constructora que va deixar com una olla de grills tota la ciutat en una carrera contrarellotge per poder inaugurar-les abans dels jocs.

Les rondes prenen com a excusa l'enllaç de les quatre àrees olímpiques (Montjuïc, Vila Olímpica, Vall d'Hebron i Diagonal), però anava molt més enllà, i estenia els seus límits de riu a riu per definir una nova realitat urbana que confirmava el canvi d'escala de ciutat a metròpolis. Aquesta nova dimensió territorial va provocar un canvi fonamental en el sistema de mobilitat entre els municipis propers, però també va permetre actuar a l'interior de la ciutat, despressuritzant el centre i permetent que les artèries congestionades, que entraven violentament a la ciutat, esdevinguessin carrers pacífics.

Durant els primers anys, aquest ambiciós objectiu es va aconseguir àmpliament amb efectes tan espectaculars com la reducció de carrils del carrer d'Aragó i la Meridiana, l'alliberament del trànsit de vehicles pesants al centre, la creació d'eixos viaris de relació entre els districtes perifèrics, o l'enaltida obertura de la ciutat al mar. Semblava, doncs, que les rondes eren la solució a tots els problemes...

Una nova evolució

Però el temps passa, i també per a les rondes. Després de vint-i-cinc anys de complir la funció viària d'enginy arterial, que envolta, penetra i connecta territoris, les rondes es troben a les portes d'una nova evolució, derivada del seu propi desfasament i dels nous reptes de mobilitat, mediambientals i de salut, que reclamen una nova configuració de la

Josep Bohigas, arquitecte, és el director de l'agència de planificació estratègica Barcelona Regional i codirector de l'estudi d'arquitectura BOPBAA, amb el qual ha dut a terme l'ampliació del Museu Thyssen de Madrid, els habitatges al Fòrum o el teatre El Molino de Barcelona, entre d'altres. Ha obtingut tres premis FAD i tres premis Ciutat de Barcelona. També ha estat comissari de programes d'activisme cultural com ara Arquitectes de Capçalera 2014 i Piso Piloto 2015, d'investigació de noves solucions al problema de l'habitatge.

relació que establim amb el vehicle privat i un nou equilibri respecte als espais lliures de la ciutat.

Tot i ser una realitat a moltes ciutats occidentals, els cinturons, els *périphériques*, les rondes o els *ringroads* són avui qüestionats per l'ineludible canvi de paradigma sobre la mobilitat i per l'efecte frontera

Tot i ser una realitat a moltes ciutats occidentals, els cinturons de ronda són qüestionats pel canvi de paradigma sobre la mobilitat i per l'efecte frontera del territori.

del territori. Amb el temps, el motiu pel qual van ser ideades s'ha anat diluint a causa de la saturació de la seva capacitat, cosa que ha acabat generant més trànsit del que la ciutat és capaç d'absorbir. A aquest fet pervers de no poder resoldre el problema de la congestió –ni el

de la contaminació subsegüent–, sinó tot el contrari, cal sumar-hi el fet desequilibrador d'haver-se pensat i construït sense tenir gaire en compte ni el transport públic ni gran part de les necessitats del territori que travessen. Des d'aquesta lògica, avui les autopistes urbanes s'estan repensant arreu partint de la idea d'una nova justícia socioespacial en què el gran protagonista del passat —el vehicle privat tal com el coneixem avui— té els dies comptats.

Els primers efectes d'aquesta suposada “defunció” del vehicle privat comencen a ser una realitat, almenys pel que fa als posicionaments ideològics, culturals, econòmics i fins i tot normatius que li estan començant a barrar el pas a molts espais de la ciutat. La salut, l'esgotament dels carburants i les promeses sobre tecnologies digitals i resilients són només alguns dels nous paradigmes que poden canviar definitivament la manera com ens mourem a la metròpolis i, en conseqüència, la manera com ens relacionarem amb autopistes urbanes com les rondes.

Les rondes de Barcelona són *una* única infraestructura, però tenen *dos* noms —Litoral i de Dalt—, *quatre* referents geogràfics —mar, Besòs, muntanya, Llobregat—, *sis* trams diferenciats, *vuit* seccions tipus... i *n* interaccions amb un territori que l'acull amb intensitats i compromisos ben variats. Així doncs, no podem parlar d'una ronda, sinó d'un espai polifacètic i divers: amb trams més urbans que d'altres, alguns que fan més de connectors i d'altres més de frontera, amb zones més contaminades i zones més verdes.

Territori: quatre estratègies i un eix que (no sempre) uneix

Les rondes són infraestructura, però també són un territori on viuen 310.000 ciutadans de cinquanta-set barris que pertanyen a sis municipis diferents. Uns barris i uns paisatges afectats pel pas inclement d'aquesta imponent obra d'enginyeria. En alguns casos, l'impacte als barris s'ha resolt amb delicats projectes de disseny urbà, que han recosit amb molta cura els territoris per on penetra. En altres, però, ha passat tot el contrari i s'han generat espais indefinits o mal resolts, fet que ha creat una ferida

urbana que, malauradament, divideix, fragmenta i aïlla trossos de ciutat i estableix dubtoses relacions amb la geografia de l'entorn.

El Territori Rondes és l'àmbit que envolta la infraestructura en tot el seu traçat. Un espai que, des dels Jocs Olímpics, ha estat objecte de permanents transformacions i que els darrers anys s'ha sotmès a una nova revisió.

Des de l'agència Barcelona Regional s'han elaborat quatre grans reflexions de caràcter estratègic (l'Agenda Besòs, el Pla Litoral, l'Estratègia del Delta del Llobregat i Barris de Muntanya - Collserola) que agrupen més de cinc-cents projectes de diverses escales i profunditats, i en què les rondes en són l'eix vertebrador. Quatre grans estratègies que posen sobre la taula la necessitat d'entendre la secció complexa de les rondes com el "carrer major" de la metròpolis propera, i no tant com l'autopista urbana que ara és.

Cadascun d'aquests grans plans atén problemes persistents i noves oportunitats que exigeix la metròpoli. Els més de cent setanta

Hem d'entendre les rondes com el "carrer major" de la metròpolis propera, i no tant com l'autopista urbana que ara és.

projectes, polítiques o accions que integra l'Agenda Besòs intenten difuminar l'efecte frontera de la ronda i el riu, una circumstància que, sumada a les creixents desigualtats, fragmenta socialment i físicament el territori. La reflexió

estratègica de Barris de Muntanya - Collserola pretén conciliar la protecció del Parc Natural de Collserola amb l'enorme pressió que exerceix la ciutat que l'usa i l'ocupa, incorporant activament la ronda de Dalt a l'àmbit de transició funcional i ecològica entre parc i ciutat.

En l'Estratègia del Delta del Llobregat, la ronda és el principal eix d'accés de les mercaderies i de les persones al port, l'aeroport, el polígon de la Zona Franca i al nou barri de la Marina del Prat Vermell. L'estratègia agrupa més de trenta projectes per reforçar i coordinar les dinàmiques del territori econòmic més important del país, que es troba en un espai ecològicament molt fràgil, amb un riu, un parc agrari i un litoral sota la permanent pressió dels grans agents econòmics.

Finalment, el Pla Litoral (amb la ronda que dibuixa el límit entre la ciutat i el mar) aborda les enormes contradiccions d'un territori emblemàtic i que, després d'haver simbolitzat la transformació més significativa de la ciutat durant les Olimpíades, ha perdut part de la seva identitat original a causa d'una progressiva pèrdua de relació efectiva i afectiva amb els ciutadans.

Escenaris de futur o "passar a la ronda següent"

–Escenari 1. Des-cobrir les rondes (*Proposta de Tonet*)

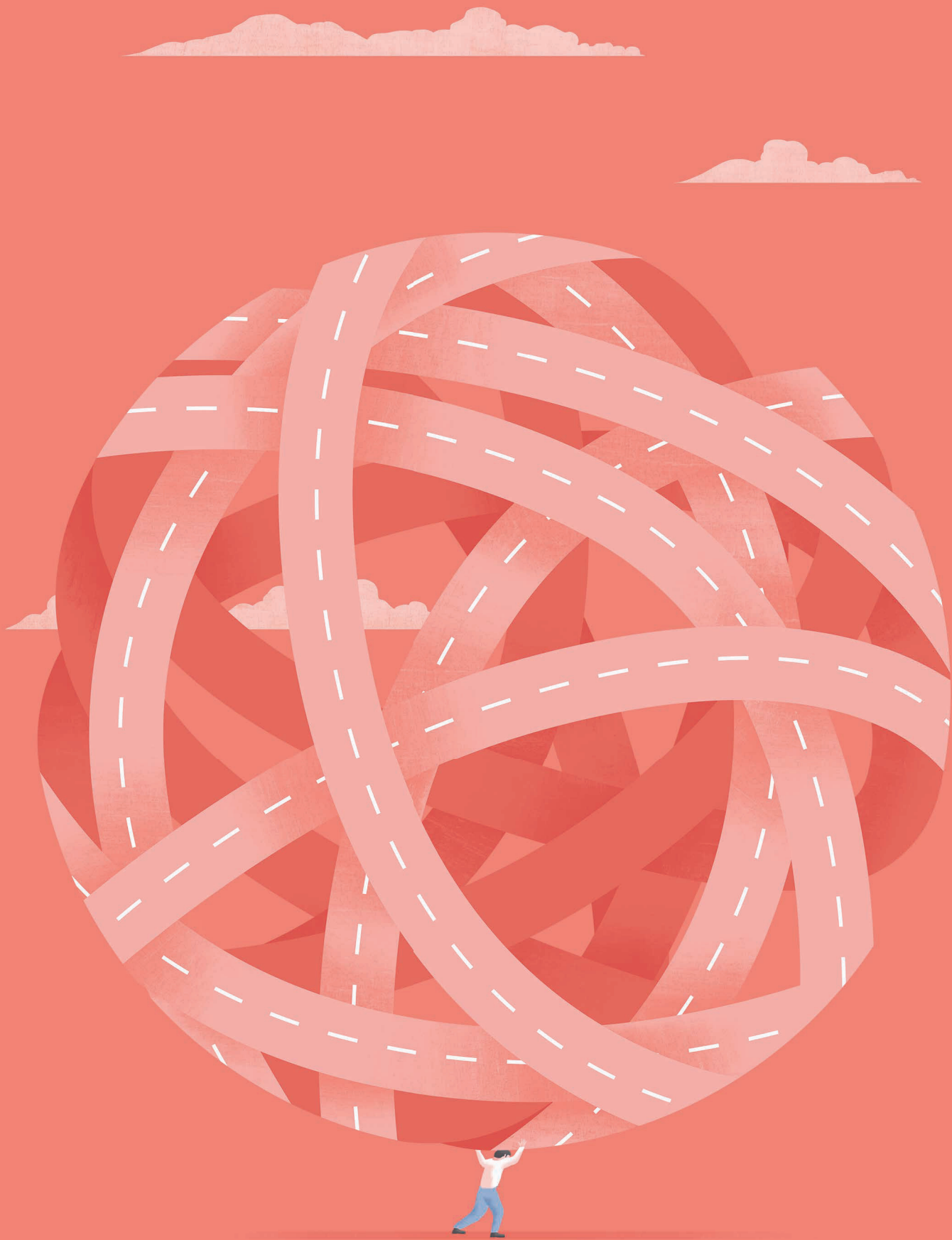
Hem d'aprofitar l'oportunitat de repensar les vies de cintura, pensades per travessar barris "perifèrics" amb vehicle privat sense aportar-hi gaire més que soroll, contaminació i barreres entre barris. Les

autopistes urbanes, com les rondes, potser no desapareixeran, però sí que s'adaptaran per donar cabuda a sistemes de mobilitat compartida (tramvia?), i es convertiran en nous carrers majors metropolitans on la quotidianitat de la vida urbana es faci present. Es potenciarà l'habitabilitat del territori i una millor transversalitat entre barris, alhora que es matisarà la duresa que presenten, pacificant (a 50 km/h?) i *veïnificant-se* per integrar millor la ciutat i les persones... Els espais hostils per on passa la ronda avui —com la Marina del Prat Vermell, el Morrot, el moll de la Fusta, les vores del marge dret del Besòs o la Vall d'Hebron— no poden seguir acceptant una frontera tan mal resolta i tan infranquejable. Solucionar-ho ha de ser una prioritat metropolitana, però no podem seguir pensant que, per resoldre-ho, enterrarem tot el pressupost municipal cobrint i amagant el vehicle privat amb una capa de verd. Des-cobrim les rondes!

–Escenari 2. Habitar les rondes (*Proposta de David Bravo*)

Els veïns i veïnes, farts de conviure al costat de les rondes, no pararan d'exigir-ne la cobertura absoluta, soterrant milers de vehicles (elèctrics i autònoms) que hi passaran a tota velocitat. Una infraestructura edificada que traurà rendiment del sòl públic que hem regalat en exclusiva als vehicles privats i que pot ser ocupat amb nous espais habitats. Un primer càlcul ràpid ens assegura que hi cabrien més de cent mil habitatges nous, que ens ajudarien a garantir les necessitats i a cobrir amb ciutat la llaga que separa territoris. Un escenari que proposa *evitar i habitar* les rondes, resolent d'un cop els dos temes més apressants de la Barcelona actual: l'efecte pernicios del vehicle privat i la manca d'habitatge públic. Dos en un.

Potser no es donarà cap dels dos escenaris o potser tots dos simultàniament, perquè, com hem dit, no hi ha una ronda sobre la qual projectar una única solució infal·lible. El problema està sobre la taula, i les possibilitats han de ser ajustades amb precisió i dibuixades (sí, dibuixades!) amb un coneixement profund de cada barri, de cada especificitat tècnica i, sobretot, de les necessitats d'una ciutadania que viu i reclama unes rondes actualitzades, sigui perquè les pateixen en els seus barris, sigui perquè les usen diàriament per creuar la ciutat, una ciutat que ja és metròpolis.

Polítiques públiques contra la segregació urbana

Ismael Blanco
Oriol Nel·lo

La tendència
a la segregació
residencial dels
grups socials
es dona a totes
les ciutats, també

a la nostra. Caldria situar les desigualtats socioespacials a l'agenda política del país i recuperar polítiques públiques abandonades, com ara la Llei de barris. Es necessiten plantejaments transversals, cooperatius i participatius, i un enfocament metropolità en la lluita contra la segregació.

Les desigualtats socials acostumen a tenir una forta projecció en l'espai de les metròpolis. Els diferents grups socials tendeixen a distribuir-se en diferents barris dins d'una ciutat i en diferents municipis metropolitans en funció del seu nivell de renda i d'altres variables, com ara el lloc de naixement, l'edat o els estils de vida. La tendència a la segregació residencial dels grups socials es dona, en major o menor mesura, a totes les ciutats i en diferents moments històrics, com a resultat de la combinació de dos tipus de desigualtats consubstancials al procés d'urbanització capitalista: les desigualtats socials de renda i les desigualtats territorials en el valor del sòl i de l'habitatge. La població amb un nivell de renda més alt disposa de més capacitat d'elecció del seu lloc de residència, i es concentra territorialment en aquells espais urbans amb millor dotació d'espais, d'equipaments, d'infraestructures, d'accessibilitat, etc. La població amb un nivell de renda més baix, en canvi, té menor capacitat de tria i sovint es veu confinada a les àrees urbanes on el preu de l'habitatge és més accessible i la qualitat de l'entorn urbà, inferior.

El fenomen que acabem d'esmentar es dona, en major o menor mesura, a les metròpolis de qualsevol indret del món. La manera com es produeix i la seva rellevància social, en canvi, no són les mateixes arreu. Igual que la intensitat de les desigualtats socials (mesurada, per exemple, mitjançant el coeficient de Gini) és força variable segons el lloc i els moments històrics, la intensitat de la segregació urbana en funció del nivell de renda també és molt desigual en el temps. En un extrem, trobem àrees metropolitanes amb alts nivells de desigualtat social i una molt alta segregació residencial de la població per nivell de renda. En un altre extrem, trobem metròpolis amb nivells relativament més baixos de desigualtat social i major integració territorial entre els grups socials.

La mesura del grau de desigualtat social i de segregació urbana esdevé una qüestió crítica per a la comprensió de la configuració socioespacial de les metròpolis. Com també ho és comprendre quins efectes té aquesta configuració en les mateixes dinàmiques de la desigualtat social. Això és així perquè la distribució territorial de la població, segons la seva renda i la qualitat dels entorns residencials de les diferents àrees urbanes, pot ser un important factor de reproducció i d'agreujament de les desigualtats socials. La literatura sobre els anomenats "efectes de zona" (*zone effects*) mostra de quina manera el lloc de residència de les persones arriba a determinar-ne les oportunitats educatives, laborals o de salut, entre altres aspectes. Però també posa de manifest que les polítiques públiques poden tenir un paper cabdal en la moderació (o en l'agreujament) de les desigualtats.

La recerca duta a terme en els darrers anys per l'Institut de Govern i Polítiques Públiques i el Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona, iniciada a partir del projecte "Barris i crisi", ens ha permès aprofundir en el coneixement de l'evolució de la segregació urbana en els diferents àmbits territorials de Catalunya

Ismael Blanco. Professor de ciència política a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), investigador de l'Institut de Govern i Polítiques Públiques i membre del grup de recerca sobre Urban Governance, Commons, Internet and Social Innovation (URGOCIS). Entre els seus llibres més recents destaquen *El municipalisme del bé comú* (Icaria Editorial, 2016, amb Ricard Gomà) i *Barrios y crisis. Crisis económica, segregación urbana e innovación social en Cataluña* (Tirant, 2018, coordinat amb Oriol Nel·lo).

Oriol Nel·lo. Professor de geografia a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). Ha estat director de l'Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, diputat al Parlament de Catalunya i secretari per a la Planificació Territorial del Govern de la Generalitat de Catalunya. Entre d'altres, és autor de *La ciudad en movimiento: Crisis social y respuesta ciudadana* (Díaz & Pons, 2015), *Cities in the 21st Century* (Routledge, 2016, editat amb Renata Mele) i *Barrios y crisis. Crisis económica, segregación urbana e innovación social en Cataluña* (Tirant, 2018, coordinat amb Ismael Blanco).

entre 2001 i 2011, període que comprèn el cicle d'expansió econòmica, demogràfica i immobiliària dels primers anys del mil·lenni i l'esclat posterior de la crisi immobiliària i financera a partir de 2007. L'estudi s'ha basat en la combinació de diferents tipus de metodologies estadístiques i cartogràfiques centrades en l'evolució del comportament de diferents variables socials (atur i població estrangera) i urbanístiques (preu i grandària de l'habitatge) en l'àmbit de la secció censal per als set àmbits territorials de Catalunya vigents en el moment de fer l'estudi (Alt Pirineu i Aran, Camp de Tarragona, Comarques Centrals, Comarques Gironines, Metropolità de Barcelona, Ponent –Terres de Lleida– i Terres de l'Ebre). A més a més, les observacions de caire quantitatiu han estat complementades amb diferents estudis de cas de naturalesa qualitativa.

Del conjunt d'aquesta recerca s'extreuen algunes conclusions de rellevància per al debat sobre les polítiques socials i urbanes en el context de la (post)crisi, que es poden resumir en cinc punts principals:

1. El caràcter estructural de la segregació urbana, que ja era significativa a l'inici del període estudiat per a totes les variables analitzades i que, per tant, és un fenomen que no neix amb l'esclat de la crisi, sinó que la precedeix.
2. L'existència d'uns nivells relativament baixos de segregació, sobretot si ens comparem amb països (com ara França) que, malgrat tenir un índex de Gini inferior al de Catalunya, presenten una tendència a la segregació residencial de la població força més marcada que aquí.
3. La tendència a l'agreuiment de la segregació urbana en la totalitat del territori de Catalunya, particularment la relativa a les variables socials (població estrangera i atur), més que no pas a les variables urbanístiques (preu i grandària de l'habitatge), que mantenen valors més estables.
4. La tendència al creixement de la segregació urbana no només entre la població de menor renda, sinó també, i molt especialment, entre la població més benestant, fet que assenyala la insuficiència d'una interpretació de la segregació centrada només en els sectors socialment més desfavorits.
5. El caràcter marcadament metropolità de la segregació urbana, de manera que les diferències intermunicipals poden arribar a ser més significatives que no pas les diferències entre barris dins d'un mateix municipi.

Cadascuna d'aquestes observacions té implicacions significatives per a les polítiques públiques. Segons es desprèn dels

resultats de la recerca, cal tornar a col·locar el tema de les desigualtats socioespacials a l'agenda política del país i recuperar polítiques públiques abandonades, com ara la Llei de barris. És necessari adoptar una mirada territorial en el conjunt de polítiques de benestar social (salut, educació, ocupació, cultura, etc.) i fer un esforç per contrarestar les desigualtats de partida en aquests

àmbits entre el conjunt d'àrees urbanes. Es fa evident la necessitat d'enfocaments transversals, cooperatius i participatius en les polítiques urbanes, i la conveniència d'un enfocament metropolità en les polítiques contra la segregació.

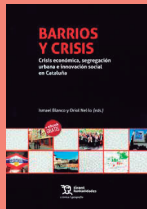
Aquesta última observació resulta particularment significativa en el marc de la discussió d'aquest número de *Barcelona Metròpolis* i connecta amb la consideració que hem fet abans sobre el caràcter metropolità de la segregació. Com ja hem remarcat, les desigualtats més

Les desigualtats més significatives operen entre municipis i no només entre barris.

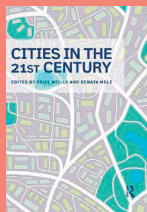
Mentre hi ha municipis especialitzats en la residència de població de renda molt alta, d'altres tendeixen a concentrar les rendes més baixes.

significatives operen entre municipis i no només entre barris. Així com trobem municipis especialitzats en la residència de segments de població de renda molt alta, d'altres tendeixen a concentrar població de rendes força més baixes. Els primers tenen una major capacitat de despesa pública per atendre unes necessitats de la població que són menors. En canvi, els segons tenen menys capacitat de despesa pública per fer front a unes necessitats socials més intenses. La capacitat fiscal municipal en l'àmbit metropolità adopta, doncs, un caràcter regressiu, cosa que provoca que la població amb més nivell de renda gaudeixi d'uns serveis i d'uns equipaments públics de força més qualitat que no pas els de la població de renda més baixa. I, més concretament, la capacitat dels municipis per fer front a les necessitats dels seus barris més desafavorits és menor justament on aquest tipus d'entorns urbans són més nombrosos i les seves necessitats més intenses.

En el marc del debat sobre el paper de les ciutats en la globalització, s'ha posat en relleu la importància dels governs locals com a agents promotors del benestar de la ciutadania i, fins i tot, de la reconstrucció de drets socials avui amenaçats. Connectant amb la llarga tradició del municipalisme en el nostre país, creix la reivindicació d'una descentralització més gran que reforci les competències i els recursos amb gestió municipal. Convé recordar, però, que la grandària i la capacitat institucional dels municipis per fer front a les problemàtiques socials de la població són molt desiguals i que, en absència d'unes polítiques compensatòries, la descentralització pot agreujar les diferències intermunicipals i la desigualtat d'oportunitats socials de la població. L'enfortiment de la governança metropolitana pot ser una bona estratègia per complementar i contrarestar aquests possibles efectes perversos de la descentralització. Per tal que aquesta escala metropolitana pugui desenvolupar el paper redistributiu esmentat, però, s'haurien de donar, almenys, dues condicions imprescindibles: que les institucions metropolitanes incorporin la qüestió de la desigualtat social i territorial a les seves agendes, i que les institucions metropolitanes assumeixin el repte de la redistribució de recursos a favor dels municipis més desafavorits. Un pla de barris a escala metropolitana, similar a la Llei de barris a escala catalana o al "Pla de barris de Barcelona", podria ser una bona estratègia per començar a explorar les possibilitats i els resultats d'aquesta nova política de cohesió social i territorial a la metròpolis de Barcelona.

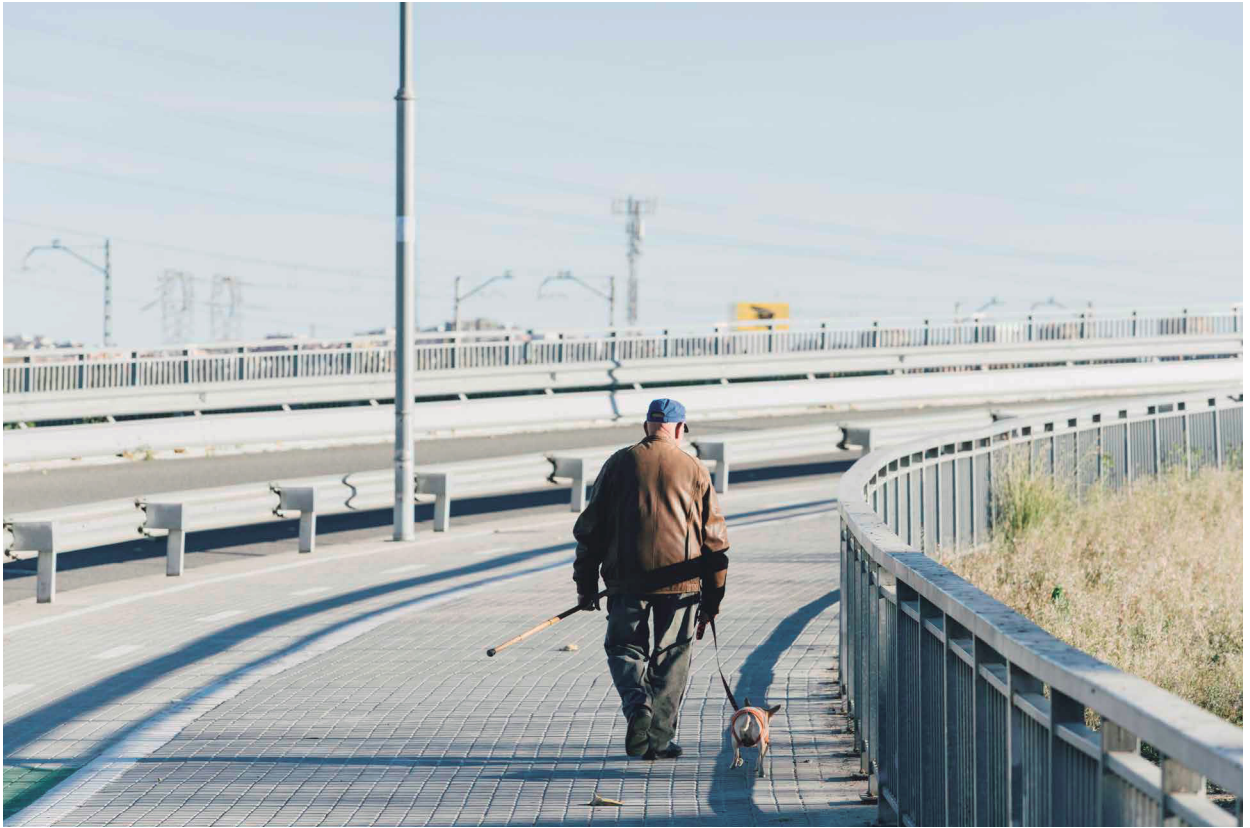
Barríos y crisis. Crisis económica, segregación urbana e innovación social en Cataluña
Tirant, 2018

Cities in the 21st Century
Routledge, 2016

La ciudad en movimiento: Crisis social y respuesta ciudadana
Díaz & Pons, 2015

A la recerca d'un 'demos' metropolità

Eva García Chueca

Lluny del seu
ús quotidià,
l'actual *consum*
de l'espai urbà

està eliminant les funcions polítiques i d'identificació col·lectiva tradicionals en l'espai públic. L'objectiu de construir un *demos* a escala metropolitana ens obligaria a repensar l'actual model urbà i a desplegar polítiques socials, culturals, urbanístiques, econòmiques i d'habitatge que permetin recuperar la ciutat com a espai de relació.

En l'actualitat, la urbanització s'expressa a escala metropolitana a través de trames urbanes on s'apleguen milions d'habitants. Així doncs, no és estrany que cada vegada més experts i estudiosos urbans posin l'èmfasi en la necessitat de situar la qüestió metropolitana en el centre del debat polític. Els termes que articulen aquest debat són, ben sovint, els de la *governança metropolitana*. Possiblement es tracta d'una condició necessària, però en cap cas resulta suficient: convé ressituar la mirada en la dimensió política i plantejar-nos el repte de potenciar la democràcia també en l'àmbit metropolità. I fer-ho tant dins com fora de les metròpolis, és a dir, en l'escena global.

Ara fa deu anys, José Antonio Estévez Araújo va publicar un article amb l'eloqüent títol de "Que no te den gobernanza por democracia",¹ en què es comentava que, des de mitjan anys noranta fins a l'actualitat, el terme *governança* ha esdevingut globalment omnipresent tant en debats polítics com en l'àmbit de les ciències socials. I sovint com a sinònim de *democràcia*. La *governança*, diu l'autor, és en realitat una fórmula de govern relacional que comparteix arrels històriques amb els processos de desregulació i privatització que es van originar a mitjan anys vuitanta i que ha legitimat l'entrada de grups d'interès en els espais de decisió de la política institucional.

Per fomentar la *governança*, es va adduir com a argument la participació de la societat civil, però és evident que la seva capacitat d'influència política és molt més reduïda que la dels grups d'interès. Les relacions de poder a la societat (i els silencis socials i polítics que propicien) no només es reproduïxen en el marc de la *governança*, sinó que es reforcen com a conseqüència d'haver legitimat la incorporació dels grups d'interès en el processos de decisió política.

Aquests són els perills que cal tenir en compte quan traslладem aquesta fórmula de govern a l'àmbit metropolità. Plantegem el debat sobre la *governança metropolitana* sense més ni més o sobre la necessitat d'aprofundiment democràtic en el govern de les metròpolis? La pregunta no pretén obtenir una resposta binària, sinó que planteja la necessitat d'adjectivar la *governança* (de què parlem exactament?) i de desempolsegar la democràcia. La *governança multinivell*, per exemple, aporta una resposta a la necessitat de coordinar més i millor les diferents esferes de nivell que operen en un mateix territori metropolità. Fins i tot la *governança multiactor* pot esdevenir una eina interessant per dur a terme diàlegs amb la pluralitat d'actors del territori (universitats, sector econòmic, professionals...).

La idoneïtat d'aquestes fórmules per respondre a determinats aspectes del govern metropolità no hauria d'obviar la salut democràtica de les metròpolis. Una manera de reforçar la democràcia metropolitana passa per la configuració d'un sistema de govern metropolità híbrid que combini, d'una banda, estructures de govern supramunicipal dotades de determinades competències polítiques i escollides mitjançant elecció directa, i, d'altra, fórmules permanents de coordinació intermunicipal entre governs locals d'una mateixa àrea metropolitana.

Notes

1. Estévez Araújo (2009), "Que no te den gobernanza por democracia", *Mientras Tanto*, 108-109: 33-49.

Eva García Chueca és

coordinadora científica del programa Ciutats Globals del CIDOB i investigadora del Centre d'Estudis Socials de la Universitat de Coïmbra. Va formar part de la Unitat Política sobre el Dret a la Ciutat i Ciutats per a Tots/es, vinculada a la cimera Habitat III de Nacions Unides (2015-2016), i va ser coordinadora executiva de la Comissió d'Inclusió Social, Democràcia Participativa i Drets Humans de la xarxa mundial Ciutats i Governos Locals Units (CGLU) entre 2007 i 2014. En aquest marc, va crear i coordinar l'Observatori Ciutats Inclusive.

Notes

2. Gomà (2018), “Dret a la ciutat, municipalisme global i democràcia metropolitana”, *Revista Treball*, 13 de juliol de 2018.

3. Muñoz (2010), *Local, local! La ciutat que ve*, Barcelona: CCCB, Diputació de Barcelona.

4. Marc Augé (1992), *Non-lieux: introduction à une anthropologie de la surmodernité*, París: Éd. du Seuil.

Fórmules que haurien d’assegurar la igualtat política entre els governs municipals del centre de la metròpolis i les seves perifèries.

Avançar cap a aquesta democràcia metropolitana, però, no està exempt de dificultats. No només des del punt vista del disseny institucional, sinó també pel que fa a la base material de la legitimitat democràtica: és possible un “*demos* metropolità” (Gomà, 2018)² en l’actual ciutat postmoderna?

El *demos* metropolità

A finals dels anys vuitanta, quan la urbanització especulativa va esdevenir el principal mecanisme d’acumulació capitalista, es van assentar les bases d’un model de ciutat difusa, metropolitana i fragmentada: la ciutat postmoderna. El tipus d’urbanització de l’etapa anterior estava territorialment delimitat en extensió. I la forma de ciutat resultant era clarament identificable, delimitada per un marc paisatgístic sense urbanitzar. Actualment, en canvi, la ciutat postmoderna s’ha multiplicat sobre un espai multiescalar, que combina nuclis urbans clàssics amb enormes zones d’urbanització dispersa en les quals resulta cada cop més difícil discernir on comença i on acaba la ciutat. Les trames urbanes metropolitanes sovint s’escampen de manera discontinua, connectades per infraestructures de transport, i conformen un paisatge intermitent entre zones urbanitzades i no urbanitzades.

La discontinuïtat en l’espai es conjuga, paradoxalment, amb una continuïtat en el temps: la ciutat està dissolta, però els seus trossos

s’han escampat en un territori molt ampli que crea una sensació de ciutat interminable. En moltes ocasions, aquests pedaços urbans constitueixen entorns residencials de baixa densitat, clonats els uns dels altres, que configuren seqüències inacabables d’habitatges,

La ciutat postmoderna és definida per alguns com a no-lloc perquè es troba constituïda per enclavaments urbans tancats en si mateixos i desproveïts d’espais públics comuns.

infraestructures de transport, benzineres i comerços (Muñoz, 2010).³

La ciutat postmoderna s’expressa a escala metropolitana i és definida per alguns com a *no-lloc* (Augé, 1992)⁴ perquè es troba constituïda per enclavaments urbans tancats en si mateixos i desproveïts d’espais públics comuns. Així doncs, el fet urbà postmodern configura no-ciutats. Espais urbans on els carrers deixen de ser elements d’interacció per convertir-se en mers suports materials d’ús funcional: l’aparcament, la mobilitat o la separació d’espais.

Mentre les noves formes urbanes es construeixen sense espais públics, els que ja existeixen queden buits de contingut. Els centres urbans, per exemple, van quedant deshabitats dels seus antics residents i es converteixen en parcs temàtics per al consum dels turistes. O esdevenen centres subjectes a un consum massiu, però esporàdic, vinculat a usos merament professionals, comercials, d’oci

La recerca d'un *demos* metropolità passa per incidir en les agendes globals, tot reivindicant el policentrisme democràtic com a model urbà.

o de mer trànsit. Aquest *consum* de l'espai urbà en substitució del seu ús quotidià elimina les funcions polítiques, de significació i identificació col·lectiva que tradicionalment s'han dut a terme en els espais públics i en la ciutat

en sentit ampli. Aquesta és una de les grans pèrdues que ha suposat el trànsit de la ciutat moderna a la ciutat postmoderna.

En aquest context, la construcció d'un *demos* a escala metropolitana esdevé una missió difícil que ens obliga a repensar l'actual model urbà i a desplegar polítiques socials, culturals, urbanístiques, econòmiques i d'habitatge que permetin recuperar la ciutat com a espai de relació. I també que permetin dotar de diferents centralitats les metròpolis per tal que l'*urbs* (la ciutat material) es converteixi també en *polis* i *civitas*, és a dir, que esdevingui també un espai de construcció política i social de la ciutadania.

Les agendes globals, una finestra d'oportunitat?

La Nova Agenda Urbana (NAU), adoptada a Quito l'any 2016 en el marc de la cimera mundial Habitat III de Nacions Unides, es fa ressò del debat metropolità i identifica algunes qüestions fonamentals respecte a les quals és necessari garantir un àmbit de gestió política a escala metropolitana: el transport, les infraestructures urbanes, la mobilitat i la relació amb l'entorn periurbà i rural.

Com a full de ruta per als propers anys en matèria urbana, resulta preocupant que en cap moment el text es refereixi a la democràcia o empri alguns dels seus derivats. En canvi, menciona repetidament la governança en relació amb el govern dels territoris. Els governs locals i metropolitans, que van tenir un paper important durant el procés de negociació de la NAU, persegueixen una major veu política, tant dins dels estats com enfront de les organitzacions multilaterals. I addueixen com a argument principal que són l'esfera de govern més propera al ciutadà i, per tant, amb més capacitat de representar les seves necessitats. Utilitzen, per tant, la *democràcia local* com a element central de les seves reivindicacions.

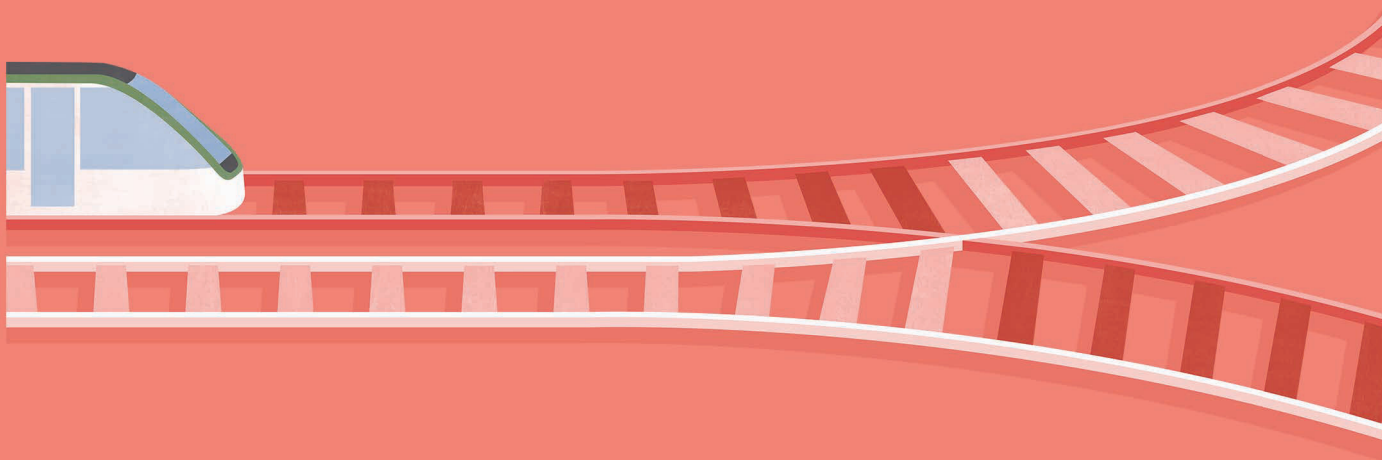
És necessari que aquests reclams no només serveixin per guanyar un espai en l'anomenada "taula global", sinó que també articulin els missatges que els governs territorials i les xarxes que els representen defensen en les agendes globals, especialment les relacionades amb les ciutats. I que ho facin sense crear noves jerarquies entre ciutats (ciutats metropolitanes *versus* ciutats de perifèria). La recerca d'un *demos* metropolità també passa per incidir en les agendes globals, tot reivindicant el policentrisme democràtic com a model urbà i la necessitat d'assegurar la igualtat material i política dels diferents territoris de les metròpolis. Tant si són centres com si són perifèries.

Mobilitat, un entramat complex

Maite Pérez

La creació l'any
2010 de l'Àrea
Metropolitana
de Barcelona va

suposar un canvi positiu en la governança de la mobilitat metropolitana, però insuficient. Vivim una complexa situació en la qual es mantenen, sense cap voluntat d'integració, les competències dels múltiples actors involucrats. Amb aquestes limitacions resulta difícil abordar raonablement els reptes derivats del model de mobilitat actual.

Per a aquelles persones desconexades, no habituades o no interessades en un sector, és del tot natural confondre o no identificar quins són els diferents organismes, institucions, empreses o administracions que tenen una determinada responsabilitat sobre la seva governança i les seves polítiques. I encara més quan la complexitat en la seva organització és elevada. La mobilitat metropolitana a Barcelona no n'és una excepció: qui no ha sentit confondre l'ATM amb TMB o l'AMB amb l'ATM? Qui sap diferenciar entre els titulars de les infraestructures i els dels serveis? Quines funcions té el Servei Català del Trànsit i quines les administracions locals? Quin paper hi tenen els municipis? En el cas de la mobilitat metropolitana —sobretot quant als procediments per millorar-ne l'eficiència—, la forma en què s'interrelacionen els diferents actors que hi participen tampoc ha sofert un canvi substancial. Es podria acceptar que en certs àmbits sí, però no a escala general.

El primer que ens ve al cap quan pensem en la governança de la mobilitat és segurament el transport públic metropolità. En l'estructura organitzativa del transport públic a l'àrea de Barcelona hi participen, per un costat, diverses administracions titulars de la infraestructura i dels serveis de transport públic —que són, alhora, les que aporten el seu finançament— tals com l'Administració General de l'Estat (AGE), la Generalitat de Catalunya, l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB) o l'Ajuntament de Barcelona; i, per l'altre, les empreses que operen aquests serveis, bé siguin públiques (com TMB, FGC, Rodalies de Catalunya) o privades. L'Autoritat del Transport Metropolità (ATM) articula la cooperació entre aquests dos tipus d'organismes, particularment pel que fa als acords de finançament del sistema.

L'ATM, creada el 1997 com a consorci interadministratiu de caràcter voluntari —amb una participació del 51 % de la Generalitat de Catalunya i el 49 % de l'Ajuntament de Barcelona, l'AMB (abans EMT) i l'Associació de Municipis per la Mobilitat i el Transport Urbà (AMTU)—, va ser l'instrument que va permetre optimitzar les negociacions sobre el finançament que, de forma separada, realitzaven aquestes administracions amb l'AGE (a través del Ministeri de Foment). Cal fer notar, però, que l'AGE no forma part del consorci, només hi participa com a observadora. Amb la seva posada en marxa, per tant, les negociacions i revisions sobre finançament i contractes-programa van passar a ser gestionats per l'ATM. Això no vol dir que se solucionés la qüestió del finançament de transport públic (no va ser fins a l'any 2015 que el Parlament va aprovar la Llei de finançament del transport públic, encara sense reglamentar), sinó que els acords es van vehicular a través de l'ATM. També se li van assignar altres funcions, que al llarg dels anys s'han anat ampliant. Particularment, se li va encomanar l'ordenació de tarifes i el desenvolupament d'una política tarifària integrada (que s'inicià el 2001); i també se li va atribuir la planificació d'infraestructures i serveis de transport públic, que es materialitza en la realització del Pla director d'infraestructures (PDI) cada deu anys.

Maite Pérez, enginyera de camins, canals i ports, ha desenvolupat la seva carrera professional en l'àmbit de la mobilitat i el transport, tant en consultoria privada com en organismes públics. Forma part de l'equip de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB) des de 2007 i actualment és la responsable del Departament de Mobilitat.

L'ATM és responsable del desenvolupament de la xarxa dels tramvies i titular d'aquests serveis; ha de vehicular les relacions amb els operadors de transport, particularment a través de contractes-programa, dels quals ha de fer el seguiment; i té conferides les funcions corresponents a una autoritat territorial de la mobilitat d'acord amb la Llei de la mobilitat, funcions que inclouen l'elaboració del Pla director de mobilitat (PDM), que amplia la seva presència en la planificació i gestió de la mobilitat en el seu conjunt i no tan sols respecte del transport públic.

Una ròtula financera

Aquestes funcions assignades a l'ATM no són suficients per poder implementar una política integrada de mobilitat per al territori

Les funcions assignades a l'ATM no són suficients per poder implementar una política integrada de mobilitat per al territori metropolità.

metropolità i executar les accions necessàries que la materialitzen.

De fet, es podria assimilar a un òrgan en què, de forma periòdica, tots els actors discuteixen sobre polítiques de mobilitat, aproven o veten determinades actuacions, però que mantenen les seves

pròpies responsabilitats i competències inamovibles. A la pràctica, l'ATM esdevé una ròtula financera. No té traspassades les competències sobre la programació, gestió, operació o finançament dels serveis ni infraestructures (excepte el tramvia), que mantenen les administracions consorciades i l'Administració General de l'Estat. La decisió final d'executar i prioritzar les actuacions o de desenvolupar plans de serveis queda, doncs, en mans de les administracions competents.

En el cas de la xarxa viària metropolitana, per tal de millorar les infraestructures, dur-ne a terme el manteniment, programar o gestionar el trànsit, hi intervenen també diferents administracions. Moltes d'aquestes són les mateixes amb competència en transport públic: l'AGE, la Generalitat de Catalunya, la Diputació de Barcelona o els municipis. En aquest cas, la titularitat de les vies o la competència respecte de la intervenció en l'espai públic (en mans dels municipis dins dels seus límits administratius) són els dos pilars sobre els quals regeix la distribució de funcions entre els actors implicats. A diferència del transport públic metropolità, però, en aquest cas no existeix una figura que interrelacioni i coordini els diferents actors.

Així, la planificació i execució d'infraestructures viàries metropolitanes recau bàsicament en la Generalitat de Catalunya i el Ministeri de Foment, amb instruments com el Pla d'infraestructures del transport de Catalunya o el Pla d'infraestructures, transport i habitatge de l'estat, respectivament; mentre que les intervencions a escala local recauen en els municipis i en la Diputació de Barcelona. D'altra banda, la intervenció sobre la programació i gestió del trànsit està també distribuïda entre aquests actors, a través d'organismes com

el Servei Català del Trànsit (SCT) i la Direcció General de Trànsit (DGT) —en les vies interurbanes—, o els departaments de mobilitat o espai públic i els cossos de la policia o guàrdia urbana —en l'escala urbana. La coordinació entre aquests organismes no es fa prou evident a l'hora d'impulsar estratègies de gestió del trànsit per fer un ús racional de la xarxa o per millorar la velocitat del transport públic (gestió de velocitats, promoció i gestió de carrils especials o d'alta ocupació, peatges, etc.). Addicionalment, el fet que els municipis tinguin bona part de les competències sobre la gestió de la mobilitat (aparcament, espai públic, regulació del trànsit, etc.) deriva en situacions en què, a falta d'una estratègia d'abast metropolità, s'implementen actuacions contradictòries o ineficients, derivades d'una visió partidista. Finalment, cal destacar també que aquest entramat d'actors es pot estendre a altres àmbits de la mobilitat metropolitana: la distribució i el transport de mercaderies, els serveis de transport adaptat, escolar o discrecional, els serveis de taxi o els serveis de transport públic d'oci o turístics, entre d'altres.

Una situació complexa

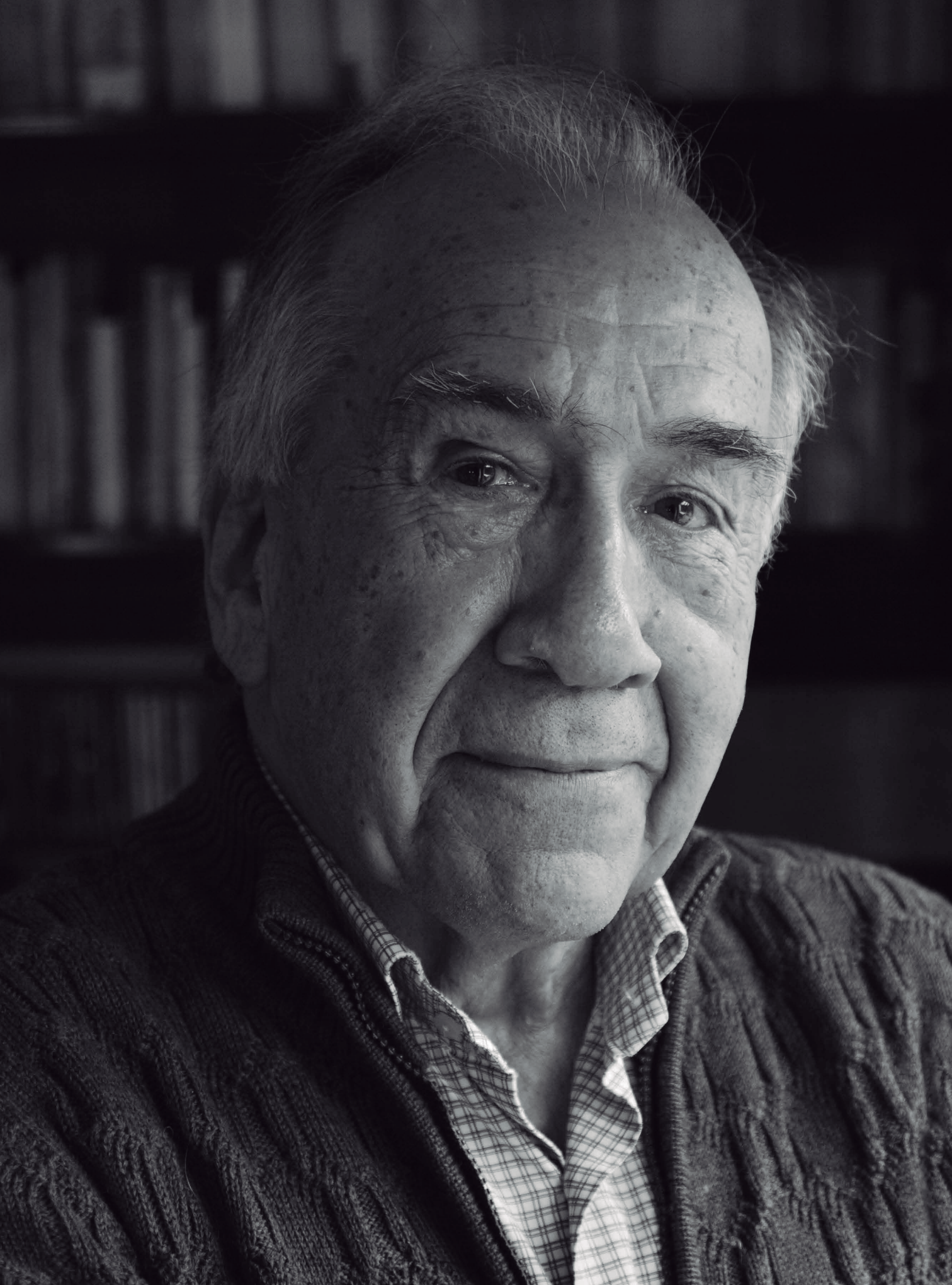
Les raons d'aquesta complexa situació en la governança de la mobilitat metropolitana són, d'una banda, el manteniment de les competències existents entre els múltiples actors involucrats, sense cap voluntat d'integració ni intenció de delegació o traspàs real a un únic ens o autoritat que simplifiqui l'actual configuració i optimitzi l'eficiència del sistema; i, de l'altra, però no menys important, la inexistència d'un govern metropolità (la Corporació Metropolitana s'abolí el 1987) amb

Les polítiques de mobilitat han de ser d'abast metropolità o regional i han d'abordar alternatives a un model massa dependent del vehicle privat.

competències en urbanisme, espai públic i mobilitat —no només quant a la seva planificació, sinó també quant a la seva programació, gestió i operació— que tinguin en aquest únic ens o autoritat el seu braç executiu. En aquest sentit, la creació l'any 2010 de l'Àrea Metropolitana

de Barcelona com a administració metropolitana pot esdevenir el principi del canvi en la governança de la mobilitat, sempre que pugui exercir les funcions que se li assignen, per traspàs, convenis o delegació de competències. No és res de nou, tenint en compte que en altres àrees metropolitanes ja existeix més d'una figura executiva.

És cabdal entendre que les polítiques de mobilitat han de ser d'abast metropolità o regional. És en l'escala de metròpoli barcelonina que té sentit desenvolupar moltes de les actuacions en matèria de mobilitat i de forma homogènia. En cas contrari, serà difícil abordar els reptes derivats del model de mobilitat actual, encara molt dependent de l'ús del vehicle privat, amb greus conseqüències sobre l'habitabilitat urbana de les nostres ciutats, sobre la seva sostenibilitat i sobre la salut dels qui hi vivim.

Joan Margarit
**“La poesia és una
eina per estimar”**

Joan Margarit
transita per la
vellesa amb una obra
completa publicada

que creix a mesura que escriu nous poemes,
o llibres com *Per tenir casa cal guanyar
la guerra*, una mena de memòries
que revelen els seus primers anys, els que
marquen d'on sorgeix la seva poesia, abans
mateix de l'escriptura, i com l'arquitectura
i la vida es van anar arrapant a la seva vida.
Des de Sant Just Desvern, on va anar a
viure el 1975, la conversa ens porta també
a la música, a la Barcelona d'ara i la d'abans,
en un fil que es trena intentant reflectir
la vida que batega a dins de les cases,
a dins dels poemes.

Per a Joan Margarit (Sanaüja, 1938), la poesia neix de la vida, i per il·lustrar d'on sorgeixen els seus poemes ha escrit *Per tenir casa cal guanyar la guerra* (Proa, 2018), en què recorda les cases on ha viscut i els records associats dels anys que el van configurar com a poeta. Nascut a Sanaüja durant la Guerra Civil, els primers anys els va passar a Barcelona, Rubí, Figueres, Santa Coloma de Gramenet, Girona, un altre cop Barcelona i Santa Cruz de Tenerife, fins que va tornar a Barcelona per estudiar arquitectura. Va desenvolupar tota la vida professional com a arquitecte i catedràtic de Càlcul d'Estructures. Tot i que el seu nom va lligat a obres com el Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya, la remodelació de l'Estadi Olímpic Lluís Companys o la Sagrada Família, la seva poesia l'ha projectat públicament i també íntimament en l'interior dels seus milers de lectors. La seva obra està recollida a *Tots els poemes (1975-2015)*, que inclou tots els seus llibres menys l'últim, *Un hivern fascinant*.

Els seus poemes neixen dels llocs on va viure abans d'escriure poesia...

És el que busco, i ja des de la infància. Per què faig uns poemes i no uns altres? És a dir, per què soc qui soc i no un altre? És una pregunta universal, que se la pot fer tothom. I per què Barcelona és una ciutat com és i no és una altra? També és una pregunta seriosa que s'ha de poder plantejar i que els catalans com a poble no ens fem prou. Barcelona és la capital de Catalunya, no de Macedònia, i és com és perquè els catalans som com som. El concepte de ser català fa dos segles era molt restrictiu, ara és molt més ampli. Ara és algú que viu fa un temps a Catalunya. Quant de temps? Això ja és una altra qüestió.

De fet, vostè va néixer a Sanaüja, a la Segarra, amb família d'allà, de l'Ebre i de Castellbisbal, i l'han arribat a citar com a poeta lleidatà i tot!

Sí, afortunadament aquestes coses ja no volen dir gaire res, ara mana la teva trajectòria vital.

Però el seu llenguatge és sobretot barceloní, de fet.

Sí, perquè malgrat que els primers anys de vida vaig voltar molt, m'he arrelat aquí. En un moment determinat, en castellà fins i tot tenia accent canari, però tal com va venir se'n va anar. Només vaig viure dos anys a les Canàries, i durant els cinc següents hi anava quan podia, perquè era un viatge amb vaixell que trigava sis dies mínim, i de vegades tretze, si anaves amb un mercant.

El seu primer contacte amb Barcelona va ser de ben petit, en una ciutat que no té res a veure amb l'actual...

Acabada la Guerra Civil, vaig viure a Sant Gervasi, al passatge de Sant Felip, encara me'n recordo, cap als tres, quatre, cinc anys. Són pocs records, però són de ferro. No té res a veure amb els jardins i les casetes de què parla amb tanta potència Mercè Rodoreda: ella parla d'una gent benestant que no hi era, on jo vaig viure.

La seva configuració va ser molt itinerant, justament.

Els deu primers anys de la meua vida no estic arrelat enlloc, em configuro "anar-hi anant", que vol dir bàsicament soledat. Si canviés de lloc, quasi no vas a escola, i jo els primers deu anys hi vaig anar només dos cursos. L'altra realitat és que no tens amics. I si la teua mare a penes hi és, en tot depens de tu, pel que fa al coneixement. No és que et falti

afecte, ni siguis desgraciat, en absolut, perquè un nano és desgraciat si li peguen o no li donen menjar. Si no tens un amic que tingui una bicicleta i et faci veure que tu no la tens...

Després ja no torna a Barcelona fins a l'època del Turó Park, dels deu als setze anys...

Era un Turó Park que tenia ell mateix uns quinze anys, que ja era bonic i frondós, encara no era el territori de gossos en què es va convertir.

Que en el moment d'arribar la democràcia el Turó Park es converteixi en un territori de gossos, per a mi és com un símbol i tot.

“Una de les activitats de les quals més content estic com a arquitecte és la gran quantitat d'edificis de barris que he salvat. Edificis que no tenien ni fonaments.”

De Barcelona el sorprèn molt que s'hagin menystingut els barris.

En el moment que Barcelona captura Sarrià i Gràcia, encara són llocs tranquils. El problema ve quan els nous barris es fan a tota velocitat i malament. Una cosa és capturar una vila petita, i una altra és que vingui una emigració i es construeixi un barri sobre la marxa; passa primer amb la immigració murciana i de la Catalunya interior, i després amb l'andalusa. Així sorgeixen el barri del Besòs, les barraques de Montjuïc, de Can Tunis, del Somorrostro. La mateixa Administració franquista veu que cal fer barris per als immigrants, però els fan malament.

Més endavant vostè hi va treballar...

Una de les activitats de les quals més content estic com a arquitecte és la gran quantitat d'edificis de barris que he salvat. Edificis que no tenien ni fonaments, on potser els baixants dels vàters, en comptes d'anar a la claveguera, acabaven en càmera morta, amb problemes d'olors i riscos per acumulació de gasos. S'havia de refonamentar, amb pocs calés, perquè després del franquisme no n'hi havia. Anaves a veure aquella gent, que com és lògic et consideraven un instrument del poder, del nou poder, i et miraven amb desconfiança. Tu els feies un fonament, però què en treien? Se'ls en fotia. I si havies de reforçar un pilar, per exemple, els molestaves durant un o dos mesos, amb formigó i ferro a dins de la cuina. Quan acabaves, pintaves el pilar, però els havies fet malbé mitja cuina, i no hi havia calés per pintar cuines. Després ja hi va haver calés fins i tot per portar-los a un hotel mentre ho feies.

També en deurien sortir poemes...

Sempre recordaré la primera vegada que ens van encarregar unes reformes al Besòs, on vaig fer un dels poemes que més estimo, “Recordar el Besòs”. Entro en un edifici d'aquests, sense fonaments, i trobo que no hi ha cap moble, les habitacions plenes de matalassos i, dins els

Francesc Bombí Vilaseca,
entrevista

Camilla de Maffei, fotografia

matalassos, criatures i gossos barrejats. Tot sense portes. Arribo a la cuina i la trobo tota bruta, amb l'aigüera plena de verdet, i un xicot d'entre setze i divuit anys en una taulota, amb un *pick-up* d'aquests de drapaire, amb uns discos bruts, escoltant Bach. El poema està servit. Recordo també la vegada que vam anar a explicar les primeres

“Tinc una relació equívoca amb Barcelona. Jo, al cementiri de Montjuïc, hi tinc dues filles. A una ciutat en què a la principal muntanya hi tinc enterrades dues filles... no pot ser una ciutat que no m'estimi, encara que me n'hagi anat a viure fora.”

reparacions al barri del Besòs a principis dels vuitanta. La directora de l'Institut Municipal de l'Habitatge, Mercè Sala; el regidor; el meu soci, Carles Buxadé, i jo. Era un local immens. Unes tres-centes persones. I recordo la primera frase que dic: “Vamos a establecer un refuerzo del edificio...”. I se sent una veu d'una dona: “¡Vas a reforzar a tu madre!”. No ho oblidaré mai.

Aquella gent no creia que de l'Administració els pogués venir res. No és com ara, que pensem que ha de venir tot. Per a mi, allò va ser un acte d'amor, perquè des del punt de vista dels arquitectes, que ens agrada fer edificis macos, allò no tenia cap encant; els edificis ja estaven fets, només els havies de salvar, i ho havies de fer en l'obscuritat, allà on no es veu. En vaig fer molts, perquè era un acte d'amor.

Però la seva relació amb Barcelona és complexa. Un poema titulat precisament “Barcelona” acaba: “Desolada ciutat que fas de puta”.

Tinc una relació equívoca amb Barcelona. Que me l'estimo n'és una prova el meu poema “Retorn de vacances”, en què qui parla torna amb vaixell de Mallorca i arriba a Montjuïc. Jo, al cementiri de Montjuïc, hi tinc dues filles. Una ciutat en què a la principal muntanya hi tinc enterrades dues filles... no pot ser una ciutat que no m'estimi, encara que me n'hagi anat a viure fora. No gaire lluny [des del 1975 viu a Sant Just Desvern]. Ara ja és una qüestió d'alcaldes que no volen cedir poder, perquè el més lògic seria que tot el nucli metropolità fos un sol municipi... Com totes les relacions, és d'amor-odi.

Mentre estudiava, va deixar la carrera per intentar ser només un home de lletres. Fins que hi va tornar...

La poesia, com tot, com la prosa, la mecànica o la física, necessita una vida. Quina vida? No qualsevol. Totes les vides poden interferir més o menys. Si vols dedicar-te a viatjar pel món, la vida d'oficinista no t'anirà bé. Si he de fer poesia, he de buscar que no hi hagi interferències. I així vaig buscar de l'arquitectura la part que m'ajudaria més en la poesia. Anant a l'extrem: si m'hagués dedicat a la decoració, la poesia m'hauria dit prou... La poesia no és la vida, i en això s'equivoquen els romàntics. S'ha d'anar amb cura amb els artistes, perquè poden ser uns grans artistes molt joves, però això no vol dir que t'hagis de deixar portar per

ells. A Keats tampoc li has de preguntar als seus vint-i-tres anys si la vida i la poesia són el mateix.

I va tornar a l'arquitectura.

Sí, i he treballat molt i amb ganes. El meu soci i jo vam portar els primers ordinadors grossos a Barcelona, cap al 1966, a l'Escola d'Arquitectura, pagats pel Col·legi d'Arquitectes, perquè l'Administració no tenia calés... Eren unes màquines que calculaven el que ara pot fer un telèfon. I eren grans com tres pianos de cua. Aquell mateix ordinador, l'IBM 1620, el vaig veure al museu de la Universitat de Boston, i em vaig emocionar molt. Aquí ja no l'he vist més, segurament el van llençar. Els catalans som una gent molt enamorada de nosaltres mateixos, amb un cert sentit estètic de nosaltres mateixos, o del món, allò que ens deia Unamuno: "Levantinos, os pierde la estética", i que fa que de tots els cafès modernistes de Barcelona només quedi una mica del Cafè de l'Òpera, i perquè té una propietària curiosa. On són l'Oro del Rin, el Vienés, el Glaciar...? On és tot això? A totes les altres ciutats europees cultes, París o Venècia, d'això n'han tret partit i fins i tot diners. Aquí els grans cafès modernistes se n'han anat a fer punyetes, amb catalans que han dit: "Jo soc molt viu". Però de viu, res.

Les riudes de Rubí del 1962 van ser determinants per a vostè.

La irresponsabilitat de deixar edificar a les lleres dels rius. El riu no va haver d'anar a buscar els morts a fora, els va trobar a casa. Això em va fer anar cap a la relació entre arquitectura i seguretat. Si te'n vas a la poesia, és un caramel, és la relació de seguretat de la vida mateixa.

Però també la fa incòmoda, posa la realitat al davant.

Tracta el tema. He tractat el mateix a les cases que a la poesia. La meua feina dins de l'arquitectura és la seguretat de l'edifici: fer front al vent,

als sismes, tot el que pot fer mal a l'edifici. La poesia ve a ser la seguretat dins de la vida: fer front al patiment, al risc emocional... El que m'ha donat la poesia que no esperava és anar pel lloc més impensat, posem Madrid, i que de sobte et pari un senyor, et digui que no et vol molestar, però que moltes gràcies perquè els teus poemes en un determinat moment li van salvar la vida. No hi ha res comparable, és per això que escric. La frase "estimeu-vos els uns als altres", com es duu a

terme? Jo sé com estimar la meva dona, els meus fills i para de comptar, la vida em porta a quedar-me aquí i ignorar la resta. Però la poesia és una eina per estimar. Aquests poetes que diuen: “Jo escric per a mi mateix”. Quina salvatjada, no hi ha res més avorrit que llegir-te a tu mateix. Un s’ha de llegir a si mateix mentre treballa, perquè no té més remei, però un cop acabat el poema ja n’hi ha prou. Jo llegeixo Rilke, per salvar-me...

També hi ha l'espectacle del recital poètic.

Això m’ho va fer veure Rilke i primer no m’ho vaig creure, però després vaig veure que tenia raó: la poesia és la paraula parlada. Els poemes s’han d’escoltar. Recomano que la poesia es llegeixi dient-la en veu alta.

Tant en la poesia com en la música hi ha el contrast entre la posada en escena, en comunió amb un públic, i l’escolta d’un disc o la lectura en privat...

Fins i tot el públic pot resultar contraproductiu. Si has escoltat música en petit comitè, si has viscut un petit concert amb cinc o sis persones més... quan has palpat una cosa així no la canvies. El gran auditori, amb una entrada caríssima i uns intèrprets sublims, et pot fer mal. La música no és només Grigori Sokolov, encara que me l’estimo molt. Per què no hi pot haver una petita imperfecció, dins la normalitat?

La solemnitat de la partitura és una cosa relativament recent...

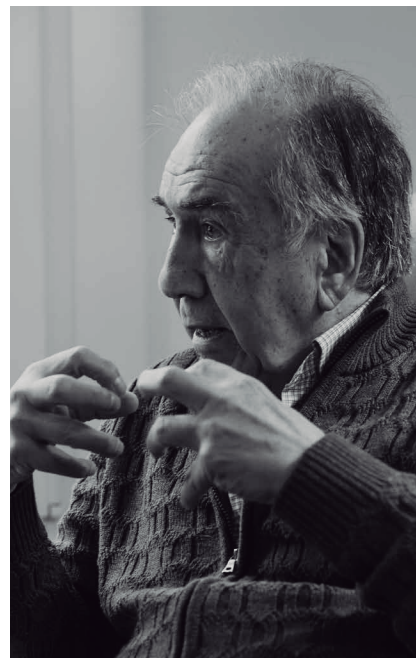
Sí, però ara la solemnitat de la clàssica ha passat al jazz, i la prova és que en un cert moment hauria estat absurd escoltar jazz al Palau de la Música. Recordo haver anat a la Sala Europa de Lleida, quan existia, a veure alguns *jazzmen* que més tard tocaven al Palau. Me n’anava a escoltar-los a Lleida i tornava a Barcelona, perquè tenia més autenticitat.

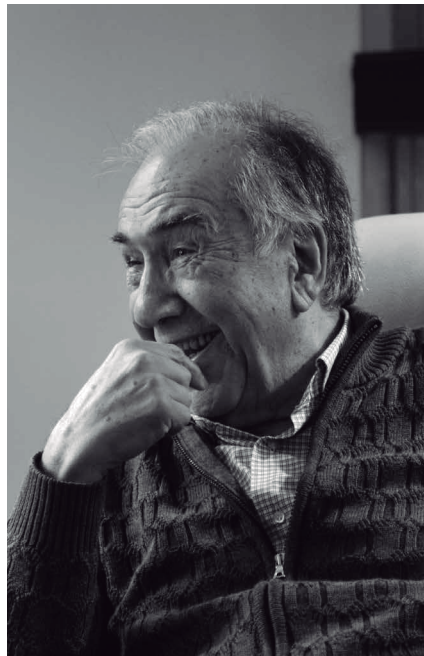
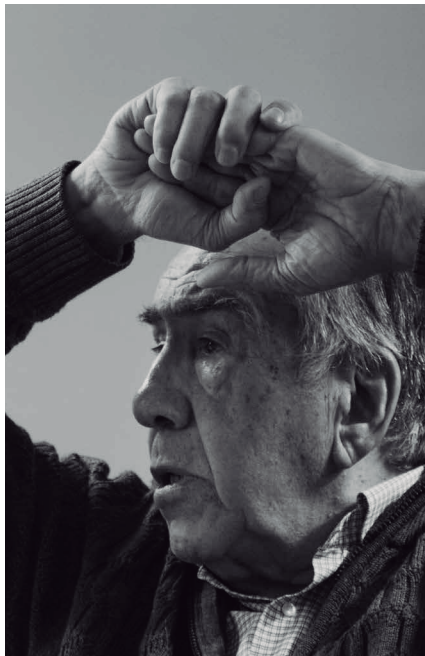
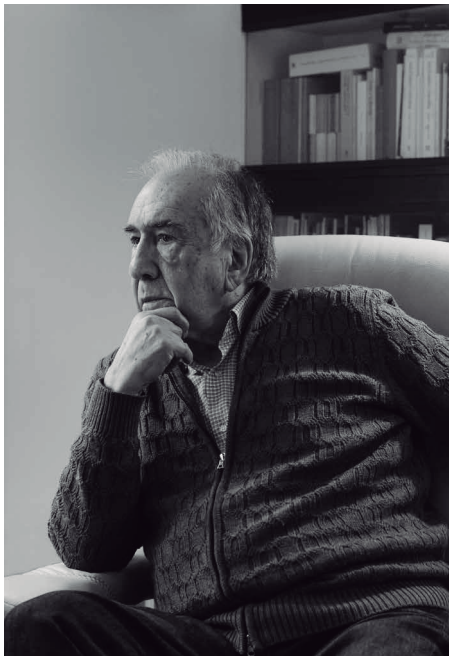
La gent separa la música per gèneres, però no la poesia.

La poesia demana uns recursos molt més limitats. La música és fer un so i que tu hi paris atenció, i això val per “Mi caravana” i per Mahler. En canvi, la poesia és una persona que busca una cosa dins seu. I primer he de ser conscient que hi ha moltes coses que ni tan sols m’interessen a mi, i n’he de trobar una que pugui compartir amb tots els altres, que sigui a tot arreu. Això no és encara lingüístic, és una intuïció. Ho he d’agafar i començar-ho a treballar amb paraules, que és l’eina que tinc. I llavors potser em trobo aquell senyor que em dona les gràcies. Però si l’he espifiada, no me’l trobaré. Però tampoc no aniré a la presó...

Això ja no ho pot assegurar, que no anirà a la presó...

Té raó. Deixem-ho córrer. Això em dona molta llibertat per buscar, però a l’hora d’enviar-ho només hi ha la paraula, i no pot ser qualsevol paraula. Les combinacions són infinites, i a la música pots posar-les totes. A la poesia, un avantguardista et dirà que també les hi pots posar totes. Mentida.

No li agrada l'abstracció...

Busca que et consoli de la mort d'una filla una pintura abstracta! No, perquè no és en el territori del teu sofriment. És en un altre territori, de la teva imaginació, de moltes coses, però no hi té res a veure.

Però l'abstracte pot tenir molta potència estètica!

Potència estètica, sí, però de què serveix? Pot ser un símbol, però jo

busco un consol, i sé què és: sé que abans em feia mal i ara no em fa mal, o me'n fa menys. I prou històries. I per a tota la resta has d'anar emprant altres coses que són molt dignes, però que són a un altre lloc. No hi tinc res en contra, però si el dia que es va morir la meva filla em poses un Tàpies al davant... En canvi, un Cézanne sí. I que consti que hi ha gent que valora molt aquest territori, no hi tinc res en contra. El consol davant la solitud

“La poesia és una persona que busca una cosa dins seu. I primer he de ser conscient que hi ha moltes coses que ni tan sols m'interessen a mi, i n'he de trobar una que pugui compartir amb tots els altres, que sigui a tot arreu. Això no és encara lingüístic, és una intuïció.”

i la indigència humana davant del món és un tema molt concret, i el toquen totes les arts.

Però l'avantguarda és un concepte molt ampli.

En poesia té un sentit molt clar. Hi ha un tipus de lector que vol que li muntis una mena de contenidor en què hi posis el mínim possible,

perquè ell vol posar el que té. A mi no m'interessa. El lector és el centre de l'avantguarda poètica. Existeix perquè hi ha un lector que diu: "El poema, deixi-me'l buit, deixi l'estructura del poema, que ja l'ompliré jo". Jo vull que el poema me'l donin del començament al final. Jo ja sé que un bon poema té infinites lectures, i no m'hi he d'amoïnar. És com un Van Gogh, un Rembrandt, una bona novel·la, que la pots llegir als

vint anys, als trenta, als quaranta, i sempre és la mateixa novel·la però no et diu el mateix.

"Com a arquitecte, tu em pots encarregar un gratacel i fer-me milionari, i Hisenda no dirà res de la meva pensió de catedràtic. En canvi, si m'enxampen fent recitals i havent cobrat més del salari mínim, em treuen la pensió. Vivim en una societat que té la cultura com a luxe."

En tot cas, la poesia, la cultura, també és una eina per a la vida.

Sí, i a la vellesa es nota molt.

L'allargament de la vida ha produït un fenomen curiós, i és que a molta gent l'ha agafat d'improvís i s'ha trobat que li queden trenta anys de vida de vell, dels seixanta als noranta, sense feina ni res, i no

s'havien preparat. Però t'has de preparar. Ara la societat és plena de "vells idiotes", que en dic, però no vull dir que siguin ximpls. És un drama per a molta gent. I per preparar-te, només hi ha la cultura.

Vostè ja fa anys que diu que escriu llibres de senectut, i en porta uns quants. Cada nou llibre sembla que sigui l'últim, i no s'atura...

Em van segar l'entrada. Vaig començar a escriure als divuit anys, però el primer llibre a la meua obra completa és de quan en tinc quaranta!

I què va fer, entremig?

No vaig parar, no, la vaig cagar. Perquè vaig ignorar una cosa en què no hi havia bibliografia, i és que un ha d'escriure en la llengua materna. Prosa potser no, però un poema sí. No hi ha grans poetes que no ho siguin en la llengua materna. No hi ha material per informar-te'n. No passa enlloc, als catalans i poc més. Gent que tingui llengua però no un estat i alhora que aquesta llengua tingui una cultura de nivell... No en conec cap més.

Però bé va publicar llibres en castellà, que van tenir lectors i editors que el valoraven...

Sí, però s'equivocaven. El dia que Miquel Martí i Pol m'ho va fer veure... ja feia vint anys que escrivia. I quan vaig començar en català encara vaig tenir un altre període terrible, que és l'entusiasme d'haver-ho descobert. I fins que no em vaig assentar va passar temps. La vida és això.

I fa temps que comença els poemes en català i els tradueix simultàniament al castellà.

Si alguna cosa s'assembla a la llengua materna sense ser-ho, però quasi, és que vingui Franco i a partir dels quatre anys no et deixi parlar en català. *Niño, habla en cristiano*. La llengua castellana és l'únic bo que em va donar Franco, i no ho penso tornar pas, per molt independentista que sigui. Més endavant vaig veure que la primera embranzida havia de ser en català, però després ja podia escriure el poema en les dues llengües.

Hi ha comunicació entre la gent de la poesia en català i en castellà?

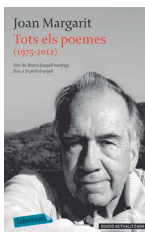
No, són dos mons diferents. Fa molts anys que ens haurien hagut d'avisar que no anàvem per bon camí. Els d'aquí i els d'allà. Vaig viure al principi de la democràcia una època d'or, que fèiem reunions i congressos, a Sitges, Àvila... Més tard, a la Universitat de Lleida, Pere Rovira va muntar uns encontres anuals en què ens vam conèixer molts que ara som amics: Carlos Marzal, Vicente Gallego, Antonio Jiménez Millán, Luis García Montero... Ens vam conèixer i després vam anar a Granada, Almeria... Jo he recitat més als instituts d'Andalusia que no als de Barcelona. Als instituts de Sant Just no hi he recitat mai, ningú m'ha cridat.

I té gaire relació amb les noves fornades de poetes?

No tinc temps d'estar al dia. Tinc una vida, i una vida de poeta de la qual em queda molt poc. Si ja em cansa veure el telenotícies... Necessito temps per dormir, per descansar, per mirar el pati, per recordar... Totes aquestes coses són molt més importants que fer un recital al Palau de la Música.

Per tenir casa cal guanyar la guerra
Proa, 2018

Tots els poemes (1975-2015)
La Butxaca, 2018
(última edició actualitzada)

A més, com que està jubilat, tampoc no li podrien pagar, oi?

És el país on vivim. Com a arquitecte que encara soc, tu em pots encarregar un gratacel de cinquanta o cent pisos i fer-me milionari, i Hisenda no dirà res de la meva pensió de catedràtic de l'Escola d'Arquitectura. En canvi, si m' enxampen fent recitals i havent cobrat més del salari mínim interprofessional, em treuen la pensió. El càstig. Quin país! Vivim en una societat que té la cultura com a luxe.

**Entendre els problemes,
pensar les polítiques,
impulsar la seguretat**
**Amadeu Recasens
i Brunet**

L'increment de la delinqüència menor a Barcelona s'explica per una sèrie de

circumstàncies que han afectat la seguretat: la globalització, l'atemptat terrorista i les mobilitzacions del procés sobiranista, sumades a un deficient funcionament del sistema judicial i a la manca d'efectius suficients dels cossos policials. Amb un bon diagnòstic es pot fer front a aquesta situació.

© Pere Virgili

“Barcelona és una ciutat segura.” Aquesta afirmació podria plantejar dubtes, o fins i tot interpretacions contradictòries. Per això cal explicar bé què volem dir quan formulem una asseveració d’aquesta mena. El primer que cal assenyalar és que no existeixen les “ciutats segures”, i que una determinada taxa de fets punibles és inherent a tota població. A les grans ciutats, l’índex de delictes és més alt perquè hi ha més població, més anonimat, més oportunitats de delinquir i menys possibilitats de ser detectat.

Hi ha dos factors bàsics. El primer és que una gran ciutat com Barcelona forma part d’un fenomen que anomenem “globalització”, i aquesta circumstància, com assenyala Zygmunt Bauman, té conseqüències: “Las ciudades se han convertido en el vertedero de problemas de origen mundial. Sus habitantes y quienes los representan suelen enfrentarse a una empresa imposible, se mire por donde se mire: la de encontrar soluciones locales a contradicciones globales. [...] Las ciudades contemporáneas son los campos de batalla donde coinciden los poderes mundiales y las obstinadas razones de ser de cada uno de sus habitantes”.¹ Hem d’afegir que la delinqüència forma part d’aquesta globalització, i que els municipis, en línies generals, no tenen els recursos econòmics, jurídics ni institucionals per fer front a aquest fenomen. La nostra ciutat no n’és una excepció.

El segon factor es refereix al context: Barcelona és la capital d’una important comunitat autònoma. El fet que la delinqüència coneguda hagi sofert, en un any, un increment del 17,7 % requereix una interpretació contextualitzant el fenomen.² Aquesta interpretació és complexa però imprescindible, perquè un bon diagnòstic permet reconèixer els problemes reals, trobar les polítiques públiques i desenvolupar les accions necessàries per resoldre’ls. En canvi, no reconèixer o distorsionar els problemes conscientment ens aboca a demagògies i confusions que duen a qui les practica a ser part del problema i no de la solució.

La xifra d’infraccions penals conegudes a Barcelona des de l’any 2013 fins al 2016 es mantenia en una seqüència relativament estable, i és a partir del 2017 quan comença a créixer significativament en una corba preocupant. La naturalesa dels delictes que han causat aquest increment, i els llocs on es produeixen amb més assiduïtat, són clars. No estem parlant d’un increment significatiu de grans crims contra la vida o la integritat de les persones, sinó de furt i robatoris al carrer, a les botigues o als transports públics. Es produeixen als districtes amb gran afluència de persones, major presència de turisme i àmplies zones d’oci, com ara Ciutat Vella, Eixample, Sants-Montjuïc o Sant Martí.

Què va passar a partir de 2017?

D’una banda, el 17 d’agost de 2017 es produeix un greu atemptat terrorista a la Rambla barcelonina. Si bé la gestió posterior a l’atac es pot qualificar de molt bona per part de cossos policials, sanitaris, bombers

Notes

1. Zygmunt Bauman (2009), *Confianza y temor en la ciudad*, Barcelona, Arcadia (p. 23 i 25).
2. Totes les xifres exposades en aquest article corresponen a dades de la Junta Local de Seguretat del 22/10/2018.

Amadeu Recasens i Brunet

és comissionat de Seguretat de l’Ajuntament de Barcelona des de juliol de 2015 i membre del Comitè Permanent d’Afers Ètics d’INTERPOL. Ha estat director de l’Escola de Policia de Catalunya i del Gabinet d’Estudis i Prospectiva de la Secretaria d’Estat d’Interior del Ministeri de Justícia i Interior. Ha fet tasques d’assessor com a expert en seguretat de les Nacions Unides, la Unió Europea i el Consell d’Europa, i va ser un dels redactors del Codi europeu d’ètica de la policia. És autor de diversos llibres i publicacions sobre polítiques de seguretat, prevenció i organització dels cossos de seguretat.

i la mateixa ciutadania, no és menys cert que el subsegüent reforç dels punts especialment sensibles obliga la policia, i especialment els Mossos d'Esquadra —amb el suport de la Guàrdia Urbana—, a generar un seguit d'operatius de protecció i autoprotecció, i a reforçar llocs estratègics

Els fets de l'1 d'octubre i l'aplicació de l'article 155 de la Constitució van generar una situació amb fortes repercussions en matèria de seguretat i policials.

de vigilància. Això, encara avui, suposa un increment important del treball policial, a Barcelona i a tot Catalunya.

D'altra banda, els fets de l'1 d'octubre i l'aplicació, per part de l'Estat, de l'article 155 de la Constitució van generar una

situació amb fortes repercussions en matèria de seguretat i policials. En un any el Departament d'Interior va viure el canvi de tres consellers, la presència interina d'un gestor per l'aplicació del 155, tres directors generals i tres caps del cos, així com el processament de bona part de la cúpula dels Mossos d'Esquadra. L'escapçament de la cúpula de la conselleria d'Interior i dels Mossos d'Esquadra va deixar la policia autonòmica òrfena de directrius durant força mesos, període en què la Guàrdia Urbana de Barcelona va haver de redoblar els esforços per oferir una presència adequada als carrers.

L'extraordinari increment de manifestacions i concentracions derivades d'aquests fets ha obligat fins avui a alterar tots els serveis policials. Tant els Mossos, pel que fa a l'ordre públic, com la Guàrdia Urbana, en els talls i desviaments de trànsit, han destinat molts efectius a la protecció de cada esdeveniment. És més, si les manifestacions o concentracions són no-comunicades, és necessari desmuntar alguns serveis previstos per poder fer front a aquesta mena de contingències.

A aquest context cal afegir dos elements agreujants. El primer és la impossibilitat de creixement de les plantilles policials, afectades per les lleis estatals de contingència pressupostària, que tot just permeten cobrir les vacants que es produeixen per baixes i jubilacions (la suplència d'efectius s'ha hagut de pal·liar, en la mesura del possible, mitjançant hores extraordinàries, amb costos de milions d'euros). El segon, la incertesa provocada per l'Estat amb el decret de jubilació dels policies locals a partir dels seixanta anys. Tot i ser positiva, la mesura va ser gestionada a esquena dels ajuntaments, amb nul·la informació i sense previsió de substitució gradual dels agents jubilats. No es va calcular correctament que el període necessari per seleccionar i formar nous agents és de gairebé un any i mig, fet que genera uns buits importants entre la sortida i l'entrada dels efectius.

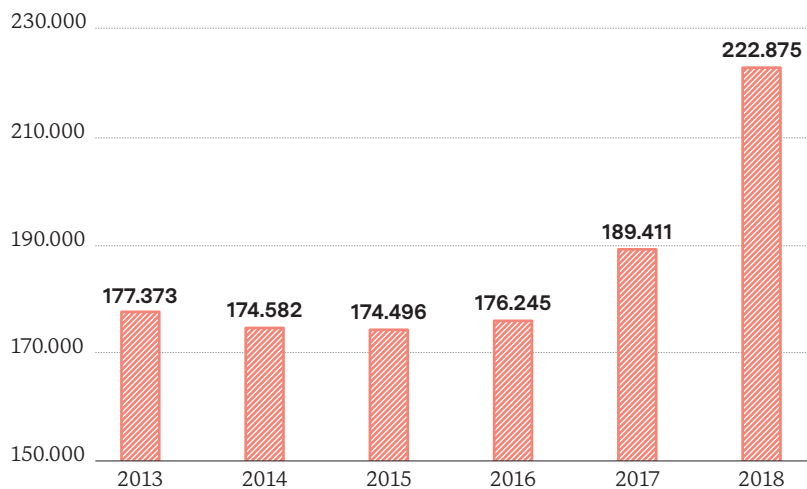
Encara cal afegir una qüestió més que podríem titllar de determinant: es tracta del funcionament del sistema judicial i penal com a factor generador de distorsions i impunitats. El retard de nou mesos en els judicis per delictes lleus i immediats resulta inacceptable. Es tracta de causes que s'haurien de jutjar en un termini màxim de

vuit dies i que prescriuen a l'any; és a dir, que estan al límit de la prescripció. Això és degut a l'existència d'un únic jutjat per a aquestes causes, incapaç d'absorbir la càrrega de treball que suposa l'increment de delictes d'aquesta mena, la qual cosa produeix un augment de l'activitat policial per impedir-los. La demanda persistent de l'Ajuntament barceloní, recollida pel Deganat dels jutjats i la Conselleria de Justícia de la Generalitat, ha aconseguit la posada en marxa, el febrer de 2019, d'un segon jutjat amb caràcter provisional. Caldrà veure'n l'evolució i l'eficàcia.

D'altra banda, som davant d'un sistema punitiu que sembla no preveure que aquests delictes lleus poden ser comesos per grups organitzats i professionals. I més gran va ser la sensació d'impunitat

quan la Sentència 481/2017 de 28 de juny va excloure la possibilitat d'aplicar la múltiple reincidència als autors d'aquests actes. Caldria també explorar la via del delictes continuat com a factor enduridor de penes. S'està fent, però amb una construcció jurisprudencial feixuga i complicada. Tanmateix, endurir les penes és una solució de dubtosa eficàcia si no va acompanyada de mesures processals i judicials expeditives i persistents. Altrament, no es fa més que recórrer a la solució "fàcil" d'incrementar el populisme punitiu sense explorar realment

EVOLUCIÓ DE LES INFRACCIONS PENALS A BARCELONA

Font: Junta Local de Seguretat.
Astrid Ortiz, gràfic

totes les opcions que confereix l'ordenament vigent i sense resoldre el problema del dia a dia dels ciutadans.

Per tant, són moltes les incògnites que el sistema judicial planteja: com operarà en termes d'eficàcia el segon jutjat? Quin impacte real està tenint la sentència 481 a Barcelona, Catalunya i l'Estat? Com podem optimitzar els recursos judicials i processals de la legislació vigent per fer front a aquesta mena de delinqüència?

Sense receptes màgiques

Si fins aquí hem plantejat un marc d'explicació plausible, el problema de la inseguretat obriria dues conclusions: la primera és que no seria només propi de Barcelona, sinó de tot Catalunya; la segona, que no seria comparable a les altres ciutats o territoris estatals, ja que no han patit l'aplicació de l'article 155 ni han viscut una evolució socioeconòmica comparable (turisme, gentrificació, especulació urbanística, etc.). Pel que

fa a l'extensió del fenomen, els furt i els delictes contra el patrimoni han crescut, en major o menor mesura, a tot el territori català.

Per fer front a aquesta situació, no hi ha receptes màgiques ni miraculoses, ni “solucions exprés”, però sí que cal fer alguna cosa seriosa i perdurable. En primer lloc, és imprescindible comprendre, identificar i dimensionar bé el problema, les seves causes i el seu abast, per poder escometre'l des d'una perspectiva complexa i multifactorial.

En segon lloc, cal dissenyar polítiques públiques de seguretat concretes, que siguin clares i entenedores i que permetin la participació

i el compromís dels ciutadans.

Aquesta proposta no serà efectiva sense la feina conjunta i la implicació d'institucions i ciutadania en la comprensió del problema i en la recerca de solucions específiques i adaptades al territori. Tota política pública

ha de ser liderada pels poders públics i ha de poder tenir concreció real, propera als ciutadans. La posada en marxa de polítiques de proximitat i transparència i respostes com ara la policia de barri a Barcelona constitueixen un esforç per aprofundir en aquesta línia d'intervenció.

En tercer lloc, res d'això serà possible sense una estreta i lleial cooperació entre les institucions públiques que no exclogui la participació de les instàncies de seguretat privades. Aquesta tasca ha de dirigir-se per la via del servei públic i per la visió de tots els ciutadans (no només dels votants de cada opció) com a destinataris/beneficiaris de les polítiques de seguretat. En aquest sentit, els esforços fets per l'Ajuntament de Barcelona per a una cooperació institucional efectiva entre el consistori i la Generalitat han portat a la posada en marxa d'un pla de xoc per a Ciutat Vella, o d'operatius conjunts amb altres estaments —com ara Renfe o TMB—, que estan donant resultats positius però que requereixen constància i continuïtat.

En quart lloc, cal reclamar solucions a la impunitat derivada d'una insuficient resposta del sistema judicial i penal, que descoratja la ciutadania i els cossos policials.

En clau organitzativa, és necessari millorar el funcionament dels cossos policials, adaptant-los als canvis socials del seu entorn; aprofitar els recursos humans i materials de manera més eficaç i incrementar els efectius de manera racional i justificada. El desplegament del Pla Director de la Guàrdia Urbana de Barcelona, amb les seves reestructuracions i propostes de millora, suposa un pas en aquesta direcció. I la formació constitueix un element fonamental.

Aquestes mesures ofereixen solucions possibles i necessàries, i el seu impuls està començant a revertir els efectes de la indesitjable situació de 2017. Ara cal vetllar per acabar de capgirar-la i, sobretot, perquè no es torni a repetir.

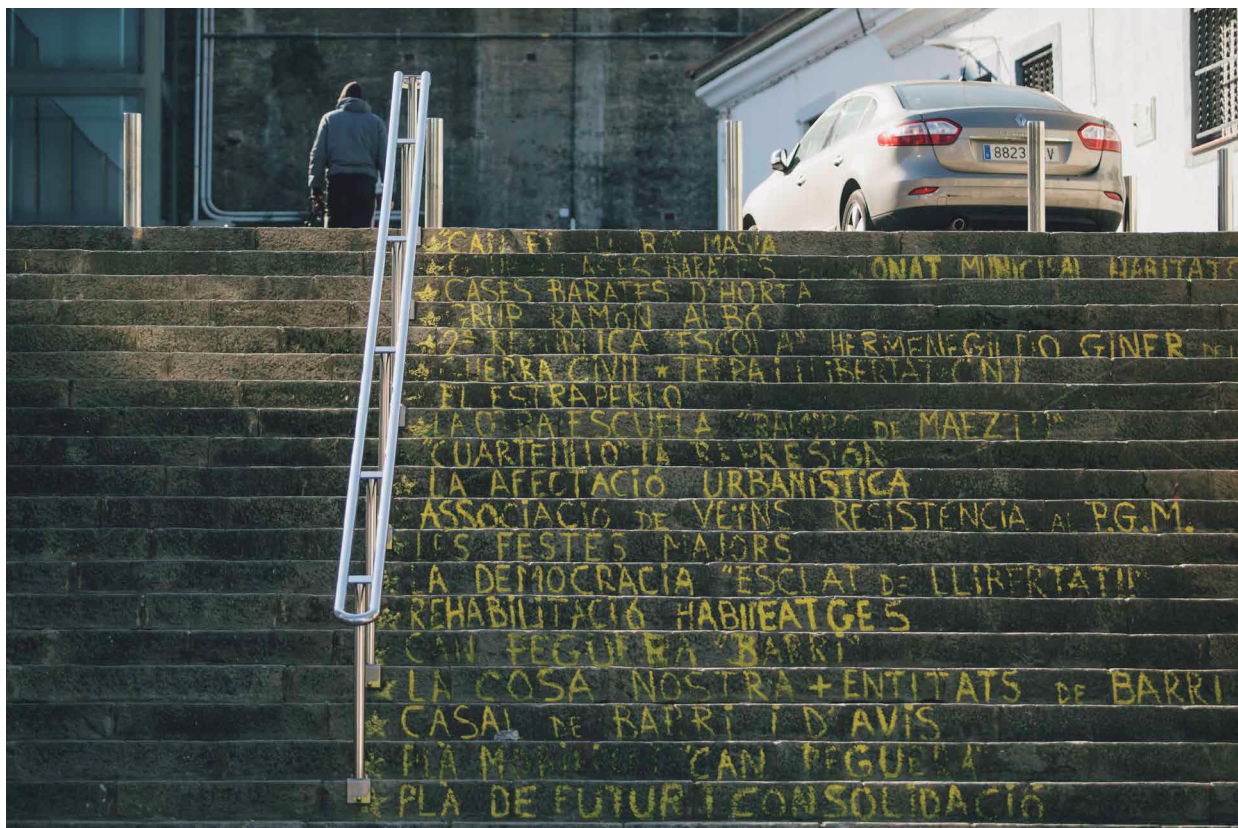
Cal reclamar solucions a la impunitat derivada d'una insuficient resposta del sistema judicial i penal, que descoratja la ciutadania i els cossos policials.

La seguridad y sus políticas
Atelier, 2007

**La violencia entre jóvenes en
espacios de ocio nocturno: un estudio
comparativo europeo**
Atelier, 2007

Barcelona en dades

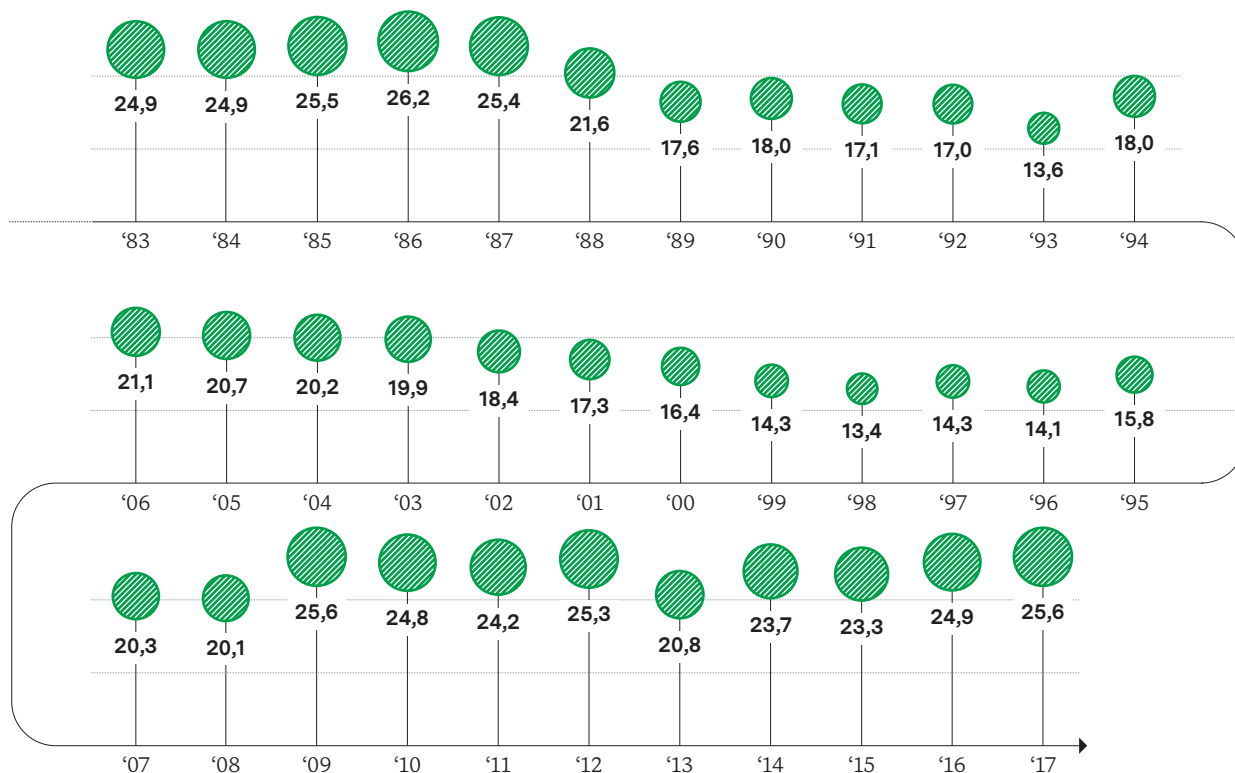
Delictes, víctimes i seguretat

Els barcelonins valoren amb un 6,2 la seguretat de la ciutat i donen un notable als cossos policials, segons la darrera Enquesta de victimització. Les víctimes de delictes han pujat quasi cinc punts els darrers cinc anys fins al 25,6 %. I la percepció que la seguretat empitjora creix més, quasi set punts, fins al 24,3 % el 2018. Els ciutadans se senten més insegurs per l'increment de la delinqüència (31,5 %), seguit de la menor presència dels cossos de seguretat (9,7 %).

Marga Pont, textos Astrid Ortiz, infografia

Índex global de victimització

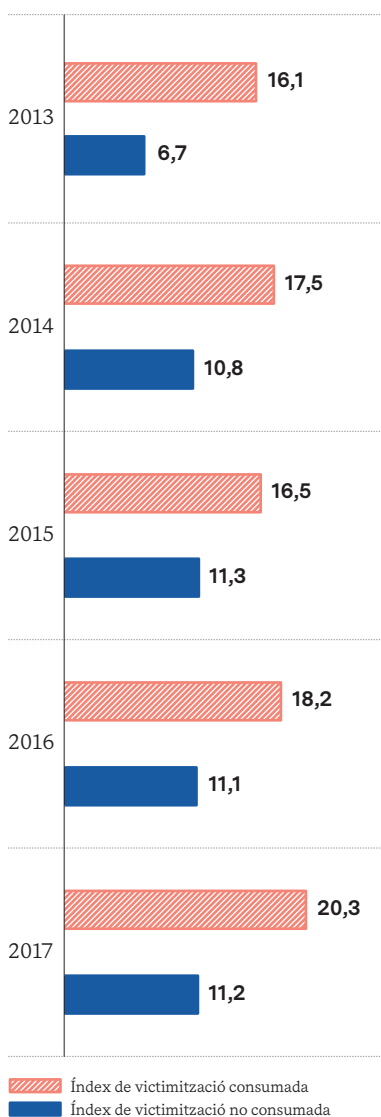
L'Enquesta de victimització de l'Ajuntament de Barcelona pregunta als ciutadans per la seva percepció sobre el nivell de seguretat de la ciutat i els delictes que han patit. Una de cada quatre persones enquestades ha estat víctima d'un delictes durant l'any 2017. Les xifres recollides al llarg de trenta-quatre anys indiquen que tornem als nivells dels anys vuitanta. La dècada dels noranta és l'etapa en què els ciutadans se sentien més segurs.

Delictes o intents?

No tots els delictes acaben consumant-se. En un 20,3 % dels casos, el delicte es va produir efectivament, mentre que en un 11,2 % només va ser un intent. El 2017, s'haurien produït, segons l'enquesta, 54 delictes per cada 100 habitants. Però només el 25,6 % dels barcelonins declarava haver patit un o més delictes. D'aquí s'extreu que les víctimes van patir 2,1 delictes per terme mig.

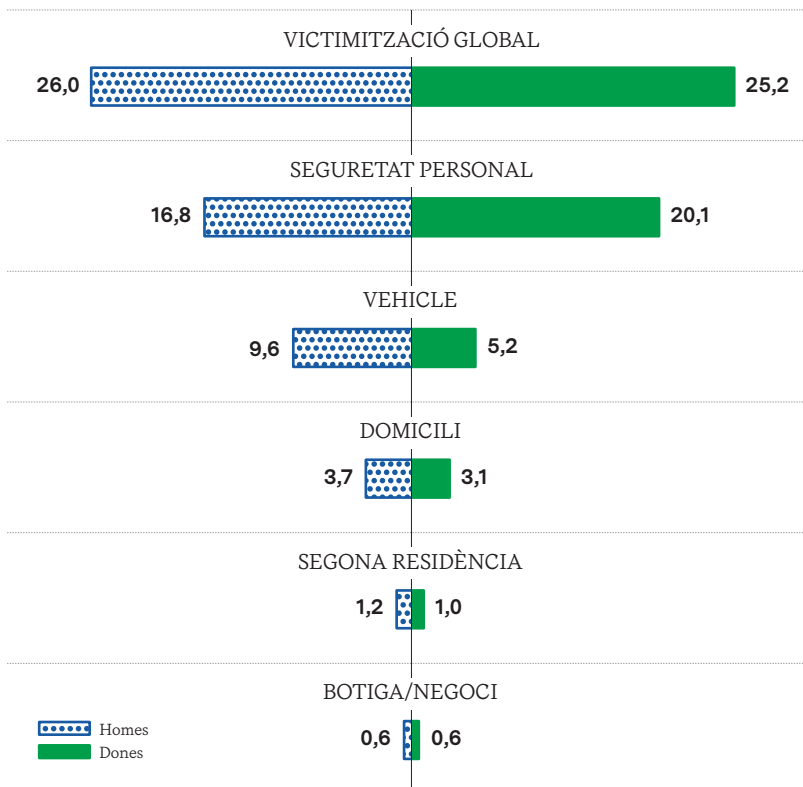
ÍNDEX DE VICTIMITZACIÓ SEGONS CONSUMACIÓ (2013-2017)

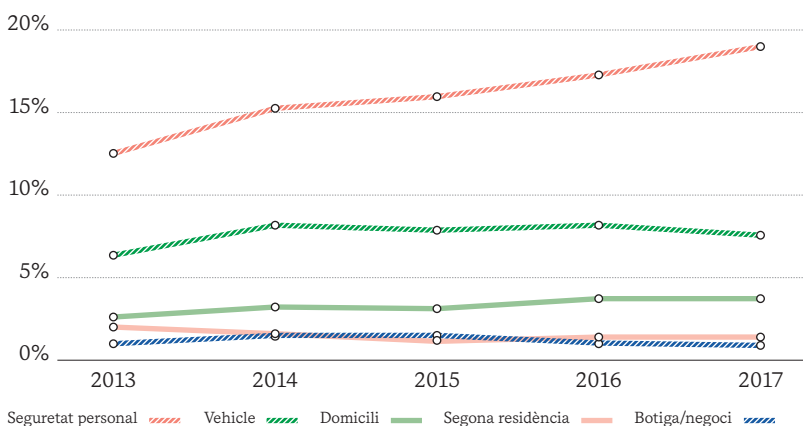
El lloc dels fets

L'àmbit en el qual es produeixen més delictes segons els enquestats és el de la seguretat personal, que en els darrers cinc anys ha passat del 12,1 % al 18,5 %. En canvi, els atacs a negocis no arriben a l'1 %. Les xifres per sexe mostren índexs similars de victimització, tot i que les dones diuen que pateixen més atemptats contra la seva seguretat personal (20,1 %) que els homes (16,8 %). Per la seva part, els homes declaren més delictes contra el vehicle (9,6 %), gairebé el doble que les dones (5,2 %).

ÍNDEX DE VICTIMITZACIÓ PER ÀMBIT SEGONS SEXE (2017)

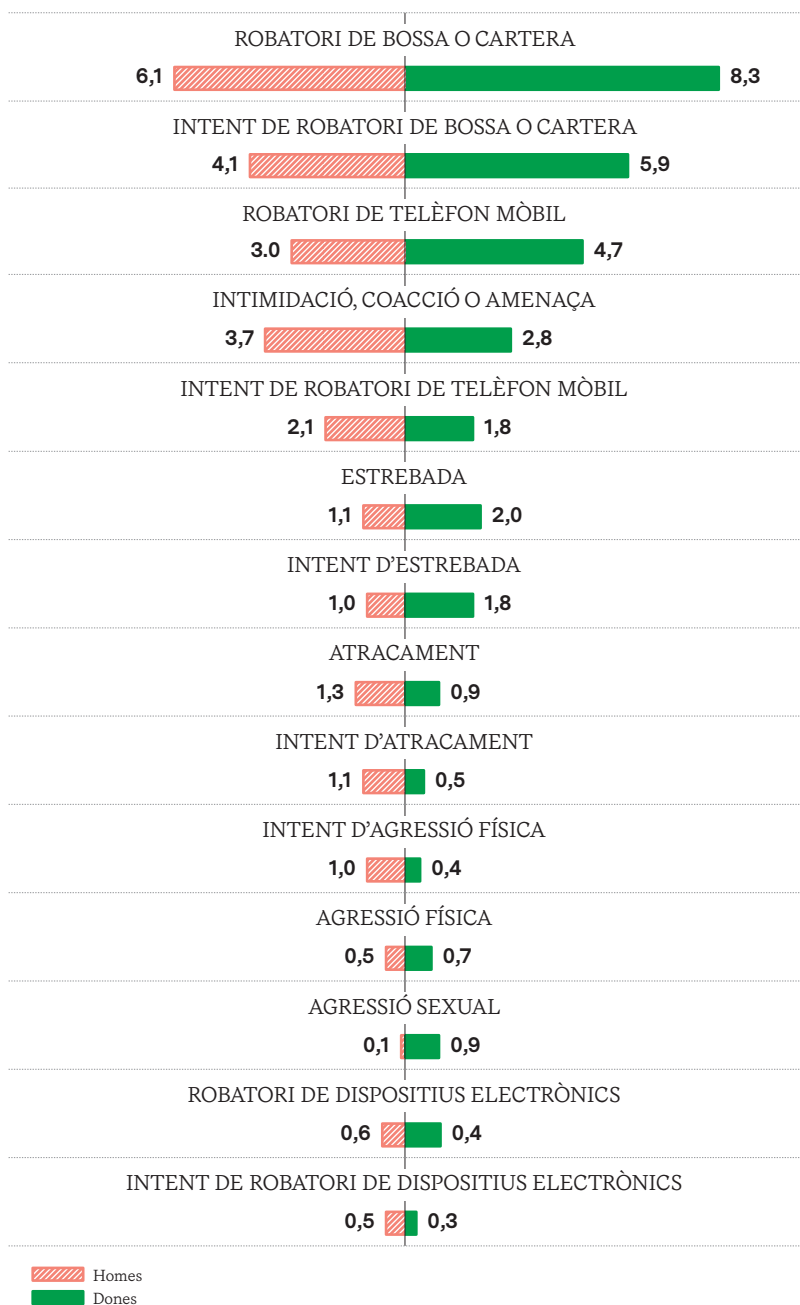
ÍNDEX DE VICTIMITZACIÓ I ÍNDEX DE RISC PER ÀMBITS (2013-2017)

La seguretat personal

Un de cada cinc delictes declarats pels enquestats és un acte contra la seguretat personal, ja siguin robatoris de diferents tipus, intimidacions, amenaces, atracaments o agressions físiques i sexuals. L'atac més freqüent contra la seguretat personal és el robatori o l'intent de robatori de la bossa o la cartera. Des del 2017 l'Enquesta de victimització pregunta de forma explícita per les agressions o intents d'agressió sexuals, diferenciant-les de la resta d'agressions físiques. En aquest supòsit, la diferència d'incidència per sexes és notable: només un de cada deu casos d'agressió o intent el pateix un home.

VICTIMITZACIÓ EN ELS FETS CONTRA LA SEGURETAT PERSONAL (2017)

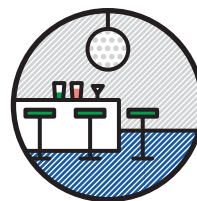
Els espais públics oberts són el lloc on es produeixen més delictes contra la seguretat. Gairebé un de cada dos delictes o intents es dona a la via pública (43,9 %), seguit del transport públic (30,3 %). Els negocis pateixen un 12 % de les agressions i els assalts al domicili representen el 4,6 %. Es produeixen més delictes o intents en carrers transitats (21,5 %) que no pas en carrers amb poca gent (9,9 %).

ON PASSEN ELS FETS CONTRA LA SEGURETAT PERSONAL (2017)

VIA PÚBLICA

CARRER TRANSITAT	21,5
CARRER AMB Poca GENT	9,9
PLAÇA	4,4
PARC PÚBLIC O DESCAMPAT	3,3
PLATGES	2,4
PARADA DE TRAMVIA/BUS	2,4

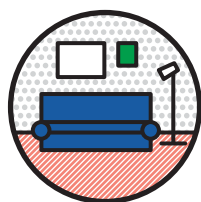
ALTRES ESPAIS

DISCOTECA	2,8
ESCOLA/CENTRE EDUCATIU	1,0
A LA FEINA	1,0
CENTRE ESPORTIU	0,7
TRUCADA TELEFÒNICA, INTERNET O WHATSAPP	0,6
EN UN ALTRE LLOC	0,5
PÀRQUING	0,1
NS/NC	2,6

TRANSPORT

DINS EL METRO, TRAMVIA, TREN, BUS	14,6
ESTACIÓ DE TREN, METRO, FGC, AEROPORT O ESTACIÓ D'AUTOBUSOS (VESTÍBULS, ANDANES, ESCALES)	15,7

CASA

CASA SEVA/CASA D'UNA ALTRA PERSONA	2,4
A LA SEVA ESCALA DE VEÏNS/ ASCENSOR/PORTAL-PORTERIA	2,2

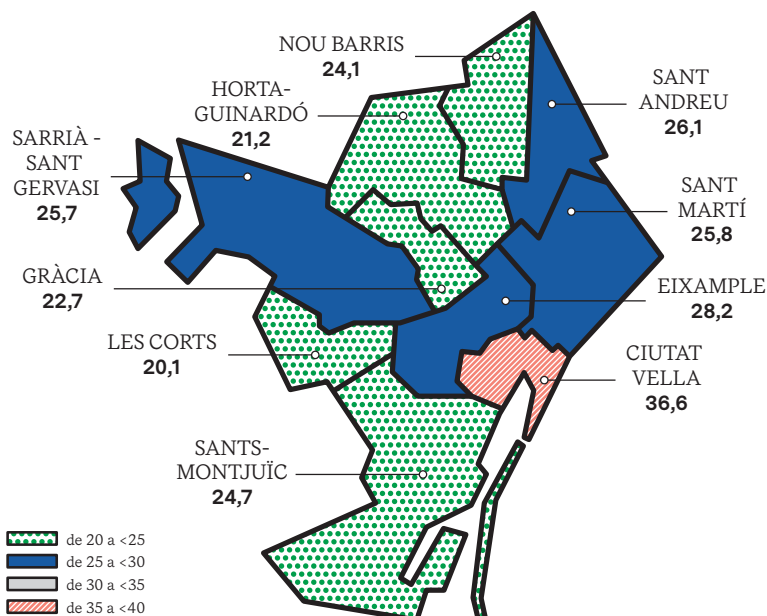
ESTABLIMENT

CENTRE COMERCIAL, BOTIGA O MERCAT	6,5
BAR O RESTAURANT	4,8
MERCAT A L'AIRE LLIURE	0,7

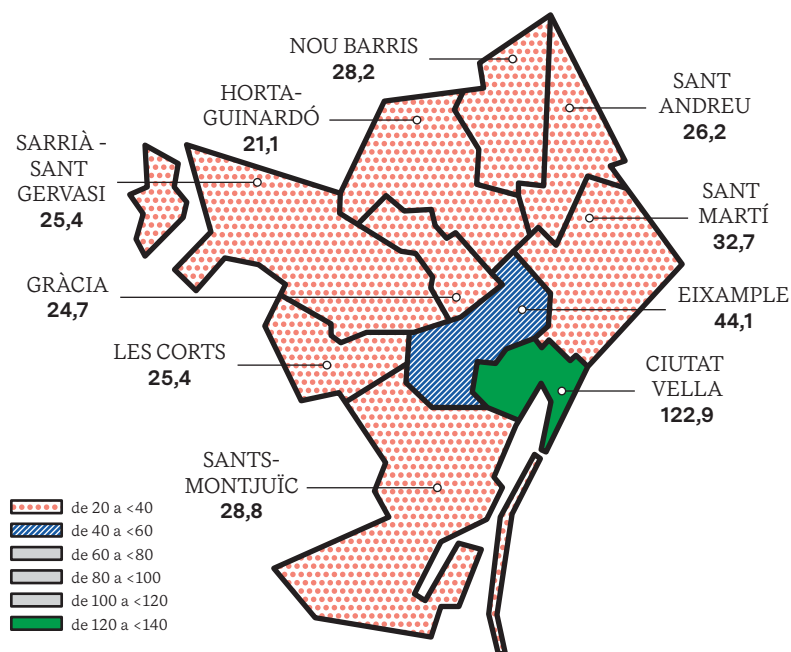
Els delictes i les víctimes als districtes

Per districtes, les víctimes i els delictes es concentren majoritàriament a Ciutat Vella, que registra més de 10 punts de diferència respecte a la mitjana de Barcelona. A més, en el cas d'aquest districte es produeixen 122 delictes per cada 100 habitants.

ÍNDEX DE VICTIMITZACIÓ SEGONS DISTRICTE (2017)

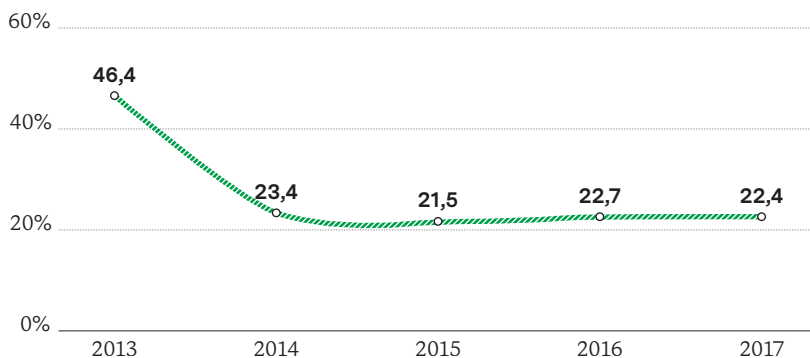
RÀTIO DE LOCALITZACIÓ DELS DELICTES SEGONS DISTRICTE (2017)

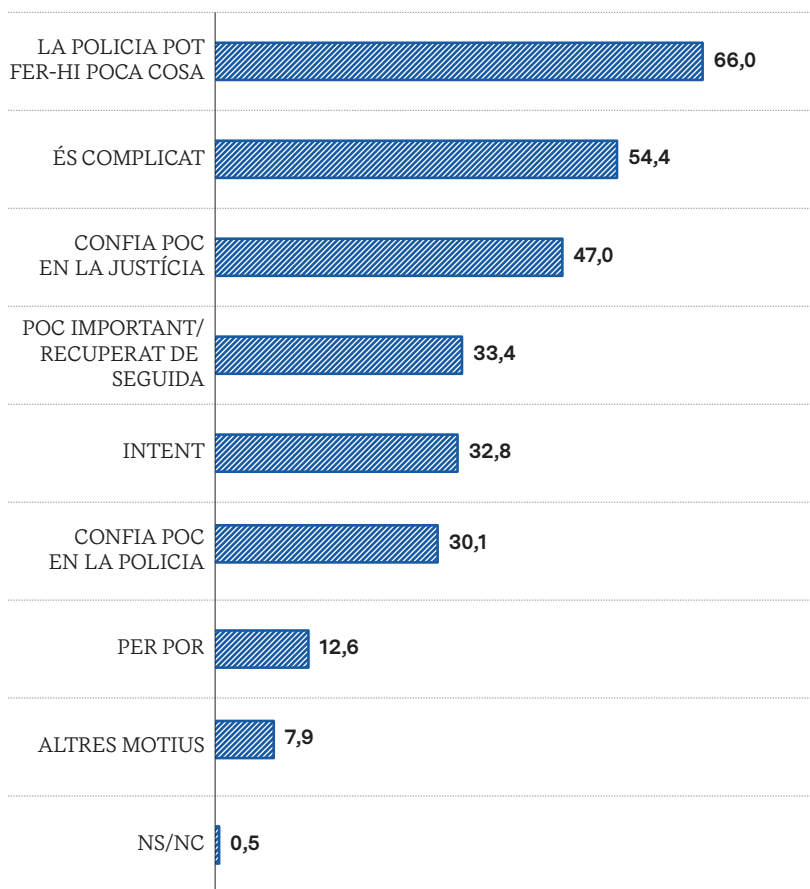
Les denúncies dels delictes

El percentatge de ciutadans que denuncien un delictes es manté estable en els darrers anys i se situa en el 22,4 % el 2017. Els delictes més denunciats són els atracaments (37,9 %). Pensar que la policia hi pot fer poc, la complexitat de la denúncia i la desconfiança en la justícia encapçalen la llista de motius pels quals les víctimes decideixen no denunciar. En canvi, la ciutadania valora positivament les forces i cossos de seguretat, amb un 7,1 els Mossos d'Esquadra i un 6,6 la Guàrdia Urbana.

ÍNDEX DE DENÚNCIA (2013-2017)

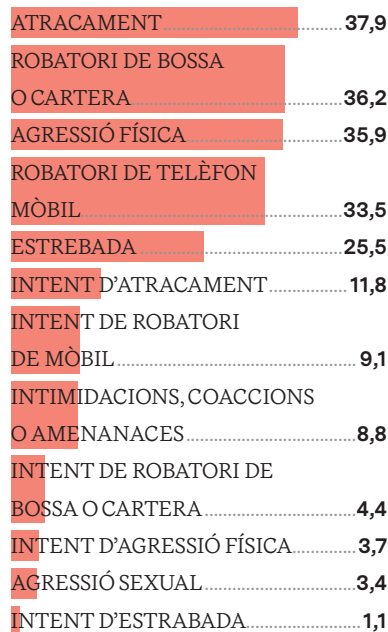

MOTIUS DE NO DENÚNCIA (2017)

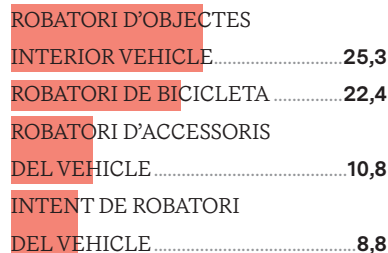

ÍNDEX DE DENÚNCIA SEGONS DELICTE (2017)

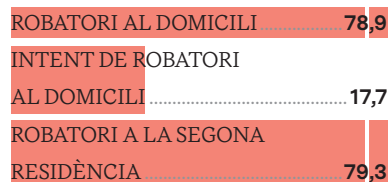
DELICTE CONTRA LA SEGURETAT PERSONAL

DELICTE CONTRA ELS VEHICLES

DELICTE CONTRA ELS HABITATGES

Inseguretats subjectives

Gemma Galdon

La inseguretat objectiva està relacionada amb els fenòmens delictius que afecten la població, mentre que la subjectiva té a veure amb les opinions de la ciutadania sobre aspectes com el grau de seguretat en entorns quotidians o l'eficàcia de l'acció policial. Les enquestes de victimologia mostren que sovint la inseguretat objectiva i la subjectiva tenen ben poca relació.

La seguretat sempre ha estat un tema controvertit. Ignorat (irresponsablement) per l'esquerra i explotat (irresponsablement) per la dreta, la preocupació per la seguretat i la inseguretat ha determinat campanyes polítiques, monopolitzat l'agenda pública i protagonitzat una part important de la despesa de l'Administració a tots els nivells.

No fou fins als anys vuitanta, però, amb la generalització de les enquestes de victimologia, que començà a observar-se que la inseguretat objectiva i la subjectiva sovint tenen poca relació. És a dir, els habitants d'una ciutat o país poden tenir una percepció d'inseguretat molt aguda fins i tot en èpoques de reducció sostinguda de la inseguretat objectiva. De la mateixa manera, una societat pot sentir-se segura sense que les dades de victimització disminueixin, o tenir pors que poc tenen a veure amb la realitat. En els darrers quaranta anys, per exemple, la sensació d'inseguretat està molt vinculada a l'àmbit local i prové de la petita delinqüència comuna (robatoris, assalts), mentre que els temors vinculats als grans desastres naturals o ambientals tenen poca presència quotidiana.

Aquest divorci entre la seguretat objectiva i la subjectiva ha estat explotat profusament. L'exemple més citat és el de Rudolph Giuliani, alcalde de Nova York entre 1994 i 2001. Giuliani conquerí l'alcaldia després d'una campanya política centrada gairebé exclusivament en el problema de la seguretat. L'èxit d'aquesta campanya suposà un canvi significatiu en l'abordatge de la delinqüència tant en l'àmbit legal com en l'operatiu.

L'èmfasi i els esforços policials se centraren en els petits delinqüents i en els predelinqüents, collectius de joves d'origen humil als quals es començaren a aplicar polítiques de tolerància zero. Teòricament, les actituds desviades d'aquests grups (consum de cànnabis, robatoris sense violència, etc.) eren l'avantsala d'una vida de delinqüència major que calia avortar com més aviat millor. Resulta que el govern de Giuliani coincidí amb uns anys de descens continuat de la delinqüència, de manera que aquest enfocament centrat en la “mà dura” s'acabà aplicant a tot el país i a tots els nivells, malgrat que molts experts assenyalaven que el descens de la delinqüència als Estats Units havia estat un fenomen generalitzat i s'havia produït també a ciutats on no s'aplicava la “recepta Giuliani”.

Malgrat les dades, la utilització de la seguretat amb fins polítics continua essent un recurs rendible que aprofita aquesta dissociació entre realitat i percepció; això suposa, per exemple, que sovint la ciutadania projecti temors per situacions poc probables, mentre que ignora altres riscos més quotidians. Als Estats Units, per exemple, els pares i mares declaren que pateixen, sobretot, per la possibilitat que els seus fills i filles siguin segrestats, la qual cosa els porta a limitar les activitats en espais públics i sense supervisió, i prefereixen fer recorreguts en vehicle privat com a mesura de seguretat, quan en realitat una de les primeres causes de mortalitat accidental entre menors en aquell país són, precisament, els accidents de cotxe. En una mena de paràbola macabra, el remei contra la inseguretat subjectiva es converteix en el responsable de la inseguretat objectiva.

Les societats actuals, doncs, tenen força dificultats per calibrar riscos de manera objectiva, i les seves pors tenen més a veure amb la cobertura mediàtica de la delinqüència o el que consumeixen a través de la televisió, el cinema o internet, que no pas amb els fenòmens que, estadísticament, resulten més probables (accidents de cotxe, caigudes o intoxicacions).

Això ha convertit la seguretat en un tema molt sensible a la manipulació i la instrumentalització pública i política: des dels mitjans, que mobilitzen la por amb la sobrecobertura de casos anecdòtics —com a mètode per tenir més audiència—, fins als polítics, que utilitzen aquest temor per vendre mesures que, sovint, no aporten una millora de la seguretat objectiva de la població. En el pitjor dels casos, aquestes receptes són fins i tot contraproduents.

Aquesta combinació entre política i mitjans de comunicació fa sovint molt temptador el recurs a mesures de seguretat vistoses i visibles —com l'adquisició de tecnologia o el desplegament d'agents de seguretat—, per sobre de polítiques de llarga durada que incideixin en les causes reals de la delinqüència (des de la pobresa i la desigualtat fins a la impunitat davant de crims econòmics). Les polítiques vistoses i visibles tenen més possibilitats d'acabar en portada i de generar vots que no pas els estudis profunds dels fenòmens socials. Això fa de la seguretat una bomba de rellotgeria política i social en la qual no tenen cabuda ni els debats rigorosos basats en dades i evidències, ni l'atenció als factors causals, tant directes com indirectes.

Gemma Galdon Clavell

(Mataró, 1976) és analista de polítiques públiques. Actualment dirigeix la Fundació Ètica de foment de la recerca i la sensibilització en la intersecció entre tecnologia, ètica i societat. És fundadora i directora de l'empresa Ètica Research and Consulting. També dirigeix projectes de recerca per a la Comissió Europea, l'Agència Europea de Drets Fonamentals i Open Society Foundations.

**David
Madden**
**La llar,
molt més
que un bé
immoble**

“Allò residencial és sempre polític”, afirmava David Madden en la seva visita recent a Barcelona per presentar el seu llibre *En defensa de la vivienda*. Madden opina que hi ha una crisi de l’habitatge perquè el sistema jurídic i executiu protegeix el dret dels propietaris dels béns immobles, però no pas el dret dels habitants de les llars. La solució? Repolititzar l’espai de debat públic pel que fa a l’habitatge i concebre l’*habitant* com a subjecte polític emancipat.

Un amic em va dir, molts anys enrere, que per a ell la seva habitació era una mena de menú principal del videojoc de la seva vida. Un espai amable en què es té a l'abast tot el que cal per al benestar de l'individu. L'alfa i l'òmega de tota aventura diària, perquè cada dia comença a l'habitació, i cada nit hi descansa. Quan em va dir allò, el meu amic era un jove acabat de sortir de la pubertat, a la seva família no es passaven estretors i les seves màximes preocupacions eren treure bones notes a l'institut i sortir a voltar per Barcelona amb la bicicleta. Arribar a casa cada tarda amb els deures a la motxilla, sentir la flaire del sopar fent-se a la cuina, sentir de lluny el televisor encès emetent el programa de sempre... Totes aquestes sensacions quotidianes feien que el meu amic se sentís a casa seva. Aquella confiança li conferia (a ell i a qualsevol en la seva situació) un sentiment d'autonomia en l'espai de la seva pròpia llar: el concepte d'*espai* es convertia en el de *lloc*, i el concepte de *casa*, en el de *llar*. Per a ell, això era el menú principal de la seva vida; si ho preguntem a un filòsof, però, ens dirà que estem parlant del concepte de *seguretat ontològica*.

Sense la certesa de saber quant ni quan t'apujaran el lloguer, sense la tranquil·litat de poder pagar la llum, l'aigua i el gas cada mes; sense la seguretat ontològica de la teva pròpia llar, el fet de mantenir un nucli familiar, endegar una feina o involucrar-se en el teixit social de la ciutat resulta una odissea. Més de la meitat dels habitants de Barcelona dedica com a mínim el 40 % de la renda a pagar el lloguer, un 15 % més que la mitjana europea, segons les dades de l'informe *La llar és la clau*, dut a terme per Caritas Barcelona i presentat el desembre de 2018. En l'estudi també consta que el 36 % dels veïns de Barcelona i la seva corona metropolitana estan mancats d'un habitatge digne (sense comptar aquells que ni tan sols tenen un lloc on dormir). Per a les persones que viuen rere aquests esfereïdors percentatges, la inseguretat, la por, l'estrès, l'ansietat i el desempoderament són desencadenants de problemes de salut greus.

'En defensa de la vivienda'

David Madden, professor assistent del Departament de Sociologia de la London School of Economics, és un d'aquests joves professors universitaris empolainats amb americana de *tweed* i jersei de coll girat, amb un discurs pausat i serè. A principi de febrer va presentar durant una gira per Espanya el llibre *En defensa de la vivienda*, dos centenars de pàgines que parlen sobre la dimensió política de l'habitatge, la seva mercantilització i els moviments socials que s'hi oposen. Un assaig que ha escrit juntament amb Peter Marcuse, advocat i professor emèrit de planificació urbana a la Universitat de Colúmbia (i fill d'Herbert Marcuse, filòsof de l'Escola de Frankfurt).

Durant els dies que va passar a Barcelona, Madden va tenir ocasió de compartir experiències amb alguns dels actors socials que més treballen en el problema de l'accés a l'habitatge a la ciutat com, per exemple, el Sindicat de Llogateres de Barcelona o l'Observatori DESC.

Vam aprofitar la seva visita per comentar amb ell algunes de les reflexions més candents sobre la manca de seguretat ontològica dels habitants a casa seva, a la qual tant ell com Marcuse denominen *alienació residencial*: “Quan no hi ha seguretat en l’habitatge, la gent manté feines que preferiria deixar o accedeixen de manera precària a una segona o fins i tot una tercera feina.” Atesa aquesta meitat de barcelonins que gasta més del 40 % dels ingressos a pagar el lloguer, es pot afirmar que la llibertat de residir a la nostra ciutat sense grans

Només en el moment en què a les classes mitjanes també els ha resultat difícil viure a casa seva és quan hem afegit el terme *crisi* al problema.

dificultats ni preocupacions és, avui en dia, un privilegi.

Madden és una persona amb inquietuds artístiques i amb un sentit de la ironia d’allò més fi. Viu al Regne Unit —no va voler comentar, visiblement afligit, res sobre el Brexit—, però és natural

de Nova York. Assenyala sense embuts els qui considera culpables de la manca d’accés a l’habitatge; en el seu compte de Twitter es pot veure el quadre de Goya *Saturn devorant un fill* com a piulada fixa des de 2015, i també s’hi llegeix, a tall de nota de peu: “*Financialized capitalism* [Saturn] *and social housing* [el fill devorat].”

Malgrat que el problema pugui estar ben determinat, el diagnòstic de la situació empitjora la possibilitat de tractament. Pretendre capgirar aquesta situació d’opressió i alienació ens fa topar contra un mur enorme: el sistema residencial del capitalisme neoliberal global.

Els habitatges no només són, estrictament, un indret on viure i construir la vida. En un sistema econòmic global, capitalista i financeritzat fins al moll de l’os, l’habitatge esdevé el bé de consum més durador i car dels que es coneixen. A parer de Madden, hi ha tres pilars fonamentals en la hipermercantilització de l’habitatge, tres processos que han tingut lloc per arribar fins a la situació actual: primer, la desreglamentació (vegeu la Llei 4/2013 sobre arrendaments urbans); segon, la financerització (recordeu la crisi de les hipoteques *subprime* del 2008); i, finalment, la globalització, que allunya les administracions municipals —les que més bé coneixen els problemes dels seus veïns— de la gestió dels seus propis habitatges.

Habitatge i Estat

La gent no només viu a casa seva, sinó que fa vida al barri, compra a les seves botigues i paga els seus impostos. Tanmateix, l’espai urbà que ocupa l’habitatge marca el lloc de vinculació social dels individus. L’habitatge crea i consolida les interrelacions entre les persones, però també marca les relacions de poder. Des que es van construir, els estats moderns han regulat i desregulat els aspectes clau que afecten l’habitatge, des dels usos del sòl fins als contractes de lloguer, passant per la política de desnonaments.

Tot sovint els governs han ficat mà a les lleis referents als temes residencials sota una bellíssima premissa: la de la defensa del dret a l'habitatge. Això no obstant, si aquesta defensa no ha de fer trontollar els fonaments del sistema de distribució dels beneficis de les despeses de l'habitatge, aleshores es tracta d'un *dret feble*, tal com comenta Madden. El que en resulta és un sistema jurídic i executiu que protegeix el dret dels propietaris dels béns immobles i no pas el dret dels habitants de les cases.

Vivim un període d'expansió del mercat de l'habitatge paral·lel a un procés de desigualtat econòmica creixent; combinat amb les retallades dels salaris i l'augment disparat del preu del lloguer, podríem pensar que ens trobem al bell mig d'una crisi del sector. Alguna cosa en tot això, tanmateix, ens diu que l'accés a l'habitatge sempre ha estat en crisi per a uns segments concrets de la població: estrangers, dones (sovint amb menors a càrrec seu) o persones en situació precària; i que només en el moment en què a les classes mitjanes també els ha resultat difícil viure a casa seva és quan hem afegit el terme *crisi* al problema. Al capdavall, i seguint la tesi que mantenen Madden i Marcuse a *En defensa de la vivienda*, no hi ha crisi de l'habitatge perquè el sistema estigui fallant, sinó perquè funciona perfectament.

Fet i fet, aquesta crisi no és així si la veiem des de la perspectiva dels propietaris que viuen de les rendes del lloguer. Dineros que entren regularment, que no creen innovació, diners sense valor

social. I que esdevenen diners virtuals i deute en el mercat hipotecari. Propietaris i banquers obtenen beneficis dels béns immobles mitjançant processos especulatius. Tot plegat és ben lògic si tenim en compte que l'habitatge no es construeix ni es distribueix perquè tothom tingui un sostre sota el qual poder viure dignament, sinó com una mercaderia per enriquir aquestes elits. Tal com apunta el doctor en Antropologia Social i portaveu del Sindicat de Llogateres de Barcelona, Jaime Palomera, en el pròleg d'*En defensa de la vivienda*, “el capitalisme ha mutat fins al punt que l'habitatge resulta tan crucial per a l'extracció de riquesa com l'esfera laboral”. En l'economia de mercat, per tal que hi hagi rics hi ha d'haver pobres.

“Com es pot revertir el problema de l'habitatge si la crisi és dins de la mateixa raó de ser del sistema econòmic actual?”. Vaig formular aquesta pregunta el 7 de febrer passat en la conferència organitzada pel CIDOB titulada “Què passa al món? En defensa de l'habitatge a Europa”, que dugueren a terme el mateix David Madden i SORCHA Edwards, secretària general de Housing Europe, la federació europea d'habitatge públic, cooperatiu i social. Ella mateixa en va aportar la resposta més concisa: “No podem esperar que caigui el sistema econòmic actual per actuar sobre l'habitatge.” Per a Madden, la clau la trobem en la repolitització del subjecte *habitant*. A la meua pregunta, Madden va advocar per defensar que “allò residencial és sempre polític”, i que la lluita subjacent és transversal: “Atès el fet que l'habitatge s'empra per reforçar un sistema politicoeconòmic propens a patir crisis i que és suïcida a escala mediambiental, l'opressió residencial ens afecta a tots.”

▲

Alina, resident a Ciutat Meridiana, es trobava el novembre de 2015 pregant a casa seva abans del desnonament que esperava i que finalment va ser suspès.

“Propietari abans que proletari”

El 1961, el govern franquista va dur a terme un pla d'habitatge brutal. Es va edificar a dojo, però no pas per a lloguer, sinó perquè la gent comprés. Es van construir sis milions de pisos en quinze anys. José Luis Arrese, ministre d'Habitatge, va pronunciar la gran frase: “Volem un país de propietaris, i no de proletaris.” L'*Spanish way of life*, que

La privatització dels espais de vida condueix a la individualització dels problemes i, consegüentment, a la manca d'organització col·lectiva per afrontar-los.

era comprar una casa, un 600 i que et quedessin diners per anar-te'n de vacances, va tenir el seu impacte. Aquesta és una altra herència de la dictadura. Segons la *Guia de l'habitatge*, publicada per l'Ajuntament de Barcelona el 2016, la ciutat disposa de 880.000

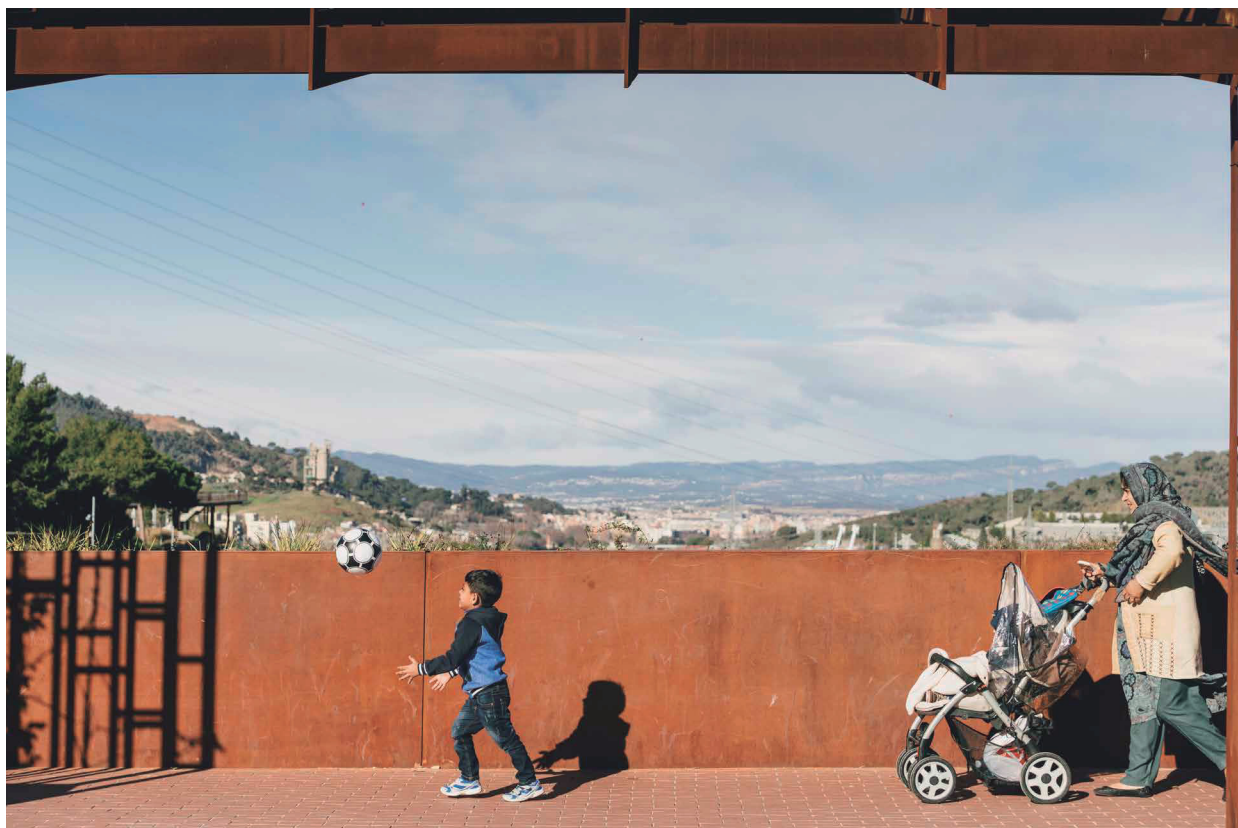
habitatges per a més d'1,6 milions d'habitants. El 63,8 % d'aquestes cases estan en règim de propietat, el 30,3 % són de lloguer. I tan sols l'1,5 % són pisos de lloguer social i assequible, això és, poc més de 10.000 habitatges, mentre que hi ha informes que parlen de 80.000 habitatges buits a tot Barcelona. Unes xifres que es troben a anys llum dels parcs de lloguer de les grans ciutats europees. El repartiment és, sense cap mena de dubte, injust i socialment preocupant. La privatització dels espais de vida condueix a la individualització dels problemes i, consegüentment, a la manca d'organització col·lectiva per afrontar-los. A més a més, d'acord amb les paraules de la filòsofa Iris Marion Young, que recullen Madden i Marcuse en el seu llibre, la propietat entumeix les consciències: “L'objectiu d'aconseguir la casa somiada empeny els treballadors a començar a treballar i continuar treballant, els fa tenir por de perdre la feina i fan hores extres. El desig de privatisme ciutadà centrat en el consumidor tendeix a produir quietisme polític.” A Arrese, el ministre franquista, les paraules *quietisme polític* li devien semblar d'allò més meloses.

Davant del quietisme només hi ha lloc per al moviment: desmercantilitzar el sistema d'habitatge actual, tornar a dotar-lo d'una dimensió humana i no merament crematística. Potenciar l'habitatge de titularitat pública i les alternatives d'habitatge cooperatives o basades en règims de no-tinença. Durant el seu pas per Barcelona, Madden insistia a repolititzar l'espai de debat públic sobre l'habitatge i posava l'exemple del Sindicat de Llogateres de Barcelona com a via de treball en la qual aprofundir. Anar més enllà dels remeis i parlar d'opressió residencial com a forma de perpetuació de les elits. Així doncs, cal concebre l'*habitant* com a subjecte polític emancipat. Curiosament derivat del llatí *focus* ('llum'), la *llar* reflecteix la primera domesticació de l'ésser humà: encendre foc per donar-se llum, escalfor i protecció davant de les feres. Apellar al sentit revolucionari del dret universal a l'habitatge digne té un potencial de transformació social radical.

Gerardo Santos és periodista

Pere Virgili, fotografia

Plec de cultura

Debat

Entre llengües i literatures

per Bernat Puigtabella

● Digue'm com et dius

per Gabi Martínez

● Escriure Barcelona és ficar-se en un jardí

per Isabel Sucunza

● Conquerir els marges

per Jordi Puntí

Tendències

Rosalía a la plaça del Dubte

per Lluís Cabrera

● Mestre de 'cantaores'

per Marta Salicrú

● Rosalía, sultana d'un nou pop en construcció

per Jordi Bianciotto

Entrevista

Marta Marín-Dòmine

"Rememorar és un acte de pèrdua, de fer dol"

per Mònica Boixader

Explosió internacional

Barcelona viu l'explosió de les ciutats globals. El fenomen Rosalía o la invitació com a ciutat d'honor a la Feria del Libro de Buenos Aires són dos indicis puntuals però simptomàtics d'aquesta eclosió internacional. Res de tot això és improvisat.

El mal querer no és un bolet extemporani, sinó el fruit de projectes pedagògics com El Taller de Músics o l'ESMUC. I l'explosió literària de Barcelona ha superat

l'entotsolament provincià per catapultar autors amb èxits editorials internacionals que tant poden tenir el seu origen en el català com en el castellà. El trànsit es produeix també entre aquestes dues

llengües: catalanoparlants com Kiko Amat

o Sánchez Piñol escriuen en castellà amb la mateixa naturalitat que Jenn Díaz o l'argentina Silvana Vogt han adoptat el català per escriure les seves obres. Són petites implosions que reverberen en la gran explosió. Barcelona, la gran centrifugadora, s'alimenta també de la força centrípeta d'una comunitat cultural activa intramurs.

L'obra de Marta Marín-Dòmine, autora que entrevistem en aquest número, ens ofereix la mirada d'una escriptora que observa i recorda Barcelona des del seu exili voluntari al Canadà. La implosió de la memòria activada, com una bomba, des de la distància.

— Bernat Puigtabella

Entre llengües i literatures

Hem preguntat a autors barcelonins que escriuen en català i/o en castellà si pensen que la Barcelona novel·lada difereix gaire si s'utilitza una llengua o l'altra. Parlen de la mateixa ciutat o tenen una manera diferent d'aproximar-s'hi? La llengua que fan servir, els condiciona a l'hora de descriure Barcelona?

Enguany Barcelona és la ciutat convidada d'honor de la Feria Internacional del Libro de Buenos Aires, que se celebra entre el 23 d'abril i el 13 de maig i que és un dels esdeveniments culturals més importants de Llatinoamèrica.

M. Teresa Carbano, presidenta de la fundació El Libro, l'entitat que organitza aquesta fira, afirmava fa unes setmanes a Barcelona que la Feria de Buenos Aires ha valorat especialment la condició bilingüe d'una ciutat que portarà a l'Argentina autors de dues literatures germanes.

Es té una sensació força estesa que els autors que escriuen en català i els que ho fan en castellà es comuniquen poc entre ells. Tendeixen a viure en dues realitats paral·leles que no s'acaben de trobar i no sempre es llegeixen els uns als altres. Els hem preguntat si comparteixen aquesta percepció. Sobre aquestes qüestions hem preguntat a diferents escriptors.

El debat es completa amb articles de Gabi Martínez, Isabel Sucunza

i Jordi Puntí, tres escriptors que exploren des de mirades diferents els punts d'intersecció i les diferències entre aquestes dues tradicions i comunitats literàries.

Gabi Martínez observa com els protagonistes de les novel·les escrites en castellà a Barcelona surten de la marginalitat dels barris i se'ls bateja amb sobrenoms o diminutius. Isabel Sucunza fa una interessant comparació entre la presència dels jardins en les novel·les d'uns i altres; a les obres escrites en català, observa Sucunza, la ciutat s'erigeix en un personatge invasor. Per Jordi Puntí, l'equívoc de Barcelona comença amb els mapes. Ens volen fer creure que quan busquem el mar *baixem* de nord a sud. La literatura que ha retratat Barcelona sovint és un trajecte vertical, doncs, entre un nord i un sud falsos que han assumit aquest paper simbòlic.

Bernat Puigtbella,
director del digital de cultura *Núvol*

Gonzalo Torné

(Barcelona, 1976). Escriptor, traductor, columnista i editor extern per a grans segells. És autor de quatre novel·les.

Crec que ens assemblem molt per una raó "equivocada": per a la majoria, la ciutat és tot just un escenari, una sèrie de noms prestigiosos. Clar que es pot escriure literatura magnífica sense que apareguin les tensions d'identitat, culturals i socials de la ciutat, però estaria bé que algú tingués una mirada més àmplia, que anés més enllà de l'informe sentimental de la pròpia experiència. L'elecció de l'idioma, la ubicació en el mapa literari (no és el mateix escriure de Barcelona si ets natiu que si vens de Reus), la forma de relacionar-te amb els col·legues de l'altra llengua, els sentiments d'inferioritat o de superioritat, els rancors, la mútua incomprensió... Tot plegat resultaria interessantíssim. I també que es manifestessin tensions de classe, d'educació, de poder adquisitiu...

Sí, tinc la percepció que hi ha poc contacte entre uns i altres. Però el que més em sorprèn és que sigui "a la ciutat"; em sembla més normal no assabentar-me del que s'escriu a Lleida o del que s'escriu a Castelló. I és un assumpte complex, perquè depèn molt de cadascú. A la presentació del meu últim llibre van assistir més escriptors en llengua catalana que en llengua castellana, i en la de Jordi Puntí érem uns quants escriptors en llengua castellana. L'elecció de les lectures és quelcom misteriós, una zona capritxosa. En el meu cas, em guia un interès afectiu: llegeixo persones amb les quals tinc algun tracte (de vegades molt distant) o em cauen bé, persones que amplien l'espectre de les teves lectures amb els seus propis interessos.

Nora Catelli

(Rosario, Argentina, 1943).

Escriptora, assagista i crítica literària que resideix a Barcelona des de 1976. Professora emèrita de Teoria de la Literatura i Literatura Comparada a la Universitat de Barcelona.

No només els novel·listes construeixen l'espai de la ciutat. Després de Baudelaire, ho fan sobretot els poetes i els periodistes. Una altra cosa és si resulta condicionant, en un context bilingüe, la llengua que escollim, en qualsevol gènere. La gran pregunta és: com es fa per ser un escriptor i triar una sola llengua, quan l'objecte és una ciutat on les dues llengües se sobreposen? Escriure exclusivament en una de les dues és un artífici necessari, jo diria que vital per al català, que molt poques vegades es pot eliminar. Alguns escriptors de les noves generacions volen barrejar registres. Veurem què en resulta.

Davant el mercat editorial, la posició d'uns i altres és completament diferent, i això fa que la societat literària barcelonina tingui circuits paral·lels. Seria interessant que hi hagués més crítica creuada, sobretot per part del castellà, que tendeix a no fer-se càrrec de la literatura catalana, mentre que aquesta és molt més receptiva. Però això depèn de les fortes pressions de les pròpies llengües nacionals, que a la península tenen una relació asimètrica, ja que el castellà és l'agulla de la balança.

“La gran pregunta és: com es fa per ser un escriptor i triar una sola llengua, quan l'objecte és una ciutat on les dues llengües se sobreposen?”

Nora Catelli, escriptora, assagista i crítica

Javier Pérez Andújar

(Sant Adrià de Besòs, 1965).

Escriptor i columnista. Per les seves cròniques en l'edició catalana d'*El País* va rebre el Premi Ciutat de Barcelona de mitjans de comunicació l'any 2014.

La llengua em condiciona quan escric, perquè d'alguna forma escric per a l'idioma. Per a les paraules. Per a la frase. L'escolto, sento el seu so i el sento respirar, i faig d'ell la meva principal matèria de treball. No és un idioma allò que diferencia les novel·les de Barcelona. Només hi ha una Barcelona, la de cadascú, i cadascú la viu i l'explica a la seva manera. I totes juntes formen Barcelona. Des de Juli Vallmitjana fins a Juan Marsé. Des de Paco Candel fins a Quim Monzó. Des de Carmen Laforet fins a Najat el Hachmi. Des de Mercè Rodoreda fins a Manuel Vázquez Montalbán.

Tinc poca relació amb la vida literària, però dins de la relació —que sempre és més personal que d'anar de sarau—, hi ha escriptors i escriptores que s'expressen en les dues llengües. Potser antigament, quan les editorials i els diaris només publicaven en una o altra llengua, es podien crear compartiments estancs, però ara conviuen dins d'una editorial, una revista, un diari, premis, actes i festivals, escriptors d'ambdues llengües, i això els acaba unint. Després hi ha els grupets i les colles literàries, però això és la vida literària. No té cap altra rellevància i amb prou feines acaba definint una literatura.

M. Àngels Cabré

(Barcelona, 1968). Escriptora, crítica literària i directora de l'Observatori Cultural de Gènere.

Una llengua local, en aquest cas el català, hauria de proporcionar una visió més propera de la realitat local, Barcelona. I una llengua de més ampli abast, diguem-ne més colonitzadora, el castellà, demanaria prendre distància. Em temo que la realitat contradiu la teoria. No, no crec que la visió de Barcelona que ofereix l'escriptora Roser Caminal, que escriu en català des dels Estats Units, sigui substancialment més propera que la de les obres de Marsé, que escriu en castellà sobre el Guinardó de Barcelona. Tampoc no crec que el castellà que escrivim aquí s'assembli gaire al de Pío Baroja o Carmen Martín Gaité. La diferència no resideix en la llengua, sinó en el lloc que cada escriptor o escriptora li atorga. Té més a veure amb el sentiment de pertinença a un territori, personal i intransferible, que amb l'elecció de l'idioma.

Les obres d'uns i altres sembla que existeixin en dos mons paral·lels que poques vegades es creuen. Sempre m'ha sorprès i preocupat: em sembla malaltís. No es tracta d'una realitat sorgida espontàniament —al capdavant són veïns, companys d'universitat, fins i tot amics— ni tampoc fruit de la desconfiança mútua, sinó conseqüència d'un món cultural que els divideix i els posiciona en dos bàndols. D'una banda el sistema editorial (amb equips diferenciats per llengües) propicia la segregació; i d'altra les institucions (amb els ajuts públics, l'organització de festivals, etc.) rematen la jugada. Si les dues tradicions es creuessin més sovint, el nostre ecosistema literari seria intel·lectualment molt més ric i industrialment més poderós.

Jenn Díaz

(Barcelona, 1988). Escriptora i diputada al Parlament de Catalunya. És autora de novel·les en castellà i català.

Si hi ha alguna diferència entre les autores i els autors barcelonins en català o castellà no crec que sigui tant per la llengua com pels referents que tenen cadascun d'ells. No parlaria de diferències per raó de llengua, i parlaria més de casos individuals. Com que mai abordo les ciutats a les meves novel·les, no sabria respondre. En tot cas, visc d'una manera absolutament bilingüe la meua vida i la meua escriptura, així que no sabria dir si m'afecta o no a la literatura: en tot cas, igual que a la vida.

Durant molt de temps el circuit literari català era minoritari i es movia com ho fan les llengües i les cultures minoritzades. El circuit castellà, com a llengua i cultura dominant, ocupava la majoria d'espais, i des de fa anys jo crec que hem seguit amb aquesta inèrcia, malgrat que la llengua i la cultura catalanes tenen avui en dia un nivell igual o superior que la cultura contemporània castellana. Penso, també, que hi ha pocs espais que ens obliguin a barrejar-nos. A Barcelona la llibreria La Calders organitza actes de tota mena, i molt sovint hi trobem gent de tots dos circuits. És la millor imatge que podem oferir de la ciutat: català i castellà amb naturalitat, sense complexos.

Kiko Amat

(Sant Boi de Llobregat, 1971). Escriptor, periodista i crític musical. Des de 2011 codirigeix el festival Primera Persona al CCCB.

Crec que és diferent, sí. Em sembla que una majoria d'autors que escriuen en català tendeixen a no aprofundir en determinats paisatges i ambients (perifèria i barris *xungos*) com fan alguns autors en castellà, encara que amb comptagotes. Una notable excepció seria la Maria Guasch, que parla del delta del Llobregat i l'extraradi litoral. Aquests territoris em semblen, en general, inexplorats pels novel·listes de Barcelona, sobretot els que escriuen en català. La llengua pot condicionar, suposo, també a l'hora de plasmar-los. No pots ambientar una història a Sant Adrià i fer que tothom parli en català; seria absurd i poc realista. Reconeix que tots els meus personatges parlen en castellà, que també és un artifici. En canvi, Carlos Zanón integra el català en les seves novel·les en castellà, però a mi no em surt de manera natural.

Els punts de contacte entre escriptors poden ser afectius o d'amistat, fins i tot maritals; ocasionalment ens podem trobar a saraus on es poden gorrejear canapès, però crec que artísticament és La Gran Rasa. El contacte per feina és gairebé nul entre els dos mons. Jo no tinc gairebé relació ni tan sols amb els autors en castellà, així que potser no soc el més adequat per parlar de la problemàtica ni puc assenyalar perquè passa això.

Álvaro Colomer

(Barcelona, 1973). Novel·lista i periodista. Per l'obra *Guardianes de la memoria* (2007) va rebre l'Internacional Award for Excellence in Journalism.

No crec que els escriptors d'una i altra llengua parlin d'una ciutat diferent. Els autors en castellà han llegit més autors barcelonins en castellà que no pas en català, cosa que no passa al contrari. Els autors en català també han llegit els castellans. Tot i això, la Barcelona que jo percebo és la mateixa.

La llengua no condiciona la forma de descriure la ciutat, però sí la forma de percebre la realitat. La meua llengua materna és el castellà. El meu pare (que era català) va morir quan jo era molt jove, i vaig ser criat en un entorn castellà. De gran he sentit com una mancança no haver viscut la cultura catalana de petit. Amb els anys he tractat de solucionar-ho, però la infància és la infància i res no la pot suplir. Imagino que, d'una forma que no sé descriure, això condiciona absolutament tota la meua visió de Barcelona.

Fa un parell d'anys, quan la política ho va infectar tot, em preocupava molt que la literatura es veiés afectada pel clima polític i que els escriptors en castellà fóssim d'alguna forma rebutjats. Per sort, això no va arribar a passar. Durant un temps va semblar que sí, però ben ràpid els escriptors van demostrar que la literatura estava per sobre de la política, tot i els esforços de la Generalitat per separar-los. I això sí que ho tinc clar: el menyspreu que mostra la Generalitat cap a la cultura castellana a Catalunya podria haver estat un problema si els escriptors de totes dues llengües no haguessin donat l'esquena a aquesta actitud. En aquest sentit, em sento molt orgullós dels autors i molt decebut amb la Generalitat.

“Els autors en castellà han llegit més autors barcelonins en castellà que no pas en català, cosa que no passa al contrari. Els autors en català també han llegit els castellans. Tot i això, la Barcelona que jo percebo és la mateixa.”

Álvaro Colomer, novel·lista i periodista

Marina Espasa

(Barcelona, 1973). Escriptora, crítica literària i traductora. Comissària de Barcelona Ciutat de la Literatura.

Més enllà d'origens de classe o de barri dels escriptors, que a vegades vol dir el mateix, no crec que la llengua sigui la que dictamini de quina part o de quin estrat social de la ciutat parlen quan escriuen.

Podem llegir novel·les “de classe treballadora” tant en català (les de Sergi Pons Codina avui, o les de Juli Vallmitjana fa un segle, per exemple) com en castellà (la darrera de Cristina Morales, per no anar més lluny, o les de tota la vida de Juan Marsé, per citar un exemple paradigmàtic). I això per no obrir el meló de les altres llengües: només cal recordar la fascinació que va exercir l'antic Districte V, el barri “Xino”, per als escriptors francesos Paul Morand i Jean Genet, o l'imant que va suposar l'esclat de la Guerra Civil per als escriptors anglesos i nord-americans, que van deixar escrites pàgines memorables sobre la ciutat com les de George Orwell.

També trobaríem novel·les sobre les classes altes en totes dues llengües: les de Porcel en català, les de Gonzalo Torné en castellà. I un estol enorme d'exemples intermedis que ho barregen tot i que retraten moltíssims racons diferents de la ciutat: els contes de Pàmies i Monzó, les novel·les breus de Mercè Ibarz, el barri de Gràcia de la Rodoreda, els barris tant alts com baixíssims de les novel·les de Mendoza, etcètera. Hi ha una Barcelona fantàstica, també, en algunes de les novel·les que publica una editorial com Les Males Herbes, o en la novetat ultimíssima de Javier Pérez Andújar, que inclou el record d'un vell programa de televisió local sobre llibres i esclatxes a altres dimensions.

Mercè Ibarz

(Saidí, Baix Cinca, 1954). Escriptora i periodista, viu a Barcelona des de 1971. Ha publicat narrativa i assaig.

Sobre Barcelona s'han escrit tantes novel·les i n'hi ha tantes que no he llegit que puc respondre poc. Escriure no condiciona la descripció de la ciutat ni de qualsevol altre hàbitat ni paisatge, la llengua de treball és una música interna que l'escriptor mira de traslladar al lector: per què hauria de condicionar més que no la visió que modela i conforma l'obra? L'idioma és també un document que informa, i que poetitza els estils, els matisos de cada època i dels propis escriptors, del medi literari i cultural. Potser la millor comunicació entre escriptors és llegir-se. Als estudiosos correspon mirar si les dues comunitats lingüístico-literàries ho fan.

Julià Guillamon

(Barcelona, 1962). Escriptor i crític literari. Va rebre el premi Ciutat de Barcelona d'assaig de 2008.

No hi ha una Barcelona dels escriptors en català i una dels escriptors en castellà: n'hi ha moltes. Hi ha punts de contacte, temàtics o estilístics, entre llibres català-català, castellà-català, castellà-castellà, i també diferències.

En la meua joventut alguns escriptors en català i en castellà ens relacionàvem en alguns bars. Fa anys que miro d'anar a bars on no hi hagi escriptors, per tant no puc opinar. És més o menys com sempre, amb alguns autors que fan de llançadora entre els dos mons. El tema de la independència sí que és una frontera. Però això és una altra qüestió.

Enric Gomà

(Barcelona, 1963). Guionista, escriptor i divulgador lingüístic. Ha publicat el llibre de reflexió sobre la llengua *Control de plagues. 92 paraules catalanes per fumigar* (2018).

En escriptors coetanis, Barcelona és la mateixa ciutat, però sovint són diferents els ambients socials que s'hi retraten, segons els barris, els estrats econòmics, culturals, socials, etc. És diferent el Bagdad que La Formiga Martinenca (soc conscient que això no és cap notícia per a ningú). Ara bé, la literatura és un artifici i la llengua —estilitzada i alhora estireganyada— n'està al servei. Els escriptors s'aproximen a la ciutat segons les vivències, i la llengua vital (tant la familiar, social, com la cultural) marca algunes diferències. N'hi ha que se senten hereus dels tebeos de Bruguera i altres de l'amistat homoeròtica del Jep i el Fidel. El que condiciona són les vivències de cadascú (la llengua n'és només un aspecte) i els coneixements sobre la ciutat (perquè molts escriptors escriuen sobre èpoques pretèrites que no han viscut). Fa unes dècades es deia que algunes classes socials sense possibles només es podien reflectir en castellà. Actualment, no és ben bé cert, gràcies a l'ascensor social, que descendeix persistentment.

Les relacions entre escriptors en català i en castellà no responen a un model únic, depenen del caràcter, els criteris, els gustos, el càmping on coincideixen, etc. A grans trets, els primers aspiren a participar dels mecanismes de prestigi que afavoreixen els segons —encara que cada dia són menys, aquests mecanismes—, mentre que els segons aspiren a ser més apreciats per la Generalitat i que els aplaudeixin quan passen per Ripoll.

Digue'm com et dius Autors com Marsé i Casavella han reflexionat a fons sobre la influència dels noms. Per raons diferents, tots dos han signat les seves obres amb cognoms catalans adquirits, i han triat motius exòtics per identificar els seus protagonistes.

Pijoaparte. Watusi. Johnny Thunders. Són noms que, des del 2014 —quan es va publicar *Yo fui Johnny Thunders*—, ja existien però que només vaig poder visualitzar tan junts, l'un rere l'altre, tres anys més tard. Aleshores jo pensava en Barcelona encara més del que era habitual perquè acabava d'escriure una novel·la en què la ciutat pren molt de protagonisme i perquè la creixent tensió política estimulava un enfilall de preguntes i teories que de vegades fins i tot derivaven en algun descobriment objectiu.

El dia de l'Alineació dels Noms estava ruminant com rebrien avui els lectors un burgès de Barcelona amb un nom com ara Camilo Escobedo, tenint en compte que la figura del burgès en la novel·la catalana moderna se sol associar a un cognom català. Estirant el fil, vaig confirmar que l'altre gran protagonista urbà de moltes ficcions era el típic home jove de barri perifèric endurit l'ombra del lumpen. Sincerament, el meu personatge preferit.

Alguns d'aquells nanos havien contribuït de manera decisiva a apuntalar la meua idea de la ciutat, i en recordar-los vaig determinar un podi particular d'inoblidables compost de personatges escrits en llengua castellana: Pijoaparte; Watusi; Thunders. Tres joves. De barri. Amb malnoms que remetien a diferents marges. El següent pas era preguntar-se per què.

Juan Marsé, Francisco Casavella i Carlos Zanón, els creadors, provenien d'aquells mons més o menys perifèrics, i per això havien escrit amb solvència sobre el paisatge i el sentiment extramurs, transmetent així les lluites i aspiracions d'uns joves que tot sovint desitjaven

ser algú altre, i també viure en alguna altra banda. Potser dir-se d'una altra manera. Almenys Marsé (nascut Faneca) i Casavella (nascut García) havien reflexionat especialment a fons sobre la influència dels noms. Tot i que per raons ben diferents, tots dos signaven les seves obres amb cognoms catalans adquirits, no pas de naixement, i havien triat motius exòtics per identificar els seus protagonistes.

Any enrere, jo mateix vaig fer front a una situació similar. Vaig néixer com a Gabriel a l'Hospitalet de Llobregat, una d'aquelles perifèries envoltades de legendes tosques, casa meua. Fou el lloc on, per a tothom i des del primer segons, se'm deia *Gabi*. Recordo la meua primera incursió al centre de Barcelona, amb catorze anys, com una experiència encisadora. Un món nou, ric, amb el qual no tenia contacte però que sabia meu, almenys com a possibilitat. Un món que també exigia una formalitat diferent, la mateixa que reclamava la literatura, tant catalana com castellana, encara massa emboirades en elitismes. Un món per a en Gabriel.

Quan va arribar l'hora de signar el meu primer llibre, però, vaig assumir que en endavant em presentaria en solitari i que, per ser conseqüent amb la intimitat que demana la creació, havia de minimitzar les convencions; així doncs, vaig abandonar l'oficialitat del cens en favor de l'únic nom que reconeixen la meua família i amics, i vaig aportar el diminutiu a uns prestatges mancats d'una tradició semblant.

Créixer des d'allò petit i marginal, des del sobrenom o el diminutiu, ha estat una aposta cada vegada més habitual entre els escriptors en llengua castellana de Barcelona, sobretot entre aquells qui teníem el punt de partida als *barris*. A redós de la nostra pretesa insignificança, hem fet múscul fins a ser tan forts com qualsevol altre mentre, això sí, la ciutat es transformava.

El curiós del cas és que, si bé Barcelona i les seves circumstàncies han canviat molt, aquesta mena d'aposta s'ha perpetuat, s'ha enquistat entre uns autors que continuen mirant des de la distància la normalitat burgesa de la qual, sovint, tots ells ja formen part. Per descomptat que hi ha excepcions, però, en general, l'últim

**Créixer des d'allò petit i marginal,
des del sobrenom o el diminutiu, ha estat
una aposta habitual entre els escriptors
en llengua castellana de Barcelona.**

relat de la classe mitjana i burgesa sembla que s'hagi cedit als escriptors en llengua catalana, l'òptica de la qual s'intueix per un altre vessant més flexible perquè abraça un ecosistema que engloba des de la pagesia fins a les "famílies" de Barcelona, i diria que no està tan marcada pel ressentiment (una font fenomenal d'inspiració, tot sigui dit) o per l'orgull de classe.

© Pepe Navarro

La confortabilitat del nínxol, del racó, convida a abstreure's i relaxar l'esforç d'entendre l'altre. Si els escriptors actuem com a polítics, oferim obres gasives i no gens corals, i configurem així un paisatge de pseudofuncionaris que fan el que els toca al seu torn amb una docilitat d'acord amb la xarxa que teixeixen els mitjans de comunicació: una literatura ordinària, cadascú amb la seva etiqueta, tenint clar quin és el seu públic objectiu i redactant per a aquest.

Superar el ressentiment és un dels grans exercicis de la vida. I, després de tot el que s'ha esdevingut els darrers anys, pot ser que sigui el gran exercici de qualsevol escriptor català, independentment de la llengua. Si des de la literatura acceptem continuar jugant la carta d'acotar el territori narratiu en funció del cognom, passarà temps abans no obtinguem novel·les que ofereixin una visió completa i actualitzada de la ciutat, la mena d'històries que qualsevol cultura necessita, en què es reivindiqui en un mateix grau l'èpica de Watusi que la de Nona, la Colometa o Escobedo, i en què es mostri, a més a més, l'ambigüitat que pot presentar cadascun d'ells.

Gabi Martínez, periodista i escriptor

Si des de la literatura acceptem continuar jugant la carta d'acotar el territori narratiu en funció del cognom, passarà temps abans no obtinguem novel·les que ofereixin una visió completa i actualitzada de la ciutat.

Escriure Barcelona és ficar-se en un jardí

“No sé si de debò o en broma em va dir que a Barcelona passaven coses molt grosses.”

El carrer de les Camèlies

MERCÉ RODOREDA

Fa un parell d'anys em va caure a les mans un manuscrit d'una novel·la que retratava una Barcelona mal·leable al gust de l'autor (no tant al dels personatges que la patien), plena de carrers que es transformaven sobre la marxa en passadissos foscos plens de forats a banda i banda i estranys objectes cilíndrics i lluent que representaven, en el codi d'aquella ficció, elements d'ús més o menys quotidià.

No diré el nom de l'autor perquè el text encara s'ha de publicar —si és que s'acaba publicant—, però sí que diré que és estrany de veure un autor català (i en català) recaragolar, espremer i redibuixar aquesta ciutat amb tanta llibertat de recursos inventats. D'haver-n'hi, n'hi ha, això sí: Marina Espasa, Sebastià Jovani

i Víctor Nubla són tres autors que també ho fan.

Aquesta manera de dibuixar la ciutat no té res a veure amb els escenaris de cartró pedra als quals Falcones, Zafón i Cabré ens tenen acostumats. La que fan aquests darrers és literatura turística per als turistes dels llibres; la prova és que a la llibreria on treballa només els *guiris* ens els demanen. Hi ha on triar i remenar, en la literatura en català, per a qui la llegeix buscant-hi maneres d'explicar Barcelona. Però hi ha una manera que crec específica dels autors en català.

Els personatges de les obres en castellà, com el Fernando Atienza de Francisco Casavella i el Pijoaparte de Juan Marsé, circulen o pendolen més aviat pel plànol d'una Barcelona tant física com metafísica: aquella on conviuen dues classes socials ben definides, per no dir tancades l'una respecte de l'altra. Aquest també és el cas de Sandino, el taxista de *Taxí*, de Carlos Zanón, i de Tú de *La cápsula del tiempo*, de Miqui Otero, que no es conforma a fer voltar el seu protagonista sinó que, a sobre, vol que el protagonista sigui el mateix lector.

D'altra banda, els personatges dels autors en català també deambulen per la ciutat. Martí Sales, per exemple, explota aquest recurs a *Principi d'incertesa*, llibre que, de fet, és tot ell un homenatge a Casavella,

justament. Però és en *La cremallera* (poesia, aquest cop) que Sales es posa, crec, més específicament català pel que fa a la manera d'explicar la ciutat. El recorregut urbà que fa el “jo” omnipresent salesià en aquest llibre recorda, i molt, les excursions nocturnes pels locals de banda i banda de la Rambla d'en Marc Esquert, el protagonista de *Míster Evasió*, que Blai Bonet va escriure cap a mitjan anys seixanta.

Què té la Barcelona que viuen aquests dos personatges que no tingui la de Casavella, Marsé, Zanón o Otero? Doncs que la ciutat és personatge invasor.

A *Míster Evasió*, Bonet explica molt bé aquesta ciutat agressiva quan fa pujar en Marc Esquert al bus que fa el recorregut Bonanova - Casc Antic. L'autor descriu com els jardinetes que hi ha davant de cada casa a la zona alta van fent-se petits fins a desaparèixer a mesura que el bus va baixant cap al mar i com els carrers van fent-se més estrets fins a acabar desapareixent directament al Somorrostro, on la sorra, és a dir, el que és la ciutat en aquell punt, s'escola directament dins les cases. La brillant metàfora del jardí com a barrera o com a trànsit necessari per afrontar la ciutat quan hom surt de casa és una idea que Rodoreda també fa servir en pràcticament cada capítol d'*El carrer de les Camèlies*.

Hi ha jardins també a les Barcelones que pinten els escriptors en castellà; un jardí és, de fet, el primer que ha de travessar el Pijoaparte de Marsé per salvar la distància física i simbòlica que el separa de Teresa; però són dues realitats socials, materials, les que separa aquell jardí. El que separen els jardins de les Barcelones dels autors en català són realitats psicològiques: les dels personatges dins i fora de casa, les del privat davant del públic. És una Barcelona amb personalitat amenaçadora, perillosa, amb ganes d'engolir, la que pinten els escriptors en català. Ves que no sigui, inconscientment, perquè l'idioma que fan servir també pateix per por de ser engolit.

Isabel Sucunza, periodista i escriptora

Conquerir els marges

L'equívoc de Barcelona comença amb els mapes. L'estètica ens perd. A finals del XIX, la graella unificadora de l'Eixample va reblar per sempre un ordre que reescriu les lleis de la topografia per situar el mar a baix, la muntanya a dalt i els rius als costats. Els barcelonins anem sovint de l'oest cap a l'est, i a l'inrevés, però els mapes ens volen fer creure que quan busquem el mar *baixem* de nord a sud. Per enganyar la brúixola del cervell, diem costat Besòs o costat Llobregat, mar o muntanya.

La literatura que ha retratat Barcelona sovint és un trajecte vertical, doncs, entre un nord i un sud que són falsos, però que han assumit aquest paper simbòlic. A *Vida privada*, de Josep M. de Sagarra (1932), els Lloberola han de deixar el casalot del carrer de Sant Pere Més Baix amb l'empremta de l'aristocràcia sense imaginació que "es va anar desinflat" i s'enfilen cap al carrer de Mallorca, cap a Bailèn: mostres d'aquest Eixample burgès, "gairebé anònim dins la geometria uniforme dels pisets de Barcelona". Quan Frederic busca les nits de la diversió, però, sempre torna al "Xino", als cabarets com La Criolla o el Lion

d'Or, on Sagarra exulta descrivint la vida picant.

Uns anys més tard, el 1969, Blai Bonet narra a *Míster Evasió* aquest descens físic i social, amb uns estudiants de La Salle que, un diumenge, agafen un autobús a la Bonanova i baixen fins al Somorrostro. El narrador descriu les "barraques fetes en una nit, amb portal baix, tapat amb cortina de saca", assentades en "un fanguer amb tot de bassiots d'aigua virolada, bonica i tot, de pixar-hi gossos, gats, genteta". Són camins que van i venen, i així en *La cremallera* (2016), poema de Martí Sales, el trajecte va cap amunt, de la Rambla a la muntanya Pelada del Carmel, en una Barcelona inundada: "La ciutat / s'abraça al mar i les onades / hi ballen: ara s'esperen algues / a cada cantonada o bar, / barcelonines com el martiri / de santa Eulàlia i la cova / Fumada, el gòtic inventat, / [...] morir-te en vida al passadís / de l'enllaç de passeig de Gràcia, / no haver entrat mai a la Sagrada / Família".

D'una manera general, després de la guerra aquest mapa espuri comença a ser compartit pels narradors en català i en castellà. La migració espanyola desvia l'eix i alguns novel·listes busquen el seu "Xino", també s'obren a l'extraradi, a banda i banda de la ciutat que creix, i caldria decidir què els hi porta: la llengua, l'espai verge, l'epopeia, la necessitat d'arrelar-se a través de la literatura... I fins avui. Tot i això, Juli Vallmitjana ja escrivia en català dels gitanos i els desclassats en *La xava* (1908) o *Sota Montjuïc* (1910), i, un segle més tard, Julià de Jòdar explora una cosmogonia del Besòs en la trilogia *L'atzar i les ombres*.

D'una manera força precisa, hi ha un moment en què aquestes dues literatures conflueixen amb força en un mateix espai. A *Últimas tardes con Teresa* (1966), Juan Marsé escriu sobre el Pijoaparte: "Acaba de salir de su casa, que forma parte de un enjambre de barracas situadas bajo la última revuelta, en una plataforma colgada sobre la ciudad: desde la carretera, al acercarse, la sensación de caminar hacia el abismo". Aquell

mateix any de 1966, Mercè Rodoreda publica *El carrer de les Camèlies*: uns anys després de la guerra, més o menys quan el Pijoaparte devia instal·lar-se amb el seu germà al Carmel, la Cecília se'n va a viure amb l'Eusebi. "La barraca només tenia dues parets de maó; les altres eren fetes amb llaunes, amb fustes velles i amb trossos de sac entaforats per les escletxes", explica. A ella, l'abisme l'atrau.

Sovint fa la impressió que aquests marges de Barcelona són punts de fuga per alliberar-se d'un món sufocant i alhora tediós, en català i castellà. Sembla que els narradors evitin la vida burgesa. Passen de puntetes per l'Eixample, de la Dreta o de l'Esquerra, com si la quadrícula els obligués a escriure massa recte i, tanmateix, no deu ser cap casualitat que per a Miquel Bauçà fos una torre d'observació ideal: *El canvi* (1998) du per subtítol "Des de l'Eixample", i en l'entrada sobre "L'abundor" escriu: "Fins que no em vaig establir a l'Eixample, no havia sabut què era la veritable abundor, la plenitud, la lucidesa i la calma, que són una mateixa cosa, però diferent de la no-necessitat".

Hi ha un tòpic sovintejat que diu que la novel·la en català prefereix la vida rústica i té al·lèrgia a la metròpoli, però hauríem de ponderar, un cop més, quines perspectives literàries va arrasar la guerra, quines connexions culturals amb les capitals europees. Recentment s'han reeditat els contes de Víctor Català, i en el pròleg de *Càires vius* (1907) —un devessall de rauxa i agudeses verbals, en què no deixa res per verd— l'autora defensava la convivència del ruralisme i "el ciutadanisme... el portaveu de l'esperit poderós i multiforme de l'urbs". Són pistes que, d'una manera gens innocent, ja prefiguren el malentès del noucentisme i tota la pesca.

Jordi Puntí, escriptor

Rosalía a la plaça del Dubte

Va estudiar a les aules del Taller de Músics, i també al pati, al carrer, amb artistes, professors i alumnes. Sempre va tenir clar el seu objectiu allí: mirar i escoltar.

El novembre de 2018 es va publicar el segon disc de Rosalía, *El mal querer*, un torrent d'una potència enorme que ha tingut un impacte global. Per a aquest projecte, Rosalía ha sabut escollir uns col·laboradors de primera com són C. Tangana i El Guincho, sense oblidar altres joves que han treballat en la producció audiovisual, en la fotografia i en la tria d'objectes d'art, com ara Tomás Peña i Tama Rindo.

Abans, a finals de maig, un tema de títol premonitori, "Malamente", havia engegat la projecció internacional de Rosalía, la qual ja havia brillat amb el seu primer disc, *Los ángeles*, enregistrat amb Raúl Fernández, *Refree*. I de ben segur que Rosalía en té un, d'àngel. Un àngel

Lluís Cabrera Sánchez és president de la fundació Taller de Músics

amb uns quants valors: talent musical, tenacitat, intuïció, intenció, inquietud i ganes, moltes ganes d'aprendre. Això vol dir hores i hores de dedicació escoltant, estudiant i preparant-se amb personalitats artístiques de diversos terrenys.

Recordo Rosalía entrar i sortir de les aules del Taller de Músics del barri del Raval. El creixement especial i embullat de l'escola des de 1979, que va ocupar diversos locals del garbuix que formen els carrers de Requesens, Príncep de Viana i Cendra, va donar com a resultat que el pati del taller fos el carrer mateix. Durant l'etapa en què Rosalía hi va estudiar, va aprendre dins del recinte acadèmic però també a còpia de fer preguntes i departint al pati amb artistes, professors i alumnes. La seva actitud participativa l'empenyia a apuntar-se, més enllà de les assignatures del programa d'estudis, a altres activitats paral·leles: seminaris, tallers, conferències, debats i presentacions. I en aquestes sessions també feia preguntes, de vegades de manera molt incisiva.

Desconec els motius pels quals Rosalía i els seus pares van decidir que una adolescent de setze anys podia avançar i créixer per consolidar les bases de la seva carrera musical matriculant-se al Taller de Músics. La trajectòria d'aquest centre d'ensenyament, pel fet de difondre i promoure la música popular, potser n'avalua la decisió. Es constata que el mateix nom de "taller" ha definit les particularitats que han prevalgut des de la seva fundació: pràctica musical en grup (combos), flexibilitat, barreja de gèneres musicals, consciència del fet que primer aprenem a parlar i després a escriure, i creació de plataformes, cicles i festivals per tal que els joves estudiants complementin la seva formació musical contrastant-se davant del públic. I de Rosalía, en aquella època, en destacaria les actuacions al JazzSí Club; al Teatre Grec com a *cantaora* d'un espectacle inspirat en Carmen Amaya, amb coreografia de María Rovira i música de Chicuelo; al Palau de la Música com una de les protagonistes de *Flamenkid*, un projecte ideat per Gemma Candell que narra la història del flamenc amb tant d'encert que la poden entendre els grans, els no tan grans i els petits; i també la seva intervenció en l'homenatge a Maruja Garrido dins del Ciutat Flamenca, dut a terme al Mercat de les Flors. De tots aquests vaivens, Rosalía, malgrat la seva joventut, en va sortir més que aïrosa.

Possiblement Rosalía havia intuït que, si bé al llarg del temps el Taller s'havia consolidat i el seu plantejament pedagògic havia reeixit, va ser perquè es continua considerant un espai embrionari, el qual es projecta amb naturalitat i esforç i perquè continua treballant per acollir en el seu si artistes que aspiren a esdevenir professionals i d'altres que trien l'art musical com a sospir que equilibra la pulsio de la vida. Doncs bé, si el Taller de Músics és una realitat avui, és possible que sigui per una raó: els seus impulsors, que, des de les beceroles, van saber rebutjar la trona sobre la qual se solia pontificar.

Rosalía va anar desenvolupant la seva idea artística adobant el terreny des de la senzillesa, sense postures altives. En la formació musical de Rosalía ha estat tan important el que es va anar coent a l'interior de les aules com a l'exterior, al carrer al qual em referia abans. Ella sabia mirar i escoltar, cosa que demostren les seves contínues preguntes a tothom qui estava vinculat al Taller. Admiro Rosalía perquè ha sabut aprendre de les mirades, les mirades exteriors, les que treuen el cap per les cantonades, les cantonades de la cruïlla dels carrers. De vegades, a l'interior del recinte acadèmic costa mirar i costa trobar el camí de les respostes. Com també costa molt transmetre la importància d'escoltar els altres, perquè escoltar-se un mateix pot amagar supèrbia, i aquesta pot menar al fracàs. Al seu torn, el Taller de Músics ha après del tracte amb Rosalía. Perquè, com deia Enrique Morente: "No hi ha mestres, hi ha deixebles". I, com a deixebler, Rosalía va ser exemplar perquè la seva inquietud innata

El Taller de Músics és una realitat avui per una raó: els seus impulsors, que, des de les beceroles, van saber rebutjar la trona sobre la qual se solia pontificar.

ens posava contínuament entre l'espasa i la paret. Calia respondre les seves preguntes, els seus dubtes, les seves cavil·lacions i aquelles immenses ganes d'amarar-se de totes aquelles connexions que hi ha en la música o en les músiques. Les paraules de Chicuelo també ho defineixen: "Al Taller s'hi aprèn música d'una manera diferent".

És que potser Rosalía havia intuït que el Taller li podia oferir coneixement sense limitar-li la imaginació? Si hem estat capaços d'estar a l'altura en aquest aspecte em sentiria immensament feliç. El que sí que puc assegurar és que aquest lema l'hem intentat aplicar amb ella així com amb cadascun dels estudiants que al llarg de quaranta anys ens han fet confiança. Som conscients que les plataformes artístiques van per la corda fluixa, aquella on s'aferren els qui dubten. Dubtar és la base de l'evolució i de la renovació. Si no dubtéssim estariem picant sempre la mateixa pedra i fent voltes a la mateixa era.

Rosalía coneix els codis del flamenc sense que això signifiqui que ella vulgui ser *cantaora*. Rosalía coneix les claus del jazz sense que això signifiqui que ella vulgui ser cantant de jazz. Des que vam fundar el Taller de Músics, els del grup impulsor, músics de jazz, flamenc, música cubana, pop-rock, vam voler que l'eclecticisme fos la nostra insígnia. Un eclecticisme ben entès i que els diferents gèneres musicals fossin un mitjà (el mètode pedagògic), no pas un fi.

No estic en condicions de saber si Rosalía tenia clar, des que va decidir dedicar-se a la música, quin art volia

Rosalía tenia clar el que no volia fer. I aquest balanceig, l'acte de descartar, és tan precís com apuntar i fer diana.

defensar. El que sí que puc assegurar, però, és que Rosalía tenia clar el que no volia fer. I aquest balanceig, l'acte de descartar, és tan precís com apuntar i fer diana.

El passat 9 de gener a la tarda vaig tenir el plaer de participar en un intercanvi d'opinions sobre la meteòrica carrera de Rosalía. Va ser en el programa *MagaSIN*, de Radio Primavera Sound, presentat per Alicia Álvarez, Sergi Cuixart i Juanjo Zambrano. Hi vaig assistir com a convidat juntament amb Ben Carden, Tomás Peña i Tama Rindo. Tomás i Tama han participat en la gènesi d'*El mal querer*. Tots dos joves van reconèixer amb vehemència que tota la feina duta a terme en aquest disc es va forjar amb total naturalitat, sense pressions de ningú i sempre sota la supervisió de Rosalía. Tomás Peña va assenyalar que, quan ell proposava alguna idea, Rosalía sabia dir "no" si no la veia clara. És a dir, descartar es presenta com a agafador que et porta a avançar en el procés de creació d'una obra. Tama va fer referència a la gràcia amb què Rosalía aixeca els braços de manera tan flamenca. I és cert, en aquests ascensos hi té molta gràcia. No és casual que Rosalía estudiés dansa flamenca a l'acadèmia de la Tani, una *bailaora* molt arrelada, mare del guitarrista i compositor Edu Cortés. Altra vegada ens trobem amb la formació artística com a eix rellevant en el desenvolupament de Rosalía.

El gener de 2010 Rosalía es va matricular per primera vegada al Taller de Músics del barri del Raval. El juny de 2012 va acabar la formació professional després d'haver cursat estudis de piano, llenguatge musical, *cante* flamenc, cant de jazz, tècnica vocal i guitarra. Durant aquest període va tenir com a professors Chiqui, Jaume Gispert, Errol Woiski, Diana Palau, Xevi García, Joan Marcet, José Alberto Medina i Carlos Uguet.

Un cop conclosa aquesta etapa, Rosalía va iniciar estudis superiors de música al nostre centre situat a Can Fabra, districte de Sant Andreu —Taller de Músics Escola Superior d'Estudis Musicals. El curs 2012-2013 va cursar primer i, al següent, segon. Una àmplia gamma de matèries van anar reforçant la seva vasta preparació: història general de la música, història de la cultura, percepció auditiva, harmonia flamenca, cant com a instrument principal, piano com a segon instrument, conjunt instrumental, transport i acompanyament, història del flamenc, pensament musical, informàtica aplicada, formes del flamenc, llengua i comunicació, llengua estrangera i fonaments de composició. En aquesta etapa els seus professors van ser Cristina Canet, Ana Rosa Landa, Santi Galán, Chiqui, Juan Carlos Gómez, Alba Guerrero, Enric Marin, Xavier Casellas i Enric Palomar. Finalitzat el segon

curs superior de música, Rosalía va proposar a la nostra direcció pedagògica un canvi d'expedient per continuar tercer, quart i redactar el treball final de titulació a l'Escola Superior de Música de Catalunya (ESMUC). Davant de la seva sol·licitud, la meua actitud va ser d'assumir la seva decisió i comprendre que ella continuaria estudiant amb el seu mestre de cante, *Chiqui* (José Miguel Vizcaya Sánchez), ja que ell imparteix classes en tots dos centres. Un bon dia, Chiqui em va comentar: "Aquesta noia és molt especial, modula d'una manera que, de tant recordar els antics, la seva expressió és d'ara. Rosalía aixecarà polseguera".

L'aura de Rosalía arrossegava al Taller una gran quantitat de joves de la seva generació que l'admiraven, l'adoraven i se l'estimaven, però ella necessitava aires nous i un ambient renovat. Els estudiants de l'ESMUC ja la coneixien, perquè havien coincidit en diferents espais comuns de Barcelona. Vaig trobar que el canvi li aniria bé, però qui podia imaginar que la jove artista volaria tan amunt fins al punt de convertir el seu treball de final de titulació en *El mal querer*?

Rosalía té una estrella que brilla molt. Potser el trajecte l'hauria pogut fer per si mateixa. Si ho hagués fet així, és probable que per arribar a les mateixes conclusions li hagués calgut més temps. I, sobretot, no hauria tingut l'oportunitat de contagiar-se d'un ambient dens en idees i de compartir-les amb tants músics i artistes. Rosalía va consolidar la seva carrera al Taller, el qual havia sorgit ara fa quaranta anys al barri del Raval, en un enclavament de carrers fronterer amb la plaça del Dubte. Des d'aleshores, Rosalía no ha deixat de preguntar per saciar la seva immensa curiositat. Perquè aprèn aquell qui dubta i pregunta. Espero que continuï preguntant, que dubtar i descartar li permetin tirar endavant i que, com fins ara, toqui de peus a terra.

© Martín del Busto

Més sobre els estudis de flamenc a l'ESMUC - <http://www.esmuc.cat/L-Escola/Departaments/Musica-Tradicional/Flamenco>

Chiqui de la Línea: mestre de ‘cantaores’

Entre l'anonimat i l'èxit sempre hi ha un mestre. Entre aquella Rosalía Vila adolescent que s'enamora del flamenc quan sent Camarón per primer cop des del cotxe d'un amic amb les portes obertes i la Rosalía convertida en fenomen de masses que sacseja l'art gitano a cop de *sample* amb la publicació d'*El mal querer* (2018), hi ha algú que ha tingut un paper clau en la modulació del seu talent: Chiqui de la Línea. José Miguel Vizcaya, a qui Rosalía presenta com “el meu mestre”, apareix en els agraïments de l'àlbum just després de la família. “Ja era hora que m'ho reconeguessin”, diu sobre l'estatus de mestre de referència que l'èxit de Rosalía ha donat a conèixer.

Professor titular de *cante* flamenc a l'Escola Superior de Música de Catalunya (ESMUC), on transmet aquesta tradició des del 2002, és el motiu pel qual Rosalía deixa el Taller de Músics —on es van conèixer—, per seguir-lo. Nascut a la Línea de la Concepción, a Cadis, *cantaor de atrás* als grans *tablaos* de Barcelona, reclamat com a intèrpret o com a compositor per Cristina Hoyos, Albert Pla, Sara Baras, Calixto Bieito i Duquende, entre d'altres, la metodologia de Chiqui com a mestre —que també ha format Alba Carmona, Alba Guerrero i María José Llergo— es basa a “testar els recursos tècnics i estètics de l'alumne, des de la pura fisiologia fins a les expressions emocionals, i aplicar-ho a l'univers del flamenc”, explica. “Implica treure a la llum mecanismes que l'estudiant té, però dels quals no és conscient.”

Sense cap inflexió que adverteixi que està a punt de fer un elogi, defineix Rosalía com una alumna “fora del comú”. “Té una factura molt atractiva, un perfil de veu inusual per la rapidesa del seu *vibrato*”, afirma, i en destaca l'oïda musical “molt sensible” i “facultats intel·lectuals que li permeten assimilar les coses molt ràpidament”.

Membre del tribunal que va atorgar a *El mal querer* una matrícula d'honor com a projecte de final de carrera, el defineix com “un projecte com pocs”: “Només me n'havia trobat un parell abans amb aquesta qualitat. Però així de transgressor, cap”. “Revolucionari” per mesclar electrònica i flamenc: “Poques coses hi ha tan antagòniques”, sentència.

Va haver-se de posar al dia amb l'electrònica i els *samples*, la tècnica de “retalla i enganxa” prestada de la cultura hip-hop que Rosalía aplica al flamenc. I si bé hi ha coses que li semblen “menys aconseguides”, d'altres li semblen “pures genialitats”: “Va trobar idees efectives com a vehicle per transmetre el que volia, sons estridents per evocar un clima sòrdid de maltractament”, del qual la protagonista d'*El mal querer* es lliura al llarg del viatge que proposa l'àlbum. “Em va sorprendre molt gratament,

© Albert Armengol

perquè *Los ángeles* —el disc de debut de Rosalía, publicat el 2017— no m'havia agradat gaire”, i n'acusa l'acompanyament de Refree. “Així ho vaig manifestar a ella en el seu dia.”

Ho té clar en la qüestió del caràcter flamenc o no de la música de Rosalía. “Evidentment no és el flamenc clàssic d'abans dels vuitanta”, reconeix, però per a ell hi ha coses que són flamenc al cent per cent, i, en d'altres, ho és la melodia, el compàs, l'acompanyament. Pel que fa a l'acusació d'apropiació cultural llançada per un sector del col·lectiu gitano, a Chiqui li sembla fruit de l'enveja. “No ha fet res que no s'hagi fet des de l'inici dels temps. De tota la vida jo i els meus companys de professió païos hem fet servir paraules pròpies del poble gitano.”

Li fa patir l'èxit fulgurant de Rosalía? “És ambiciosa, però sap mantenir el cap fred i els peus a terra”, diu, però també admet que la seva joventut i la velocitat del seu ascens comporten riscos. “Jo confio que la seva capacitat per aprendre de pressa també la tindrà amb les experiències de la vida”, desitja. “Quan la veus tan atrefegada, treballant amb tants fronts oberts, a l'ull de l'huracà, no saps si se l'emportarà. Però espero que es mantindrà com una deessa dempeus, ella al mig controlant els vents”. I li agrada tant aquesta imatge que se li acaba d'ocórrer que diu que se la quedarà. Tindrà ocasió de fer-la servir el pròxim cop que li preguntin per Rosalía.

Marta Salicrú és periodista musical.

El mal querer, Rosalía - Sony Music - 2018

Rosalía, sultana d'un nou pop en construcció

L'alquímia sonora d'*El mal querer* violenta esquemes i pot desconcertar a la primera escolta: assalten els sentits de l'oient trames electròniques impressionistes i picades de mans de mitja lluna flamenca, el frec de les guitarres amb cordes de niló i l'esquitx dels sons casuals (joies, ganivetades que tallen l'aire, converses juvenils), ressons de la *copla* i de pals propis del *jondo* i capes de veus celestials que miren de reüll el cant gregorià. I tonades obscures com la de "Malamente", per les quals, fredament, pocs executius discogràfics haurien apostat fa pocs anys com a cartes comercials guanyadores.

Però a través de les seves turbulències sòniques i d'un aventurat relat èpic amb rerefons feminista, *El mal querer*, segon disc de Rosalía, ha connectat amb un públic ampli, reflex del canvi —o l'expansió— del gust musical que vivim des de fa un temps. Hi té alguna cosa a veure l'auge d'allò que hem anomenat "música urbana", i l'evolució del hip-hop i del minimalisme electrònic casolà,

encara que aquest no sigui un disc de *trap*. Davant d'aquestes etiquetes, *El mal querer* proposa un estil diferent tot mirant cap al sud ibèric, alimentant-se de l'estètica i la mística flamenca i fent una aportació a la construcció d'un nou canón pop. I, tot plegat, venent l'efecte ensordidor del màrqueting, que ha posat en guàrdia moltes sensibilitats.

Potser sí que cal fer un petit esforç per superar prejudicis a l'hora d'enfrontar-se a *El mal querer*, però capbussar-s'hi fins al fons reserva gratificacions i fa ballar el cap. És un disc simbòlicament important per les aportacions que fa al nou pop global des d'un imaginari alternatiu (ni "anglo", ni llatinoamericà), i alhora és ple de petits desafiaments artístics.

Embollicant l'obra hi tenim la història de la dona jove que es casa per amor i que a poc a poc veu com el seu sentiment pur topa amb una ànima fosca i amb un maltractament. Fins i tot el motiu d'inspiració d'*El mal querer* se'n va del paisatge ordinari: la cantant el situa en la novel·la occitana *Flamenca* (aquí, gentilici de Flandes), escrita al segle XIII per un autor desconegut i en la qual un noble, per gelosia, tanca la seva dona en una torre. Rosalía, també compositora i productora, estableix un pont entre aquest referent literari procedent de les albrors de l'amor cortès i els casos, molt actuals, de dominació de gènere en certs ambients juvenils.

Per a Rosalía Vila Tobella, nascuda fa vint-i-cinc anys a Sant Esteve Sesrovires (Baix Llobregat), aquest disc és el fruit d'una obsessió llargament elaborada de la mà del

productor canari Pablo Díaz-Reixa, *El Guincho*. La consagració del seu talent és una bona mostra de l'abast dels moderns ensenyaments superiors: Rosalía ve tant del Taller de Músics com de l'Escola Superior de Música de Catalunya (ESMUC), on es va graduar en flamenc.

Aquest substrat es manifesta en un agosarat primer disc, *Los ángeles* (2017), en què va voler reconstruir cantes antics amb el suport cru i heterodox de la guitarra de Raúl Fernández, *Refree*. Un disc que ja va precipitar un fenomen popular. Ara, *El mal querer* pot desprendre una aura hipermoderna, però també té arrels fortes i precedents en el camp de les fusions: des de Smash, als anys setanta, fins a Ojos de Brujo i la Mala Rodríguez, passant per Maruja Garrido, musa de Dalí, o la mateixa Lola Flores; artistes que van travar músiques mestisses a partir del flamenc i la rumba i en diàleg amb el rock, el pop o el hip-hop.

Rosalía, erigida com a figura carismàtica amb fusta d'estrella, proposa un pas més enllà, una mixtura amb ànima pop, terrenal i transcendent, davant la qual la crítica per apropiacionisme cultural resulta miop i intempestiva. Com si certes músiques haguessin d'estar predeterminades a no transcendir entorns ètnics, culturals o socioeconòmics! *El mal querer* té encara, però, camp per recórrer: concebut com una obra amb dimensió audiovisual, ha de mostrar el seu abast definitiu en els directes, que, per ara, es limiten a cites en festivals com són el Primavera Sound i el renascut Doctor Music Festival.

A través de les seves turbulències sòniques i d'un aventurat relat èpic amb rerefons feminista, *El mal querer* ha connectat amb un públic ampli, reflex del canvi del gust musical que vivim des de fa un temps.

Jordi Bianciotto és periodista i crític musical.

Som d'on naixem, d'on vivim o d'on eren els nostres avantpassats? Aquestes preguntes són la matèria amb què Marta Marín-Dòmine ha escrit *Fugir era el més bell que teníem*, a mig camí entre l'assaig i l'autoficció confessional. L'autora mira d'explicar-se la seva trajectòria vital en contraposició a la dels seus avis i, sobretot, a la del seu pare. Amb un respecte finíssim pels fets històrics testimoniats i pels buits incessants de la memòria, Marín-Dòmine es demana com les trajectòries dels avantpassats, marcades per la guerra, el dolor i la incertesa, menen encara la seva vida. I es demana fins a quin punt marxar del lloc on has nascut és viatge, exili

o fugida. Si no és un acte reflex de repetició històrica, inacabable i compartit, terriblement humà.

Marta Marín-Dòmine
“Rememorar és un acte de pèrdua, de fer dol”

Asseguda al bar del CCCB, vestida de negre, Marta Marín-Dòmine em rep amb un somriure elegant, d'angora i de saviesa. És el somriure de Marta Marín-Dòmine, que em fa un gest amb la mà. Avui. Ara és a Barcelona, perquè hi està passant un any sabàtic. Però des de fa gairebé vint anys s'està a Toronto, on és professora d'estudis de la memòria a la Universitat d'Ontario i on dirigeix el Centre for Memory and Testimony Studies. També ha viscut a París, i ha viatjat sempre ençà i enllà del món.

Vas néixer a Barcelona, però has fet estades a París i ara vius a Toronto. D'on ets, realment?

Solc respondre sempre amb el lloc d'origen: Barcelona. I abans de dir que soc de Catalunya, dic que soc de Barcelona. Dir "soc de Barcelona" et posa al món. De fet, a Barcelona hi ha un disseny propi, que per al món és conegut i potser no en som conscients. Hi ha una manera de muntar, de posar llums, una posada en escena molt pròpia i que m'hi fa sentir molt identificada.

Barcelonina, doncs...

El que passa és que soc una mica del Canadà, també. I sembla un clíxé, però crec que amb els anys et vas impregnant del lloc on ets. Hi ha coses d'aquí que em comencen a sobtar. De vegades, estem una mica encarcerats, tot i que sembli que l'ambient anglosaxó hauria de ser-ho més... Hi tinc una relació afectiva fortíssima, amb Barcelona, i em permeto fer-li crítiques fortes, és clar. També és veritat que amb el temps m'he anat sentint menys de casa. Ser a fora em fa perdre un cert ritme del desenvolupament de les coses. Jo soc una mica dura amb mi mateixa. Per exemple: crec que no hauríem de votar els que no vivim aquí. Al Canadà, quan t'estàs cinc anys fora, no pots votar. Fins a quin punt puc jo decidir, avui, a Barcelona? Quin dret et dona el fet d'haver nascut a un lloc? No és un dret exagerat?

A Fugir era el més bell que teníem parles de com veies els estrangers quan eres petita, a la platja, de vacances. Com es veu Barcelona des de l'estranger?

Et parlo només des de dues ciutats grans, París i Barcelona. Dins de les ciutats occidentals, Barcelona té molt bona imatge: cosmopolita, moderna, acollidora. A París no m'hi he trobat, però a Toronto em diuen: "Què hi fas aquí?". Els canadencs em diuen que, en comparació amb Barcelona, he anat a perdre. I en certes coses és cert. Però de vegades penso que Barcelona és una ciutat molt dura, també, i no sé si m'hi acomodaria fàcilment. Als barcelonins ens falta un punt de relaxament, de ser més propers a la gent. De vegades, al metro, somric a la gent. Potser em tornen el somriure, però és forçat. A Toronto hi ha més contacte humà. Quan el meu pare em va dir un dia que l'havien robat a Barcelona, em va fer molt de mal. El meu pare, la meua família, van viure al Clot, i el que ells explicaven, la vida dels ateneus, la vida cultural, ja no hi és. I resulta sorprenent, fins i tot impactant, que hagi desaparegut ras i curt. La sensació ideològica que els van robar a Barcelona m'impacta.

Com veus la situació política catalana actual? Se n'ha parlat, a Toronto?

Se'n parla, però molt en la distància. Com que hi ha gent que venim de tot arreu, no deixa de ser un lloc més del món on hi passen coses. Tot i això, la gent de la universitat em fa preguntes, i de vegades no s'entén. Pensa que estic en un lloc on la independència s'ha viscut d'una manera molt diferent...

El llibre és una amalgama de veus. Hi trobem la veu de la filla, que parla al pare desaparegut. Una veu que alhora va suposant allò que devien pensar els avis i altres familiars al llarg dels vaivens personals i històrics. També hi trobem fragments del diari patern i, entremig, reflexions pròpies sobre l'herència de la memòria...

Proposes l'observació d'una cosa des de molts angles.

Sí, sovint pensem que, parlant, podem arribar al passat, però al passat només s'hi arriba amb intuïcions; fins i tot la persona que l'ha viscut no hi arriba del tot mai més. I això, en aquest llibre, es fa palès. Soc professora d'estudis de la memòria i la meua intenció ha estat fer una

"Als barcelonins ens falta un punt de relaxament, de ser més propers a la gent. De vegades, al metro, somric a la gent. Potser em tornen el somriure, però és forçat."

mena de recollecció de les diferents maneres que tenim d'emmagatzemar la memòria. Una manera que no és lineal. L'estructura està molt pensada.

I què vol dir "emmagatzemar la memòria"?

Rememorar. I rememorar també és un acte de pèrdua, de fer el dol. En certa manera, aquest llibre també és una recerca de pau interior, de no fugir de res del passat.

Ha estat un procés llarg, doncs...

He estat bastants anys escrivint-lo, però intensament tres anys i mig. M'han concedit ajudes per poder fer-ho i he estat al Centre d'Art i Natura de Farrera o a la Faber Residency d'Olot. L'any 2016 va morir el meu pare; abans que morís, vaig donar-li el manuscrit, i després vaig trobar-hi una nota a dintre: "He llegit fins a la pàgina 30." En part penso que és millor que no l'hagi llegit tot, perquè és una cosa meua, tot i el seu protagonisme. Vaig haver d'aturar l'escriptura durant un any per la seva mort, però també a causa d'un motiu psicoanalític. Necessitava apartar-me de la història. Em pertany una herència, però no una experiència.

En una ocasió et vaig sentir dir: "Constantment diem les mateixes coses sobre la memòria, ja és hora que ens despullem una mica". Has volgut fer això en el teu llibre?

Em sembla que anem als esdeveniments del passat més proper amb uns paràmetres fixos: els vençuts, els

vencedors... Ens hi apropem sense matisos, i no és el mateix ser anarquista que republicà d'esquerrres: són coses diferents. Em sembla que continuem fent les mateixes limitacions. Persones com Javier Cercas, per exemple, s'han atrevit a parlar del passat franquista de la seva família, però això no passa sovint. Fills i filles, nets i netes, no hem parlat gaire en tercera persona.

Sovint, la memòria de guerra compartida es fa servir com a material polític, perfectament *magreable*. Creus que distorsiona el passat?

No crec que sigui lícit, hem de posar en qüestió aquest costum d'explicar el passat segons el present. El present és conseqüència del passat. Hem de fer sempre un esforç per anar endarrere. Fins i tot en les percepcions. La gent

“Tendim a pensar que en una guerra la gent s'està tota l'estona plorant; però la gent també riu, en una guerra.”

abans no feia la mateixa olor que fem avui, per exemple. Són esforços que s'afegeixen a la concepció dels fets. La història tampoc no és lineal. Per tant, no crec que estigui bé. Demanaria una reflexió més profunda pel que fa a la relació amb el passat. Per exemple, aquest llibre també va de l'exili anarquista del 29, i no se'n parla mai, d'aquest exili! On ha anat a parar? Em fa pensar que és molt difícil de recuperar la història de l'anarquisme. És massa revolucionària, qüestiona moltes coses, és una utopia que veig que no està en circulació.

En algun moment parles de “la memòria de la pell”. D'on prové aquest terme?

Aquest és un terme que dec a Charlotte Delbo, detinguda i supervivent d'Auschwitz, que parla d'aquesta memòria sensible, de les coses petites, que desapareix quan el testimoni mor. Jorge Semprún ho va dir: “Què passarà quan desaparegui la darrera persona que recorda l'olor de carn cremada?”.

Un conegut estranger em va dir: “Es nota que a Catalunya heu patit una guerra: perquè feu això de sucar el pa amb tomàquet per aprofitar-lo”. Creus que tenim tics, costums, col·lectius o individuals, que provenen de l'herència de la guerra?

I tant! L'obsessió pel menjar, per no refredar-nos, que tenien els nostres avis amb nosaltres els ve, segur, del seu propi patiment com a nens de la guerra. I això ho hem heretat i projectat en les noves generacions. Això vol dir que alguna cosa circula, de la dictadura, segur. O, com és que ens preparam tan a l'avançada, quan ve la nostra estació de metro? A la majoria de ciutats la gent s'aixeca quan el tren ja s'ha aturat. Hi ha una exageració que no és normal, en aquesta precipitació. Potser m'equivoco. De fet, potser no som conscients que a Europa gairebé totes les

generacions des de fa segles estan i han estat afectades per guerres, de manera que la pregunta, que s'emmarca a Catalunya, depassa també l'àmbit català. Europa és un continent de guerres; hi ha molt poques generacions que no n'hagin experimentat una.

En la teva escriptura no fas condemnes rotundes, ni sentències sobre com s'hauria de tractar la memòria col·lectiva. Observes i poses de manifest l'abisme entre allò que se'ns mostra en un museu, tenyit d'una certa nostàlgia, amb el que realment és viure una guerra.

Simplement faig observacions, és cert. És l'únic que puc fer. Però sí que m'agradaria veure una vessant més àmplia del tractament de les guerres, o de la memòria, que no fos tan mítica, que fos més real. De fet, tendim a pensar que en una guerra la gent s'està tota l'estona plorant; però la gent també riu, en una guerra. I potser riu d'una manera més desesperada que no quan assumim que la mort ens queda lluny. M'agradaria que fóssim capaços de mostrar i de veure el poliedre de l'experiència humana en una situació com aquesta.

Constates alguna diferència rellevant entre els museus d'història catalans i els d'altres països? Ens manca o ens sobra res?

Crec que tots els museus van una mica pel mateix camí. Els artistes, en canvi, sí que indaguen més. Van més al fons de la qüestió i pels marges. Ens parlen sense embuts de com veiem les guerres, els genocidis... I en aquest sentit he de dir que el Museu Memorial de l'Exili de la Jonquera és prou interessant, perquè no es decanta tant per mostrar l'objecte, sinó l'efecte. És el meu preferit.

Faries alguna recomanació museística barcelonina?

A Barcelona no en tenim cap, de museu de la guerra. Tampoc de la història immediata. Hi ha els búnquers, això sí. Hi ha una exposició, ara, que es diu “Víctimes 1936-1945”, del Memorial Democràtic; però no m'agrada que la gent que ha viscut una guerra sigui tractada de víctima i no pas de protagonista. Jo n'hauria dit “Testimonis”.

Has viscut a Barcelona, a París, a Toronto, sempre cercant una casa. Creus que bona part de la teva trajectòria personal és per fidelitat a la teva família, sempre nòmada?

Sí, sí, tens raó, segur. I també es deu a una fidelitat històrica amb la humanitat. Per poc que t'endinsis en la història, en la literatura, topes amb l'Holocaust, amb el cas armeni o el dels Balcans... I ara estic endinsant-me en la memòria canadenca dels aborígens. Crec que no deixaré mai el tema. També estem treballant amb un col·lega la història de la colonització africana des del punt de vista de Catalunya, la nostra responsabilitat en la colonització. Estem buscant artistes d'origen africà. També estic començant un altre llibre sobre la història de la meua família per part materna. M'he endinsat tant en la part paterna que Maria Bohigas, l'editora, no ha sabut fins ara que la família de la meua mare és francesa!

La decisió d'envolar-te, de fugir, de viure a l'estranger que vas prendre en una platja quan eres petita, com dius en el llibre, és una voluntat estrictament personal o es pot vincular a una possible marca generacional?

Jo crec que aquest terreny tampoc no està gaire explorat. Però la generació anterior, i la Montserrat Roig ho explica molt bé, coincideix amb l'època dels *hippies*, quan el món es comença a fer petit. Segur que hi ha, doncs, en la meua trajectòria, una petja generacional. He volgut fer un petit article que es diu "Flors al Pol Nord" perquè escriure en català a l'estranger és com voler que neixin flors al Pol Nord... (riu). En aquest article em demano què hi hem anat a fer, allà, els de la meua generació. Jo hi vaig anar perquè em vaig desviar. Jo al meu pare l'adorava. Però adorar massa el pare és perillós. Així doncs, hi poso el mar pel mig, l'oceà! Sé francès i me'n vaig al Canadà anglòfon, havia de fer filologia francesa i em dedico a fer filologia anglesa... Faig, doncs, un esforç per separar-me'n. I és només quan me'n separo, anant a l'altra punta del món, que puc llegir les memòries escrites pel meu pare, que més tard introduiré al llibre fragmentàriament.

"A mi m'hauria agradat protegir-te del dolor del passat", dius al teu pare. El teu llibre és un homenatge, una recerca de justícia?

És un homenatge al meu pare, sí. Però en aquest llibre he intentat fer, també, un gran homenatge als cossos que mai no arriben a caure. I he pretès que la meua escriptura els reculli. Tenia molt en ment la fotografia del guerriller de Capa, que va quedar suspès en la caiguda per sempre, que per a nosaltres mai no va arribar a caure... Al principi el llibre es titulava *No tots els cossos cauen a la mateixa velocitat*, i em referia ben bé a això.

Hi ha un tema del qual no parles: la mala consciència. N'has tingut, per allunyar-te dels teus familiars?

Sí, segur, he tingut mala consciència. Estic contenta del plaer de viatjar que he viscut i de la sensació immensa de no pertànyer a res ni a ningú. He fet amics, i això per a mi ha estat una font de llibertat... Però he tingut mala consciència i a mesura que els meus pares s'anaven fent grans i emmalaltint, més.

Llegint el teu llibre, alguna vegada he tingut una lleugera sensació de pudor, de ficar-me dins la vida d'una altra persona. L'atenuant era el fet que es parlava d'una guerra i d'un exili compartits. Escrius: "Diu que les guerres, totes, són sempre la nostra guerra". Com definiries el teu llibre, com un assaig, com a autoficció?

He intentat fer una barreja. D'una banda he fet una experiència de despullament. I, de l'altra, he hagut d'aprendre a ser púdica. I ser afectiva alhora, a través d'una frase curta i sincera, que té la intenció d'arribar sense grans floritures. Curiosament hi ha molta gent que no estima gaire l'autoficció... Jo soc una gran amant de l'autoficció francesa. M'agrada aquest gènere perquè crec que combina l'art de mostrar-se i el fet social. L'autor parla d'una cosa molt personal, sí, però és ben conscient que és a causa d'un fet social o polític: els desplaçaments, les marginacions, els esdeveniments històrics. Però l'autor no parteix, per escriure, d'aquest fet social, sinó de la seva experiència. I això és el que fa que autors petits com jo puguem escriure i aconseguir que hi hagi coses compartides.

En la solapa del llibre gairebé no s'hi diu res de tu. Ni quins altres llibres has publicat, ni l'edat... És volgut?

És volgut, sí. Al Canadà no es diu res personal dels autors. Com menys informació, millor. Això és interessant. Ho fan per protegir la discriminació, els prejudicis per ser massa jove o massa gran, per exemple. És trist, però hi ha prejudicis.

Com és que no estem cansats de tants llibres sobre la Guerra Civil?

Jo crec que, en el fons, en sabem molt poc. Hi ha hagut pocs testimonis directes, en part perquè hi havia molta gent analfabeta que no podia deixar un testimoni fidedigne, en part perquè molts van emprendre el camí de l'exili... En definitiva, en sabem poc i els nostres familiars no n'han parlat, fossin del bàndol que fossin, perquè una guerra civil és molt bèstia. El que pesa és la vergonya. Als Balcans hi tinc molts amics i el conflicte encara dura ara. Em fan llàstima. La gent dels Balcans són els que em diuen més sovint que Catalunya deixi de pensar en la independència, que el preu que pagarem serà altíssim. Ells fan aquesta reflexió tan simple: tots vivien molt bé i de cop i volta el veí va esdevenir un enemic.

Em diries un objecte, una paraula i un record que siguin, per a tu, "casa"?

No soc col·leccionista, però com a objecte et diria el rellotge que va comprar el meu avi quan va arribar a Besiers. Com a record, les nits d'estiu de la meua infantesa i la veu de Charles Aznavour. Però tinc dificultats amb la noció de "casa". Em costa. Si no, potser no hauria escrit aquest llibre.

**Mònica Boixader, periodista
Albert Armengol, retrat**

L'efecte
del centè mico
Víctor García Tur

Similar: els mirem
les manetes i els ditets
(oh, el definitori
polze oposable)

i ens semblen tan humans. Els mirem als ulls, doncs, i la familiaritat ja és completa. Quan ens encarem als nostres cosins, qualsevol membre de l'ordre dels primats, el llampurneig al fons dels ulls és el que millor ens informa d'una intel·ligència parella a la nostra i una proximitat que no admet discussions. Estudiant el seu dia a dia, a les selves claudicants de Borneo o a les disputades ribes del Congo, ens resulta inevitable veure'ns emmirallats en cadascun dels seus gestos.

Amb tot, hi ha comportaments entre els simis (fins i tot els prosimis) que no deixen de sorprendre'ns.

El dia que el centè mico va rentar una poma abans de ficar-se-la al pap, es va observar un fenomen estrany tot al llarg de la regió: a tot arreu els micos netejaven la fruita abans de menjar-se-la.

És notori l'exemple de l'illa de Koshima, on el 1958 un grup de científics va tenir el privilegi d'observar un fenomen revelador. En aquest cas, es tractava d'una colònia de macacos japonesos (*Macaca fuscata*). L'historiador de la ciència Aristides Acheropoulos ho explica així, amb l'aire de rondalla

que imposa la meravella de tot plegat: “Tems enrere, en un poblet del Japó, hi vivia un mico al qual anomenarem Azamuku. Els rudimentaris micos d'aquell temps solien cruspir-se les pomes que recollien del terra dels parcs de la zona, pomes brutes de fang i de pols, sovint corcades. Un bon dia Azamuku va apropar-se a un estanyol amb carpes que havia d'alegrar un jardí consistorial, va netejar la poma amb l'aigua i, tot seguit, evidentment, se la va menjar amb delit. D'aleshores ençà rentava les pomes abans de clavar-hi les dents. La lliçó, magistral, va saltar d'Azamuku a un segon mico i després a un tercer i després a un quart; i així successivament, s'entén. Una bona colla de micos de la zona va començar a netejar la fruita. El fet curiós és que, al cap d'un temps, els micos veïns d'altres municipis van sumar-se a la preferència per les pomes netes i aplicaven el mètode descobert per Azamuku. El dia que el centè mico va rentar una poma abans de ficar-se-la al pap, es va observar un fenomen estrany tot al llarg de la regió: a tot arreu els micos netejaven la fruita abans de menjar-se-la. A l'illa de Koshima, podríem dir, la massa crítica va ser de cent. Un cop assolida aquesta massa crítica, la informació es va propagar amb la velocitat exponencial d'una pandèmia de grip”.

Sens dubte, el tal Azamuku era un Newton entre els macacos. Va ser capaç de la proesa de pensar més enllà dels límits mentals dels seus congèneres. Ara, no queda tan clar —d'aquí sorgeix la polèmica ferotge entre els científics—, si la difusió del coneixement es va produir per simple impuls imitador (d'això els primats en saben molt) o si existeix algun tipus de connexió telepàtica (camps morfogenètics, diria Sheldrake) que va permetre a una espècie compartir informació útil, tot superant les barreres del temps i de l'espai... No és la intenció d'aquest article escatir aquests motius pantanosos, sinó demanar-nos pel cas que hem viscut a la ciutat de Barcelona aquests dies i que, un cop abordat pels mitjans, ha desfermat un debat interessantíssim, que cap dels nostres conciutadans ha pogut eludir ni a la feina, ni en família, ni a la cua del supermercat. Les xarxes socials n'anaven plenes i potser se n'han fet bromes que desvirtuen els fets reals i constatats, però el rerefons és el mateix i no deixa de captivar-nos pel que té d'extraordinari.

La primera alerta del fenomen la va donar la treballadora del Parc Zoològic de Barcelona Margarita Rius. El dissabte 9 de febrer Rius penjava una foto al seu Twitter que va ser massivament compartida, comentada i tornada a comentar. En paraules de Rius per a *La Vanguardia*:

Víctor García Tur

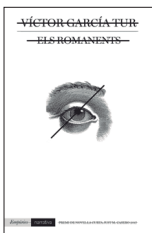
(Barcelona, 1981) és oftalmòleg. Amb el seu primer recull de contes, *Twistanschauung* (Empúries, 2009), va guanyar el premi Documenta, i amb les novel·les *Els ocells* (Empúries, 2016) i *Els romanents* (Empúries, 2018) va obtenir els premis Marian Vayreda i Just M. Casero, respectivament. Els relats d'*El país dels cecs* (Proa, 2018) li han valgut el premi Mercè Rodoreda. Altres relats seus s'han recollit en diverses antologies.

“Com cada dissabte, vaig anar a acomplir la meva tasca a l'àrea de primats. Reconec que hi anava una mica adormida perquè la nit abans havia tingut una celebració [...]. Vaig decidir rentar-me la cara en una de les

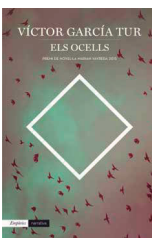
L'ara famosa mona Brigitte, no cal ni dir-ho, duia a les mans un gotet de cafè per emportar. Les fotos que es van fer posteriorment permeten veure la gràcia amb què el polze de la mona subjecta la tapa de plàstic mentre l'índex aguanta el got ardent.

El país dels cecs
Proa, 2019

Els romanents
Empúries, 2018

Els ocells
Empúries, 2016

fonts que tenim per als visitants. Em vaig treure les ulleres. Encara no m'havia eixugat la cara que ho vaig veure. Per si la miopia em traïa, em vaig posar les ulleres ben de pressa. La Brigitte [es refereix a una de les mones vermelles (*Erythrocebus patas*) de la colònia que viu al centre] caminava tota sola vora el vidre de la finestra. Amb la mà subjectava un objecte estrany. No vaig entendre

què passava exactament i, per tant, tampoc no vaig preveure quines repercussions tindria, però alguna força dins meu em va dur a captar l'escena amb el mòbil. Inconscientment, devia copsar la importància estel·lar del moment, perquè no només vaig fer la foto, sinó que la vaig publicar immediatament. Reconec que vaig sentir la punxadeta d'orgull de ser la primera que informava sobre el tema”.

L'ara famosa mona Brigitte, no cal ni dir-ho, duia a les mans un gotet de cafè per emportar. Les fotos que es van fer posteriorment permeten veure la gràcia amb què el polze de la mona subjecta la tapa de plàstic (polietilè d'alta densitat) mentre l'índex aguanta el got ardent (cartró). Els vídeos van més enllà: ens mostren la Brigitte dedicant-hi petites glopades sense renunciar als seus trajectes, d'aquí cap allà, amunt i avall, sense descans. Al principi, sola i malvista per tothom, però al cap de pocs dies Brigitte havia trobat en Koeman (un exemplar jove de cuixes portentoses), un digne acompanyant per als seus desplaçaments cafeters. I en menys d'una setmana, mitja dotzena d'*Erythrocebus Patas* voltaven amb el gotet de rigor, en solitari o en parella, feliços o capficats en els seus afers (per a nosaltres) insondables. Un cop acabat el cafè, els micos llançaven l'envàs, no sense displicència, al fossar de seguretat que els envolta, cosa que divertia la gentada, espectacular, atreta al zoo per la notícia i pel plaer de fotografiar-s'hi i de protagonitzar un instant històric. Ignorants dels curiosos, l'exemple va anar reeixint entre les mones, progressivament i imparable. Copèrnic, el mascle alfa, va ser un dels últims a incorporar-se a la tendència, però al final tots els membres de la bandada s'havien convertit.

La innovació del mal anomenat *coffee to go*, en tot cas, ha destarotat la bandada, els seus usos i jerarquies. Copèrnic s'ha vist destronat, de fet. Koeman ha ascendit davant dels seus i s'ha guanyat el favor de les femelles i dels mascles immadurs. Per la seva banda, Copèrnic persisteix en els seus passejos amb el cafè a la maneta, sense poder evitar una certa expressió contrariada que suggereix manca d'adaptació. Una miconia d'empatia ens permet descobrir que la insatisfacció de Copèrnic és causada pel sentiment d'autoridícul i la tensió de voler-lo dissimular.

Leo García Méndez

Barcelona Metròpolis

Número 111

Abril 2019

Direcció

Milagros Pérez Oliva

Consell de redacció

Marc Andreu, Águeda Bañón,
Sara Berbel, Ismael Blanco, David Bravo,
Judit Carrera, Najat El Hachmi,
Sonia Fuertes, Mayo Fuster Morell,
Marina Garcés, Oscar Guayabero,
Ismael Peña López, Sara Moreno Colom,
Milagros Pérez Oliva, Marga Pont,
Bernat Puigtobella, Genís Roca,
Joan Manuel Tresserras.

Coordinació editorial

Marga Pont

Edició de textos

César Muñoz

Col·laboradors

Jordi Bianciotto, Ismael Blanco, Josep
Bohigas, Mònica Boixader, Francesc
Bombí Vilaseca, Lluís Cabrera Sánchez,
Oriol Estela Barnet, Gemma Galdón, Eva
García Chueca, Victor García Tur, Ricard
Gomà, Gabi Martínez, Oriol Nel·lo, Maite
Pérez, Sergio Porcel, Bernat Puigtobella,
Jordi Puntí, Amadeu Recasens i Brunet,
Marta Salicrú, Gerardo Santos, Isabel
Sucunza, Mariona Tomàs Fornés.

Disseny editorial

Fons Gràfic

Il·lustracions

Ana Yael Zareceansky

Fotografia

Albert Armengol, Consuelo Bautista,
Martin del Busto, Leo García Méndez,
Camilla de Maffei, Pepe Navarro,
Berta Pfirsich, Pere Virgili.

Infografia

Astrid Ortiz

Correcció i traducció

textosBCN, Labcoop, Francesc Soto

Producció

Maribel Baños

Distribució

M. Àngels Alonso

Administració

Jordi Madaula

Dipòsit legal

B. 37.375/85

ISSN 2340-129X

Editor

Ajuntament de Barcelona

Edició i producció

Consell d'edicions i publicacions.
Gerardo Pisarello Prados, president
Direcció de Comunicació.
Águeda Bañón, directora
Direcció de Serveis Editorials.
Núria Costa Galobart, directora
Passeig de la Zona Franca, 66.
08038 Barcelona.
Telèfon 93 402 31 31

Adreces electròniques

Web

www.metròpolis.barcelona

Twitter

@bcnmetropolis

Correu electrònic

bcnmetropolis@bcn.cat

*Els articles de col·laboració
expressen l'opinió dels seus autors,
no necessàriament compartida pels
responsables de la revista.*

*Els continguts de Barcelona Metròpolis
es troben disponibles al lloc web de la
publicació sota una llicència Creative
Commons de Reconeixement-No
Comercial-Compartir Igual 2.5 Espanya.*

Més informació a

www.metròpolis.barcelona

Dossier

Ciutat digital

46-55

Entrevista

Joan Margarit

La poesia és una eina
per estimar
per Francesc Bombí Vilaseca

77-95

Plec de cultura

Debat. Entre llengües i literatures

Tendències. Rosalía a la plaça del Dubte

Entrevista. Marta Marín-Dòmine

a cura de Bernat Puigtobella

4-7

Ricard Gomà

Del dret a la ciutat
al dret a la metròpoli

8-13

Mariona Tomàs Fornés

Governança metropolitana:
models i elements clau

14-18

Oriol Estela Barnet

L'hora de les polítiques
econòmiques reequilibradores
i amb projecció global

20-24

Sergio Porcel

Per una societat
més cohesionada

56-69

Visions urbanes

**Entendre els problemes,
pensar les polítiques,
impulsar la seguretat**

per Amadeu Recasens i Brunet

Delictes, víctimes i seguretat

per Marga Pont i Astrid Ortiz

Inseguretats subjectives

per Gemma Galdon

26-31

Josep Bohigas

Les rondes, ahir i avui

32-36

Ismael Blanco

Oriol Nel'lo

Polítiques públiques
contra la segregació urbana

38-41

Eva García Chueca

A la recerca d'un 'demos'
metropolità

42-45

Mayte Pérez

Mobilitat,
un entramat complex

70-75

En trànsit

David Madden

La llar, molt més
que un bé immoble
per Gerardo Santos

96-100

Relat

Víctor García Tur

L'efecte del centè mico

Versión castellana
www.metropolis.barcelona/es

English version
www.metropolis.barcelona/en

**Ajuntament
de Barcelona**

**www.
metropolis.barcelona**

**Número il·lustrat per
Ana Yael Zareceansky**

**Insert fotogràfic de
Leo García Méndez**